

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2023 – Φεβρουάριος 2024)

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: Ολγα Μιχαλοπούλου

Η αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου επιβάλλει στον εθνικό δικαστή να μην εφαρμόζει νομικές εκτιμήσεις ανωτέρου εθνικού δικαστηρίου αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης

Η άρνηση του δικαιώματος προς έκπτωση του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) σύμφωνα με την Οδηγία 2006/112/EK εκ μέρους εθνικής φορολογικής αρχής πρέπει να στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια ώστε να μην θίγεται η αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης και η αρχή της ασφάλειας του δικαίου

προδικαστική παραπομπή – κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) – Οδηγία 2006/112/EK – μη αναγνώριση του δικαιώματος προς έκπτωση – υποχρεώσεις του υποκειμένου στον φόρο – καθήκον επιμέλειας – βάρος αποδείξεως – αρχές της φορολογικής ουδετερότητας και της ασφάλειας δικαίου – υπεροχή του δικαίου της Ένωσης – αντίφαση μεταξύ της νομολογίας εθνικού δικαστηρίου και του δικαίου της Ένωσης

ΔΕΕ C-537/22, Global Ink Trade, 11.01.2024, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjiev, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: A. M. Collins, ECLI:EU:C:2024:6 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, καθώς και του άρθρου 167, του άρθρου 168, στοιχείο α', και του άρθρου 178, στοιχείο α' της Οδηγίας 2006/112/EK του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ 2006 L 347/1, στο εξής: Οδηγία ΦΠΑ), ερμηνευόμενων υπό το πρίσμα των αρχών της φορολογικής ουδετερότητας και της ασφάλειας δικαίου.

Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Global Ink Trade Kft. και της διεύθυνσης προσφυγών της εθνικής φορολογικής και τελωνειακής υπηρεσίας της Ουγγαρίας (στο εξής: φορολογική αρχή), με αντικείμενο τη μη αναγνώριση εκ μέρους της εν λόγω φορολογικής αρχής δικαιώματος προς έκπτωση του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) επί αποκτήσεων αγαθών.

Η Global Ink Trade Kft είναι εταιρεία που ασκεί δραστηριότητα χονδρικού εμπορίου στην Ουγγαρία, η οποία αγόρασε έπιπλα γραφείου από την ουγγρική επιχείρηση Office Builder Kft. Μετά από διενέργεια ελέγχων, η φορολογική αρχή διαπίστωσε ότι η τελευταία δεν ασκούσε πραγματική οικονομική δραστηριότητα και δεν είχε εκπληρώσει τις φορολογικές της υποχρεώσεις, και κατηγόρησε την Global Ink Trade Kft για παθητική φοροδιαφυγή, παρά την προσκόμιση των τιμολογίων και τις καταθέσεις μαρτύρων που επιβεβαίωσαν ότι τα οικεία αγαθά είχαν πράγματι παραδοθεί. Για τον λόγο αυτό, η εν λόγω αρχή αποφάσισε να μην αναγνωρίσει στην Global Ink Trade το δικαίωμα προς έκπτωση του ΦΠΑ που αναγραφόταν στα σχετικά τιμολόγια.

Η Global Ink Trade Kft άσκησε προσφυγή ενώπιον του δικαστηρίου περιφέρειας Βουδαπέστης κατά της ανωτέρω απόφασης, υποστηρίζοντας ότι η άρνηση δικαιώματος έκπτωσης του ΦΠΑ ως προς τα επίμαχα τιμολόγια στηριζόταν σε μη αποδεδειγμένα πραγματικά περιστατικά και ότι η εν λόγω αρχή δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι η ίδια η αρχή έφερε το βάρος απόδειξης.

Το αιτούν δικαστήριο επεσήμανε ότι, παρά την ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου σε υποθέσεις ίδιου αντικείμενου που αφορούσαν την Ουγγαρία, το Κύρια, δηλαδή το Ανώτατο Δικαστήριο της Ουγγαρίας, εξακολουθεί να εφαρμόζει την προγενέστερη

των διατάξεων αυτών νομολογία, η οποία δεν είναι συμβατή με την Οδηγία ΦΠΑ και το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου επιβάλλει σε κάθε υποκείμενο στον φόρο την υποχρέωση να προβαίνει σε περίπλοκους και σε βάθος ελέγχους επί των προμηθευτών του, ιδίως όσον αφορά την εκ μέρους τους τήρηση των σχετικών με τη δήλωση και απόδοση του ΦΠΑ υποχρεώσεών τους, τακτική η οποία, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, θίγει την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

Για τον λόγο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν πρέπει να ακολουθήσει τις αποφάσεις του Κίγια ή να τις αγνοήσει υπό το πρίσμα της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, ενώ απέστειλε επίσης προδικαστικά ερωτήματα αναφορικά με το δικαίωμα της έκπτωσης από τον ΦΠΑ, τις προϋποθέσεις για τη διαπίστωση τέλεσης φοροδιαφυγής και το βάρος απόδειξης αυτής, υπό το πρίσμα των αρχών της φορολογικής ουδετερότητας και της ασφάλειας δικαίου.

Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να ακολουθούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης όπως παρέχεται από το ίδιο, ακόμα και αν αυτό σημαίνει απόκλιση από προηγούμενες εθνικές δικαστικές αποφάσεις.

Όσον αφορά το δικαίωμα της έκπτωσης του ΦΠΑ, η Οδηγία ΦΠΑ δεν εμποδίζει κατ' αρχήν τα κράτη μέλη να θεσπίζουν εθνική κανονιστική ρύθμιση ή να εκδώσουν εγκύκλιο προκειμένου να προσδιορίσουν το επίπεδο επιμέλειας που απαιτείται από τον υποκείμενο στον φόρο και να κατευθύνουν την εκτίμηση της φορολογικής αρχής, με αποτέλεσμα η φορολογική αρχή να μπορεί να το αρνηθεί στον φορολογούμενο. Ωστόσο, η εφαρμογή του εθνικού αυτού μέτρου θα πρέπει να είναι σύμφωνη με την αρχή της ασφάλειας δικαίου, δηλαδή το μέτρο θα πρέπει να είναι προβλέψιμο για τους πολίτες και διατυπωμένο με σαφήνεια. Επίσης, θα πρέπει η φορολογική αρχή να φέρει το βάρος απόδειξης για την ύπαρξη στοιχείων φοροδιαφυγής και συμμετοχής του φορολογουμένου και να μην επιρρίπτει στον υποκείμενο σε φόρο το βάρος διενέργειας περίπλοκων και σε βάθος ελέγχων σχετικά με τον αντισυμβαλλόμενο του.

Συνοπτικά, με την απόφαση αυτή, το ΔΕΕ τόνισε την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, παρέσχε καθοδήγηση σχετικά με την έκπτωση του ΦΠΑ με βάση την Οδηγία ΦΠΑ και διευκρίνισε τις απαιτήσεις για την απόδειξη της φοροδιαφυγής.

Προϋποθέσεις του άρθρου 267 ΣΛΕΕ

Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτες δύο αιτήσεις για προδικαστικές αποφάσεις σχετικές με τη διαδικασία διορισμού των δικαστών τακτικών δικαστηρίων στην Πολωνία

προδικαστική παραπομπή – άρθρο 267 ΣΛΕΕ – δυνατότητα του αιτούντος δικαστηρίου να λάβει υπόψη την προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου – αναγκαιότητα της ζητούμενης ερμηνείας προκειμένου το αιτούν δικαστήριο να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση – ανεξαρτησία των δικαστών – προϋποθέσεις διορισμού των δικαστών στα τακτικά δικαστήρια – δυνατότητα προσβολής διατάξεως με την οποία κρίθηκε αμετακλήτως αίτηση ασφαλιστικών μέτρων – δυνατότητα εξαίρεσης δικαστή – παραδεκτό των αιτήσεων προδικαστικής απόφασης

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-181/21 και C-269/21, G. (Nomination des juges de droit commun en Pologne), 09.01.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: A. M. Collins, ECLI:EU:C:2024:1 – Προδικαστική παραπομπή

Οι συνεκδικαζόμενες αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 2, του άρθρου 6 παρ. 1 έως 3 και του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β' ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν, στη μεν υπόθεση C-181/21, στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ ιδιωτικής εταιρείας και καταναλωτή, με αντικείμενο απαίτηση εκ συμβάσεως πίστωσης, στη δε υπόθεση C-269/21, στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ καταναλωτών και τράπεζας, με αντικείμενο απαίτηση εκ συμβάσεως πίστωσης εκφρασμένης σε ξένα νομίσματα, καθώς και αίτημα για ακύρωση της εν λόγω συμβάσεως.

Οι εν λόγω υποθέσεις κατέληξαν, ύστερα από σειρά εσωτερικών διαδικασιών, ενώπιον τριμελών επιτροπών των περιφερειακών δικαστηρίων του Κατοβίτσε και της Κρακοβίας, αντίστοιχα. Τα αιτούντα δικαστήρια και στις δύο περιπτώσεις αμφισβητούν τη νομιμότητα των διορισμών συγκεκριμένων δικαστών που συμμετείχαν στις προαναφερόμενες επιτροπές, καθώς και τον ρόλο του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου της Πολωνίας (στο εξής: KRS) στη διαδικασία υποψηφιοτήτων. Κατ' επέκταση, αμφισβητούν το κατά πόσον η σύνθεση των συγκεκριμένων επιτροπών πληροί τις προϋποθέσεις της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας ώστε αυτές να μπορούν να χαρακτηριστούν ως «δικαστήρια», σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης. Ρώτησαν, επίσης, εάν το ενωσιακό δίκαιο πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να παρέχει στο δικαστήριο τη δυνατότητα αυτόματου αποκλεισμού τέτοιων δικαστών από την εξέταση των σχετικών υποθέσεων.

Το Δικαστήριο, καταρχάς, έκρινε ότι είναι καθ' ύλην αρμόδιο να αποφανθεί επί των συγκεκριμένων αιτήσεων προδικαστικής απόφασης, καθώς, μολονότι η οργάνωση των εθνικών δικαστηρίων εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, αυτή πρέπει να γίνεται κατά τρόπο σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης. Επίσης, από τη διατύπωση των ερωτημάτων εμφανίζεται ότι αυτά αφορούν την ερμηνεία των διατάξεων του ενωσιακού και όχι του εθνικού δικαίου.

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση επί του παραδεκτού των αιτημάτων. Στην μεν πρώτη περίπτωση, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, η προδικαστική ερμηνεία είναι αναγκαία μόνον αν ο εθνικός δικαστής, ο οποίος αποφασίζει να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής απόφασης, έχει αυτοτελώς τη δυνατότητα να αντλήσει τις συνέπειες της ερμηνείας αυτής κρίνοντας, υπό το πρίσμα της, τη νομιμότητα του διορισμού άλλου δικαστή του ίδιου δικαστικού σχηματισμού και, ενδεχομένως, εξαιρώντας τον, πράγμα που στη συγκεκριμένη υπόθεση δεν προκύπτει. Ως εκ τούτου, η αίτηση προδικαστικής απόφασης στην υπόθεση C-181/21 είναι απαράδεκτη.

Στην υπόθεση C-269/21, το Δικαστήριο έκρινε επίσης απαράδεκτη την αίτηση προδικαστικής απόφασης, καθώς το αιτούν δικαστήριο, αφού αναγνώρισε την αμετάκλητη απόφαση της τριμελούς ομάδας δικαστών, δεν είχε αρμοδιότητα, βάσει του εθνικού δικαίου, να αξιολογήσει τη νομιμότητά της, ιδίως όσον αφορά τον διορισμό της συγκεκριμένης δικαστή. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι τα ερωτήματα που τέθηκαν δεν αφορούσαν την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς, αλλά αποσκοπούσαν σε μια γενική αξιολόγηση της δικαστικής διαδικασίας διορισμού στην Πολωνία, κάτι που δεν σχετίζεται με τη συγκεκριμένη υπόθεση.

Η Επιτροπή πρέπει να ενθαρρύνει τη συμμετοχή των πολιτών στη δημοκρατική ζωή της Ένωσης, ώστε η Ένωση να καθίσταται πιο προσιτή

Η Επιτροπή μπορεί να προβεί σε μερική καταχώριση μίας πρότασης πρωτοβουλίας πολιτών, όταν αυτή δεν βρίσκεται καταφανώς εκτός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων της

αίτηση αναιρέσεως – θεσμικό δίκαιο – ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών – Κανονισμός (ΕΕ) 211/2011 – καταχώριση της πρότασης πρωτοβουλίας πολιτών – άρθρο 4 παρ. 2, στοιχείο β' – πρόταση που δεν ενρίζεται καταφανώς εκτός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να υποβάλλει πρόταση για την έκδοση νομικής πράξεως της Ένωσης για την εφαρμογή των συνθηκών – βάρος αποδείξεως – ευχέρεια της Επιτροπής να προβεί σε μερική καταχώριση

ΔΕΕ C-54/22 P, Ρουμανία/Επιτροπή, 22.02.2024, Τμήμα ένατο, Πρόεδρος: Ο. Spineanu-Matei, Εισηγητής: S. Rodin, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αμιλίου, ECLI:EU:C:2024:164 – Αίτηση αναιρέσεως

Στις 18 Ιουνίου 2013 υποβλήθηκε, μέσω της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας πολιτών (στο εξής: ΕΠΠ), βάσει του Κανονισμού (ΕΕ) 211/2011, στην Επιτροπή η πρόταση με τίτλο «Πολιτική συνοχής για την ισότητα των περιφερειών και τη διατήρηση των ιδιαίτερων πολιτιστικών χαρακτηριστικών τους», με στόχο να δοθεί από την Ένωση, στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής, ιδιαίτερη προσοχή στις περιφέρειες με εθνικά, εθνοτικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά ή γλωσσικά χαρακτηριστικά που διαφέρουν από τα χαρακτηριστικά των γύρω περιοχών. Τον

Ιούλιο του ίδιου έτους, η Επιτροπή αρνήθηκε να καταχωρίσει την εν λόγω πρόταση με την αιτιολογία ότι αυτή βρισκόταν καταφανώς εκτός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων της βάσει των οποίων μπορούσε να υποβάλει πρόταση για την έκδοση νομικής πράξης. Ενώ αρχικά το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή ακύρωσης που ασκήθηκε εναντίον της συγκεκριμένης απόφασης, στη συνέχεια, στο στάδιο της αναίρεσης, την ακύρωσε. Κατά συνέπεια, τον Απρίλιο του 2019, η Επιτροπή εξέδωσε νέα απόφαση, με την οποία προέβη σε μερική καταχώριση της προτεινόμενης ΕΠΠ. Η Ρουμανία άσκησε προσφυγή ακύρωσης κατά της εν λόγω απόφασης, επικαλούμενη παράβαση του άρθρου 4 παρ. 2, στοιχείο β' του Κανονισμού (ΕΕ) 211/2011, την οποία το ΓεΔΕΕ απέρριψε ως αβάσιμη, κρίνοντας ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε νομικό σφάλμα εκτιμώντας, κατά το στάδιο της καταχώρισης, ότι η επίμαχη πρόταση ΕΠΠ δεν βρισκόταν καταφανώς εκτός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων της βάσει των οποίων μπορούσε να υποβάλει πρόταση για την έκδοση νομικής πράξης για την εφαρμογή των Συνθηκών.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, η ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία του μηχανισμού της ΕΠΠ έγκειται όχι στη βεβαιότητα του αποτελέσματος, αλλά στους διαύλους και στις ευκαιρίες που δημιουργεί η ΕΠΠ για τους πολίτες της Ένωσης να ενεργοποιήσουν τον πολιτικό διάλογο εντός των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Για τον λόγο αυτό, η Επιτροπή, ακόμη και όταν υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η επίμαχη πρόταση ΕΠΠ εμπίπτει στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της κατά την έννοια του άρθρου 4 παρ. 2, στοιχείο β' του Κανονισμού (ΕΕ) 211/2011, οφείλει να καταχωρίσει την εν λόγω πρόταση προκειμένου να καταστεί δυνατή εντός των θεσμικών οργάνων η πολιτική συζήτηση η οποία εκκινεί κατόπιν της καταχώρισης αυτής. Επίσης, όσον αφορά το ζήτημα της μερικής καταχώρισης, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι, μολονότι ο Κανονισμός (ΕΕ) 211/2011 δεν προβλέπει ρητώς τη δυνατότητα της Επιτροπής να προβεί σε τέτοια μερική καταχώριση πρότασης ΕΠΠ, η ερμηνεία αυτή από το ΓεΔΕΕ είναι ορθή για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών στη δημοκρατική ζωή της Ένωσης.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

Διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες

Οι κανόνες περί προηγούμενης έγκρισης και επιλεξιμότητας της International Skating Union (ISU) παραβιάζουν το δίκαιο της Ένωσης

αίτηση αναιρέσεως – ανταγωνισμός – ρύθμιση θεσπισθείσα από διεθνή αθλητική ένωση – παγοδρομία – οντότητα ιδιωτικού δικαίου στην οποία έχουν ανατεθεί εξουσίες ρύθμισης, ελέγχου, λήψης αποφάσεων και επιβολής κυρώσεων – κανόνες που διέπουν την προηγούμενη έγκριση των αγώνων, τη συμμετοχή των αθλητών σε αυτούς και τη διαιτητική επίλυση διαφορών – παράλληλη άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων – διοργάνωση και εμπορική εκμετάλλευση αγώνων – άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ – απόφαση ένωσης επιχειρήσεων θίγουσα τον ανταγωνισμό – έννοιες του αντίθετου προς τον ανταγωνισμό «αντικείμενου» και «αποτελέσματος» – δικαιολόγηση – προϋποθέσεις

ΔΕΕ C-124/21 P, International Skating Union/Επιτροπή, 21.12.2023, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: J. Passer, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2023:1012 – Αίτηση αναιρέσεως

Η International Skating Union (Διεθνής Ένωση Παγοδρομίας, στο εξής: ISU) είναι η μόνη αναγνωρισμένη από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ) διεθνή αθλητική ομοσπονδία στον τομέα της καλλιτεχνικής παγοδρομίας και της παγοδρομίας ταχύτητας. Όπως προκύπτει από το καταστατικό της, σκοπός της είναι να ρυθμίζει, να διοικεί, να διαχειρίζεται και να προωθεί την παγοδρομία σε παγκόσμιο επίπεδο. Παράλληλα, ασκεί οικονομική δραστηριότητα η οποία συνίσταται, μεταξύ άλλων, στη διοργάνωση διεθνών αγώνων παγοδρομίας και στην εκμετάλλευση των δικαιωμάτων που σχετίζονται με τους εν λόγω αγώνες.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση αριθ. 1974, με τίτλο «Ανοικτοί διεθνείς αγώνες», που δημοσιεύθηκε από την ISU στις 20 Οκτωβρίου 2015, η διοργάνωση διεθνών αγώνων

παγοδρομίας τελεί υπό την προηγούμενη έγκριση της ISU και πρέπει να συμμορφώνεται προς τους κανόνες που θεσπίζει η ISU. Επιπλέον, κάθε αίτηση προηγούμενης έγκρισης πρέπει να συνοδεύεται από οικονομικές, τεχνικές, εμπορικές και αθλητικές πληροφορίες και κάθε διοργανωτής υποχρεούται να υποβάλει δήλωση με την οποία βεβαιώνει ότι αποδέχεται τον κώδικα δεοντολογίας της ISU. Σε περίπτωση απόρριψης αίτησης προηγούμενης έγκρισης, ο διοργανωτής μπορεί να ασκήσει προσφυγή κατά της απόφασης της ISU ενώπιον του Tribunal arbitral du sport (Αθλητικού διαιτητικού δικαστηρίου, στο εξής: TAS), με έδρα τη Λωζάννη (Ελβετία).

Οι κανονισμοί της ISU περιλαμβάνουν επίσης τους λεγόμενους «κανόνες επιλεξιμότητας», οι οποίοι καθορίζουν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι αθλητές μπορούν να συμμετέχουν σε αγώνες παγοδρομίας. Μεταξύ των κανόνων αυτών περιλαμβάνονται και κανόνες από τους οποίους προκύπτει ότι, σε περίπτωση συμμετοχής αθλητή σε αγώνα μη εγκεκριμένο από την ISU ή/και από μια από τις εθνικές ενώσεις μέλη της, μπορεί να επιβληθεί στον αθλητή αυτόν η κύρωση της «απόλειας επιλεξιμότητας» ή «μη επιλεξιμότητας», συνεπαγόμενη τον ισόβιο αποκλεισμό του από κάθε αγώνα που διοργανώνει η ISU.

Κατόπιν καταγγελίας που υποβλήθηκε ενώπιόν της από δύο επαγγελματίες παγοδρόμους ταχύτητας, μέλη της ολλανδικής βασιλικής ομοσπονδίας παγοδρομίας, η οποία είναι μέλος της ISU, η Επιτροπή εξέτασε εάν οι κανόνες περί προηγούμενης έγκρισης και επιλεξιμότητας της ISU αντιβαίνουν στα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ. Με απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2017, η Επιτροπή έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι οι εν λόγω κανόνες είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού στην παγκόσμια αγορά διοργάνωσης και εμπορικής εκμετάλλευσης των διεθνών αγώνων παγοδρομίας ταχύτητας, κατά την έννοια του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των εν λόγω κανόνων, το οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται και τους σκοπούς που επιδιώκουν, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι κανόνες αυτοί παρείχαν στην ISU τη δυνατότητα, αφενός, να εμποδίζει τους δυνητικούς διοργανωτές διεθνών αγώνων παγοδρομίας ταχύτητας ανταγωνιστικών προς τους αγώνες της ISU να αποκτήσουν πρόσβαση στη σχετική αγορά και, αφετέρου, να περιορίζει τη δυνατότητα των επαγγελματιών παγοδρόμων ταχύτητας να συμμετέχουν ελεύθερα σε τέτοιους αγώνες καθώς και, με τον τρόπο αυτόν, να στερεί από τους δυνητικούς διοργανωτές αγώνων τις υπηρεσίες των αθλητών η παρουσία των οποίων είναι αναγκαία για τη διεξαγωγή τους. Επίσης, κατά την Επιτροπή, οι κανόνες που έχει θεσπίσει η ISU για την εγκαθίδρυση μηχανισμού διαιτητικής επίλυσης διαφορών ενισχύουν τον περιορισμό του ανταγωνισμού που προκύπτει από τους κανόνες περί προηγούμενης έγκρισης και επιλεξιμότητας.

Στις 19 Φεβρουαρίου 2018, η ISU άσκησε προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ με αίτημα την ακύρωση της απόφασης της Επιτροπής. Στις 16 Δεκεμβρίου 2020, το ΓεΔΕΕ εξέδωσε την απόφασή του (T-93/18, *International Skating Union/Επιτροπή*) με την οποία έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι η επίδικη απόφαση δεν έπασχε έλλειψη νομιμότητας κατά το μέρος που αφορούσε τους κανόνες περί προηγούμενης έγκρισης και επιλεξιμότητας, αλλά ότι ήταν παράνομη κατά το μέρος που αφορούσε τους κανόνες περί διαιτησίας. Επομένως, η προσφυγή απορρίφθηκε κατά το μέρος που αφορούσε τους κανόνες έγκρισης και επιλεξιμότητας και, ως εκ τούτου, το ΓεΔΕΕ επιβεβαίωσε τον παράνομο χαρακτήρα των κανόνων αυτών.

Ακολούθως, η ISU άσκησε αναίρεση κατά της ανωτέρω απόφασης του ΓεΔΕΕ προβάλλοντας δύο λόγους οι οποίοι αφορούσαν παράβαση του άρθρου 263 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Με μία μακροσκελή απόφαση, το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναίρεσης στο σύνολό της και επιβεβαίωσε ότι οι κανόνες περί προηγούμενης έγκρισης και επιλεξιμότητας της ISU, οι οποίοι της επιτρέπουν να υποβάλλει στην έγκρισή της τη διοργάνωση διεθνών αγώνων παγοδρομίας ταχύτητας και να επιβάλλει κυρώσεις σε αθλητές μετέχοντες σε αγώνες παγοδρομίας ταχύτητας που δεν έχουν λάβει προηγούμενη έγκριση, είναι παράνομοι για τον λόγο ότι δεν διασφαλίζεται ο αντικειμενικός, διαφανής, αμερόληπτος και αναλογικός χαρακτήρας τους. Ακόμη, η εξουσία που της έχει ανατεθεί να καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να ασκείται η οικεία δραστηριότητα της παρέχει προφανές πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της, επιτρέποντάς της να εμποδίζει την πρόσβαση κάθε ανταγωνίστριας επιχείρησης στην οικεία αγορά ή να ευνοεί τη δική της δραστηριότητα. Τούτο,

διαπιστώνει το Δικαστήριο, μπορεί να έχει δυσμενείς συνέπειες ιδίως για τους αθλητές, τους θεατές και τους τηλεθεατές.

Αντίθετα, σε ό,τι αφορά τους κανόνες περί διαιτησίας, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ορθώς η Επιτροπή είχε θεωρήσει ότι οι εν λόγω κανόνες επέτειναν τον περιορισμό του ανταγωνισμού ο οποίος απορρέει από τους κανόνες περί προηγούμενης έγκρισης και επιλεξιμότητας. Στο πλαίσιο αυτό, τονίστηκε ότι οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται σε διαφορές που αφορούν την άσκηση αθλήματος ως οικονομικής δραστηριότητας και, ως εκ του λόγου τούτου, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης, προς το οποίο πρέπει να συμμορφώνονται. Η εκτίμηση του ΓεΔΕΕ ότι οι κανόνες περί διαιτησίας μπορεί να δικαιολογούνται από έννομα συμφέροντα συνδεδεμένα με την ιδιαιτερότητα του αθλητισμού, καθόσον απονέμουν στο TAS υποχρεωτική και αποκλειστική αρμοδιότητα ελέγχου των αποφάσεων που μπορεί να εκδίδει η ISU δυνάμει των εξουσιών της περί προηγούμενης έγκρισης και επιβολής κυρώσεων, δεν λαμβάνει υπόψη, κατά το Δικαστήριο, τις απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ότι ένας μηχανισμός διαιτησίας διασφαλίζει την πραγματική τήρηση των διατάξεων δημόσιας τάξης που περιλαμβάνει το δίκαιο της Ένωσης και είναι συμβατός με τις αρχές που διέπουν το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης. Το Δικαστήριο διαπίστωσε εν προκειμένω ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο, περιοριζόμενο να εκτιμήσει, γενικά και αφηρημένα, ότι οι κανόνες περί διαιτησίας μπορούν να δικαιολογηθούν από έννομα συμφέροντα συνδεδεμένα με την ιδιαιτερότητα του αθλητισμού, χωρίς να εξετάσει αν οι εν λόγω κανόνες περί διαιτησίας καθιστούσαν δυνατό τον αποτελεσματικό έλεγχο της τήρησης των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο για τον πρόσθετο λόγο ότι έκρινε ότι διασφαλιζόταν η πλήρης αποτελεσματικότητα του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης λαμβανομένων υπόψη, αφενός, της ύπαρξης μέσων ένδικης προστασίας που παρέχουν στους αποδέκτες απόφασης περί μη έγκρισης αγώνων ή απόφασης περί μη επιλεξιμότητας τη δυνατότητα να ζητήσουν την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν από την εν λόγω απόφαση ενώπιον των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων και, αφετέρου, της δυνατότητας υποβολής καταγγελίας ενώπιον της Επιτροπής ή των εθνικών αρχών ανταγωνισμού. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η ύπαρξη των δυνατοτήτων αυτών δεν μπορεί να θεραπεύσει την έλλειψη μέσων έννομης προστασίας που παρέχουν στον θιγόμενο τη δυνατότητα να προσφύγει στο αρμόδιο εθνικό δικαστήριο προκειμένου να επιτύχει, ενδεχομένως μετά τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, την παύση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς ή, όταν αυτή συνίσταται σε πράξη, τον έλεγχο και την ακύρωση της πράξης. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αναιρέσει την απόφαση του ΓεΔΕΕ κατά το μέρος που είχε ακυρώσει εν μέρει την απόφαση της Επιτροπής όσον αφορά τους κανόνες περί διαιτησίας.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο αποφάνθηκε οριστικά επί της προσφυγής στην υπόθεση T-93/18 δεδομένου ότι η προσφυγή θεωρήθηκε ώριμη προς εκδίκαση όσον αφορά τους λόγους ακυρώσεως που αναφέρονταν σε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, καθόσον το εν λόγω άρθρο εφαρμόστηκε στους κανόνες περί διαιτησίας. Με συνοπτικές διαδικασίες, το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή της ISU καθ' ο μέρος δεν είχε ήδη απορριφθεί με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση. Στο πλαίσιο αυτό, διαπίστωσε ότι η Επιτροπή ορθώς είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι κανόνες περί διαιτησίας επέτειναν την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης, καθιστώντας δυσχερέστερο τον δικαστικό έλεγχο των διαιτητικών αποφάσεων του TAS που εκδίδονται επί των αποφάσεων που λαμβάνει η ISU καθ' ενάσκηση της διακριτικής ευχέρειας που της αναγνωρίζουν οι κανόνες περί προηγούμενης έγκρισης και επιλεξιμότητας.

Οι κανόνες της FIFA και της UEFA βάσει των οποίων απαιτείται η χορήγηση προηγούμενης άδειας για τη δημιουργία οποιασδήποτε νέας διασυλλογικής ποδοσφαιρικής διοργάνωσης, όπως η Superleague, παραβιάζουν το δίκαιο της Ένωσης

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – εσωτερική αγορά – ρυθμίσεις που έχουν θεσπισθεί από διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες – επαγγελματικό ποδόσφαιρο – φορείς ιδιωτικού δικαίου στους οποίους έχουν ανατεθεί ρυθμιστικές και ελεγκτικές εξουσίες, καθώς και εξουσίες λήψεως

αποφάσεων και επιβολής κυρώσεων – κανόνες περί χορηγήσεως προηγούμενης αδειάς για διοργανώσεις, περί συμμετοχή των ποδοσφαιρικών συλλόγων και των ποδοσφαιριστών στις διοργανώσεις αυτές, καθώς και περί εκμεταλλεύσεως των εμπορικών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων μεταδόσεως και επικοινωνίας για τις εν λόγω διοργανώσεις – παράλληλη άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων – διεξαγωγή και εμπορική εκμετάλλευση διοργανώσεων – εκμετάλλευση των σχετικών εμπορικών δικαιωμάτων και δικαιωμάτων μεταδόσεως και επικοινωνίας – άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ – απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων θίγουσα τον ανταγωνισμό – έννοιες του αντίθετου προς τον ανταγωνισμό «αντικειμένου» και «αποτελέσματος» – εξαίρεση βάσει του άρθρου 101 παρ. 3 ΣΛΕΕ – προϋποθέσεις – άρθρο 102 ΣΛΕΕ – κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως – δικαιολόγηση – προϋποθέσεις – άρθρο 56 ΣΛΕΕ – εμπόδια στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – δικαιολόγηση – προϋποθέσεις – βάρος αποδείξεως

ΔΕΕ C-333/21, European Superleague Company, 21.12.2023, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: J. Passer, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2023:1011 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της European Superleague Company SL (στο εξής: ESLC) και, αφετέρου, της Fédération internationale de football association (Διεθνούς Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας, στο εξής: FIFA) και της Union des associations européennes de football (Ενωσης Ευρωπαϊκών Ποδοσφαιρικών Ομοσπονδιών, στο εξής: UEFA), με αντικείμενο αίτημα να διαπιστωθεί ότι οι FIFA και UEFA παρέβησαν τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ, να διαταχθεί η παύση των παραβάσεων αυτών και να εκδοθούν διάφορες διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων κατά των εν λόγω φορέων.

Η FIFA και η UEFA είναι ενώσεις ιδιωτικού δικαίου που εδρεύουν στην Ελβετία. Σύμφωνα με τα καταστατικά τους, σκοπός τους είναι, μεταξύ άλλων, η θέσπιση κανόνων που διέπουν το ποδόσφαιρο και η προώθηση του συγκεκριμένου αθλήματος σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ακόμη, κατέχουν το μονοπώλιο της αδειοδότησης και της οργάνωσης διεθνών ποδοσφαιρικών διοργανώσεων επαγγελματικού ποδοσφαίρου στην Ευρώπη.

Η ESLC είναι εταιρεία ιδιωτικού δικαίου εγκατεστημένη στην Ισπανία. Συστάθηκε με πρωτοβουλία ενός συνόλου επαγγελματικών ποδοσφαιρικών συλλόγων οι οποίοι εδρεύουν στην Ισπανία με σκοπό την υλοποίηση ενός σχεδίου νέας διεθνούς διοργάνωσης επαγγελματικού ποδοσφαίρου με την ονομασία «Superleague». Κατόπιν της ανακοίνωσης περί δημιουργίας της Superleague, η FIFA και η UEFA δημοσίευσαν κοινή ανακοίνωσή τους με την οποία κατέστησαν σαφή την άρνησή τους να αναγνωρίσουν τη νέα αυτή οντότητα. Επιπλέον, υπενθύμισαν τη δυνατότητα λήψης πειθαρχικών μέτρων εις βάρος των συμμετεχόντων στη Superleague, τα οποία θα συνίσταντο, μεταξύ άλλων, στον αποκλεισμό των συλλόγων και των ποδοσφαιριστών που θα συμμετείχαν στη Superleague από ορισμένες μεγάλες ευρωπαϊκές και παγκόσμιες διοργανώσεις.

Κατόπιν αυτής της εξέλιξης, η ESLC άσκησε ενώπιον του εμποροδικείου Μαδρίτης αγωγή κατά των FIFA και UEFA, θεωρώντας ότι η συμπεριφορά τους πρέπει να χαρακτηριστεί ως αντίθετη προς τον ανταγωνισμό και ως μη συνάδουσα με τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ. Το δικαστήριο αυτό, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς τον συμβατό με το δίκαιο της Ένωσης χαρακτήρα ορισμένων διατάξεων των καταστατικών της FIFA και της UEFA, καθώς και των απειλών περί επιβολής κυρώσεων ή των προειδοποιήσεων που απηύθυναν οι ομοσπονδίες αυτές, λαμβανομένων υπόψη των απαγορεύσεων που επιβάλλουν τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ και των διαφόρων θεμελιωδών ελευθεριών που κατοχυρώνει η ΣΛΕΕ, στο μέτρο που οι εν λόγω καταστατικές διατάξεις θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την αποδυνάμωση οποιασδήποτε δυναμικής ανταγωνιστικής πρωτοβουλίας στον τομέα των ποδοσφαιρικών διοργανώσεων, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο έξι προδικαστικά ερωτήματα. Τα ερωτήματα αυτά αφορούν, ειδικότερα, την ερμηνεία των άρθρων 45, 49, 56, 63, 101 και 102 ΣΛΕΕ.

Προκαταρκτικά, υπενθυμίστηκε ότι, στο μέτρο που η άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων συνιστά οικονομική δραστηριότητα, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του δικαίου

της Ένωσης που διέπουν τέτοια δραστηριότητα, ιδίως στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 49 ΣΛΕΕ, ενδεχομένως δε και του άρθρου 63 ΣΛΕΕ, καθώς και στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της ΣΛΕΕ σχετικά με το δίκαιο του ανταγωνισμού. Οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες σχετικά με την εκ μέρους της FIFA και της UEFA άσκηση εξουσιών για τη διοργάνωση και διεξαγωγή αθλητικών διοργανώσεων εμπίπτουν, κατά το Δικαστήριο, τόσο στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της ΣΛΕΕ σχετικά με το δίκαιο του ανταγωνισμού όσο και στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της ΣΛΕΕ περί ελεύθερης κυκλοφορίας. Σύμφωνα με τη νομολογία, μόνον ορισμένοι ειδικοί κανόνες οι οποίοι, αφενός, θεσπίστηκαν αποκλειστικά για λόγους μη οικονομικής φύσης και, αφετέρου, αφορούν ζητήματα σχετικά αποκλειστικά με το άθλημα αυτό καθεαυτό πρέπει να θεωρούνται ξένοι προς οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα. Οι κανόνες της FIFA και της UEFA, όμως, δεν καταλέγονται μεταξύ εκείνων επί των οποίων θα μπορούσε να εφαρμοσθεί μια τέτοια εξαίρεση.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο τόνισε ότι δεν απαγορεύεται, αυτή καθεαυτήν, η εκ μέρους κράτους μέλους παροχή σε επιχείρηση αποκλειστικών ή ειδικών δικαιωμάτων σε μια αγορά. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή δεν πρέπει να καθιστά δυνατή στην εν λόγω επιχείρηση την καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης της, ασκώντας, για παράδειγμα, τα επίμαχα δικαιώματα κατά τρόπο που εμποδίζει τις δυνητικώς ανταγωνίστριες επιχειρήσεις να εισέλθουν στη σχετική αγορά ή σε συναφείς ή συγγενείς αγορές. Η απαίτηση αυτή ισχύει, κατά μείζονα λόγο, οσάκις τέτοια δικαιώματα παρέχουν στην εν λόγω επιχείρηση την εξουσία να καθορίζει, *de jure* ή και *de facto*, ποιες άλλες επιχειρήσεις επιτρέπεται να ασκούν και εκείνες τη δραστηριότητα αυτή, καθώς και να καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να ασκείται η οικεία δραστηριότητα. Κατά συνέπεια, η απονομή αποκλειστικών ή ειδικών δικαιωμάτων που παρέχουν τέτοια εξουσία στην οικεία επιχείρηση πρέπει να συνοδεύεται από κατάλληλες εγγυήσεις ώστε να αποκλειστεί η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης. Ειδικότερα, η συγκεκριμένη εξουσία πρέπει να οριοθετείται από διαφανή, σαφή, αντικειμενικά, αναλογικά και μη εισάγοντα διακρίσεις, ουσιαστικά και διαδικαστικά, κριτήρια.

Συναφώς, το Δικαστήριο διαπίστωσε, μετά από μακροσκελή ανάλυσή του, ότι οι διάφορες εξουσίες της FIFA και της UEFA, οι οποίες δεν αμφισβητείται ότι κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά διεξαγωγής και εμπορικής εκμετάλλευσης διασυλλογικών ποδοσφαιρικών διοργανώσεων εντός της Ένωσης, δεν οριοθετούνται ούτε από ουσιαστικά κριτήρια ούτε από διαδικαστικούς κανόνες που να διασφαλίζουν τον διαφανή, αντικειμενικό και μη ενέχοντα διακρίσεις χαρακτήρα τους. Η FIFA και η UEFA καταχρώνται, επομένως, τη δεσπόζουσα θέση τους.

Ομοίως, οι κανόνες βάσει των οποίων η FIFA και η UEFA διαθέτουν αποκλειστικό έλεγχο της εκμετάλλευσης των σχετικών με τις εν λόγω διοργανώσεις εμπορικών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων μετάδοσης και επικοινωνίας είναι ικανοί να περιορίσουν τον ανταγωνισμό, λαμβανομένης υπόψη της σημασίας των διασυλλογικών επαγγελματικών ποδοσφαιρικών διοργανώσεων για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις αγορές των μέσων ενημέρωσης, τους καταναλωτές και τους τηλεθεατές εντός της Ένωσης. Απόκειται, ωστόσο, στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει αν οι επίμαχοι κανόνες είναι απαραίτητοι για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και τη διασφάλιση της αλληλέγγυας αναδιανομής δίκαιου μέρους του οφέλους που οφείλεται στη βελτίωση αυτή για το σύνολο των χρηστών, είτε πρόκειται για τους δραστηριοποιούμενους στον χώρο του επαγγελματικού ή ερασιτεχνικού ποδοσφαίρου είτε για θεατές/τηλεθεατές.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τους κανόνες της FIFA και της UEFA περί χορήγησης αδειών, ελέγχου και επιβολής κυρώσεων υπό το πρίσμα του άρθρου 56 ΣΛΕΕ (ελεύθερη παροχή υπηρεσιών). Στο πλαίσιο αυτό, παρατήρησε ότι, στο μέτρο που οι κανόνες αυτοί δεν διέπονται από τα κατάλληλα ουσιαστικά και διαδικαστικά κριτήρια, δεν δύνανται απλώς να παρακωλύσουν ή να καταστήσουν λιγότερο ελκυστικές, αλλά και να εμποδίσουν τις διάφορες σχετικές οικονομικές δραστηριότητες, περιορίζοντας την πρόσβαση σε αυτές κάθε νεοεισερχομένου. Συνεπώς, συνιστούν εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Μάλιστα, λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω επισημάνσεων αναφορικά με τον αυθαίρετο χαρακτήρα

των επίμαχων κανόνων, οι τελευταίοι δεν φαίνεται να μπορούν να θεωρηθούν δικαιολογημένοι από θεμιτό σκοπό γενικού συμφέροντος.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι στο Δικαστήριο υποβλήθηκαν ερωτήματα γενικού χαρακτήρα σχετικά με τους κανόνες της FIFA και της UEFA, συνεπώς, με την απόφασή του, δεν αποφαίνεται επί του αν το ίδιο το σχέδιο της Superleague είναι σύμφωνο με τις διατάξεις της ΣΛΕΕ.

Σύμπραξη στην αγορά των φορτηγών

Το Δικαστήριο επικυρώνει το πρόστιμο που επέβαλε η Επιτροπή στη Scania λόγω συμμετοχής της σε σύμπραξη

αίτηση αναιρέσεως – ανταγωνισμός – συμπράξεις – αγορά των φορτηγών – απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) – συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές σχετικά με τις τιμές πώλησης των φορτηγών, το χρονοδιάγραμμα για την εισαγωγή των τεχνολογιών χαμηλών εκπομπών που απαιτούνται από τα πρότυπα Euro 3 έως Euro 6 και τη μετακύλιση στους πελάτες του κόστους των τεχνολογιών αυτών – ενιαία και διαρκής παράβαση – γεωγραφική έκταση της παράβασης αυτής – «υβριδική διαδικασία» που οδήγησε διαδοχικά στην έκδοση απόφασης διευθέτησης της διαφοράς και απόφασης κατόπιν συνήθους διαδικασίας – άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – δικαίωμα χρηστής διοίκησης – αμεροληψία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – εκτίμηση της γεωγραφικής έκτασης μιας εναρμονισμένης πρακτικής – κρίσιμα στοιχεία – χαρακτηρισμός ενός συνόλου συμπεριφορών ως «ενιαίας και διαρκούς παράβασης» – Κανονισμός (ΕΚ) 1/2003 – άρθρο 25 – εξουσία της Επιτροπής προς επιβολή προστίμου – παραγραφή

ΔΕΕ C-251/22 P, Scania κ.λπ./Επιτροπή, 01.02.2024, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: Μ. Ilešič, Εισηγητής: Ι. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Μ. Collins, ECLI:EU:C:2024:103 – Αίτηση αναιρέσεως

Με απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι Scania AB, Scania CV AB και Scania Deutschland GmbH (στο εξής: Scania DE), τρεις νομικές οντότητες της επιχείρησης Scania (στο εξής, από κοινού: Scania), είχαν παραβεί το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ, συμμετέχοντας, από τις 17 Ιανουαρίου 1997 έως τις 18 Ιανουαρίου 2011, από κοινού με άλλες οντότητες, σε συμπαιγνιακούς διακανονισμούς σχετικά με τις τιμές και τις αυξήσεις των μικτών τιμών των μεσαίων και βαρέων φορτηγών στον ΕΟΧ, καθώς και σχετικά με το χρονοδιάγραμμα και τη μετακύλιση των δαπανών για την εισαγωγή τεχνολογιών χαμηλών εκπομπών για τα μεσαία και βαρέα φορτηγά οι οποίες απαιτούνται από τα πρότυπα Euro 3 έως Euro 6. Ως εκ τούτου, επέβαλε πρόστιμο ύψους 880.523.000 ευρώ.

Στις 11 Δεκεμβρίου 2017, η Scania άσκησε προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ με αίτημα την ακύρωση της απόφασης της Επιτροπής, επικουρικώς, τη μερική ακύρωση της απόφασης αυτής και τη μείωση του προστίμου που της είχε επιβληθεί, καθώς και, εν πάση περιπτώσει, τη μείωση του προστίμου αυτού, σύμφωνα με το άρθρο 261 ΣΛΕΕ και το άρθρο 31 του Κανονισμού 1/2003. Με την απόφασή του, της 2ας Φεβρουαρίου 2022 (Τ-799/17, *Scania κ.λπ./Επιτροπή*), το ΓεΔΕΕ απέρριψε όλους τους λόγους ακυρώσεως ως αβάσιμους.

Στις 8 Απριλίου 2022, η Scania άσκησε αίτηση αναίρεσης ενώπιον του Δικαστηρίου προβάλλοντας τέσσερις λόγους. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε στο σύνολό της και, ως εκ τούτου, το Δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση του ΓεΔΕΕ.

Ο πρώτος λόγος αναίρεσης αφορούσε, κατ' ουσίαν, προσβολή του δικαιώματος χρηστής διοίκησης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 41 παρ. 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, οι αναιρεσείουσες προσήψαν στο ΓεΔΕΕ ότι δεν αξιολόγησε κατά πόσον η διοικητική διαδικασία, η οποία συνεχίστηκε κατά της Scania μετά την αποχώρησή της από τη διαδικασία διευθέτησης της διαφοράς, που κινήθηκε βάσει του άρθρου 10α του Κανονισμού (ΕΚ) 773/2004, χωρίς να ανατεθεί η έρευνα της Επιτροπής σε

ομάδα διαφορετική από εκείνη στην οποία είχε ανατεθεί ο φάκελος βάσει του οποίου εκδόθηκε η απόφαση διευθέτησης, ήταν σύμφωνη με την αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας. Το Δικαστήριο, ωστόσο, διαπίστωσε ότι από κανένα στοιχείο της επιχειρηματολογίας των αναιρεσιουσών δεν προέκυπτε ότι το ΓεΔΕΕ παρέλειψε να εκτιμήσει αν η Επιτροπή είχε ενεργήσει κατά τρόπο σύμφωνο προς την αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας. Κατά την άποψή του, το γεγονός και μόνον ότι η ίδια ομάδα της Επιτροπής ήταν επιφορτισμένη με τα διάφορα διαδοχικά στάδια της έρευνας που οδήγησε στην έκδοση της απόφασης διευθέτησης της διαφοράς και, εν συνεχεία, της επίδικης απόφασης δεν μπορεί, αυτή καθεαυτήν, χωρίς τη συνδρομή κάποιου άλλου αντικειμενικού στοιχείου, να δημιουργήσει αμφιβολίες για την αμεροληψία του εν λόγω θεσμικού οργάνου. Εξάλλου, οι αναιρεσιούσες δεν απέδειξαν ότι είχαν προβάλει, ενώπιον του ΓεΔΕΕ, τέτοια αντικειμενικά στοιχεία. Συνεπώς, ο πρώτος λόγος αναίρεσης απορρίφθηκε.

Ο δεύτερος λόγος αναίρεσης αφορούσε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ, λόγω του ότι το ΓεΔΕΕ χαρακτήρισε τη γεωγραφική έκταση της συμπεριφοράς στο γερμανικό επίπεδο επαφών ως καλύπτουσα το σύνολο του εδάφους του ΕΟΧ. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ΓεΔΕΕ δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο συμπεραίνοντας ότι η Επιτροπή βασίμως κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, μέσω των ανταλλαγών πληροφοριών στο γερμανικό επίπεδο επαφών, η Scania DE λάμβανε και παρείχε πληροφορίες των οποίων η εμβέλεια υπερέβαινε τη γερμανική αγορά και εκτεινόταν στο σύνολο του ΕΟΧ. Συνεπώς, ο δεύτερος λόγος αναίρεσης επίσης απορρίφθηκε.

Με τον τρίτο λόγο αναίρεσης, οι αναιρεσιούσες προέβαλαν, κατ' ουσίαν, παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ από το ΓεΔΕΕ, επειδή αυτό χαρακτήρισε ως ενιαία παράβαση μια σειρά πράξεων που περιλάμβαναν τρία διαφορετικά επίπεδα επαφών. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο λόγος αυτός στηρίζεται στην εσφαλμένη παραδοχή ότι, προκειμένου να μπορέσει να διαπιστώσει την ύπαρξη ενιαίας και διαρκούς παράβασης, το ΓεΔΕΕ έπρεπε να απαιτήσει από την Επιτροπή να αποδείξει επίσης ότι καθεμιά από τις εν λόγω συμπεριφορές μεμονωμένως συνιστούσε αφ' εαυτής παράβαση των ως άνω άρθρων. Συνεπώς, απορρίφθηκε και ο τρίτος λόγος αναίρεσης.

Τέλος, ο τέταρτος λόγος αναίρεσης αφορούσε παράβαση των ίδιων άρθρων καθώς και του άρθρου 25 του Κανονισμού 1/2003, λόγω του ότι το ΓεΔΕΕ διατήρησε σε ισχύ πρόστιμο για συμπεριφορά ως προς την οποία είχε συμπληρωθεί η παραγραφή. Συναφώς, δεδομένου ότι απορρίφθηκαν οι τρεις πρώτοι λόγοι αναίρεσης, το Δικαστήριο θεώρησε ορθό το συμπέρασμα της Επιτροπής και, εν συνεχεία, του ΓεΔΕΕ ότι η επίμαχη σύμπραξη συνιστούσε ενιαία και διαρκή παράβαση καλύπτουσα το σύνολο του ΕΟΧ, η οποία συνεχίστηκε μέχρι τις 18 Ιανουαρίου 2011. Υπό τις συνθήκες αυτές, λαμβανομένης υπόψη της ημερομηνίας της πρώτης πράξης της Επιτροπής, κατά το άρθρο 25 παρ. 3, δεν μπορεί να θεωρηθεί, κατά το Δικαστήριο, ότι στις 18 Ιανουαρίου 2011 η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλει πρόστιμο είχε υποπέσει σε παραγραφή. Συνεπώς, απορρίφθηκε και ο τέταρτος λόγος αναίρεσης.

Κρατικές ενισχύσεις

Επιλεκτικό πλεονέκτημα από καθεστώς αποζημιώσεων

αίτηση αναίρεσης – άρθρο 181 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου – κρατικές ενισχύσεις – δραστηριότητες οι οποίες σχετίζονται με την παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων – ζημίες που προκλήθηκαν από πυρκαγιές – καθεστώτα ενισχύσεων τις οποίες χορήγησε η Ελληνική Δημοκρατία υπό τη μορφή επιδοτήσεων επιτοκίου και εγγυήσεων του Δημοσίου – απόφαση κηρύσσουσα τα καθεστώτα ενισχύσεων παράνομα και μη συμβατά με την εσωτερική αγορά – ενίσχυση περιοριζόμενη σε πληγείσες περιοχές – οικονομικό πλεονέκτημα – επιλεκτικός χαρακτήρας – εντολή ανακτήσεως των ενισχύσεων – εξαιρετικές περιστάσεις – αναλογικότητα

ΔΕΕ C-797/22 P (διάταξη), Ελλάδα/Επιτροπή, 28.02.2024, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: T. von Danwitz, Εισηγητής: A. Arabadjiev, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2024:174 – Αίτηση αναιρέσεως

Το 2007, λόγω των αλλεπάλληλων πυρκαγιών που ξέσπασαν στην Ελλάδα και κατόπιν κήρυξης της χώρας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ελήφθησαν διάφορα μέτρα στήριξης για τις επιχειρήσεις των πληγεισών περιοχών. Το 2016, η Επιτροπή κίνησε επίσημη διαδικασία έρευνας, σχετικά με τη χρηματοδότηση όλων των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στον τομέα της μεταποίησης γεωργικών προϊόντων, η οποία συνίστατο σε επιδοτήσεις επιτοκίου και εγγυήσεις του Ελληνικού Δημοσίου. Μετά την ολοκλήρωση της έρευνάς της, η Επιτροπή έκρινε ότι τα επίμαχα μέτρα συνιστούσαν παράνομες και μη συμβατές κρατικές ενισχύσεις και διέταξε την ανάκτησή τους, πλην ορισμένων εξαιρέσεων (SA.39119).

Η Ελλάδα άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του ΓεΔΕΕ (T-850/19), η οποία απορρίφθηκε, με κεντρική επιχειρηματολογία ότι μέτρο που χορηγείται από δημόσια αρχή στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, ακόμη και αν πληροί το κριτήριο της μακροπρόθεσμης οικονομικής ορθολογικότητας ή εμπίπτει στην κοινωνική ευθύνη του κράτους, αποτελεί κρατική ενίσχυση. Τα παραπάνω στοιχεία μπορούν απλώς να λαμβάνονται υπόψη κατά το στάδιο ελέγχου της συμβατότητας. Πάντως, ο αντισταθμιστικός χαρακτήρας οικονομικών μέτρων που χορηγούνται για τη στήριξη επιχειρήσεων που επλήγησαν από θεομηνίες δεν αίρει τον χαρακτηρισμό τους ως κρατικών ενισχύσεων.

Η Ελλάδα άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ (C-797/22 P). Το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως, με διάταξη, ως προδήλως αβάσιμη. Ειδικότερα, επί της ύπαρξης πλεονεκτήματος, το ΔΕΕ συμφώνησε με το ΓεΔΕΕ ότι, για να διαπιστωθεί η δυνατότητα μιας επιχείρησης να τύχει πλεονεκτήματος υπό κανονικές συνθήκες της αγοράς, θα πρέπει να εκτιμάται αν η δικαιούχος θα μπορούσε να αποκομίσει από την αγορά το ίδιο πλεονέκτημα με εκείνο που αντλεί από την επίμαχη ενίσχυση, ανεξαρτήτως του ζητήματος αν η αγορά βρίσκεται σε κρίση. Η ύπαρξη πλεονεκτήματος δεν καθορίζεται αναλόγως της αιτίας ή του σκοπού της ενίσχυσης. Στο πλαίσιο αυτό, τα οφέλη που θα μπορούσε να αντλήσει η Ελλάδα από τα επίμαχα μέτρα, μέσω της φορολογίας, δεν λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί αν τα μέτρα αυτά είναι οικονομικώς ορθολογικά και αν θα είχαν ληφθεί από ιδιώτη επιχειρηματία υπό κανονικές συνθήκες της αγοράς.

Επί της επιλεκτικότητας του μέτρου, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι μόνον οι επιχειρήσεις που ήταν εγκατεστημένες στους πληγέντες νομούς μπορούσαν να επωφεληθούν από τα επίμαχα (μη φορολογικού χαρακτήρα) μέτρα. Τέτοια μέτρα από τα οποία μπορούν να επωφεληθούν μόνον οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε ορισμένες περιοχές είναι *a priori* επιλεκτικά, εκτός εάν οι ενισχύσεις είχαν χορηγηθεί από περιφερειακές αρχές, κάτι που δεν συνέβαινε εν προκειμένω.

Ως προς την υποχρέωση ανάκτησης, το ΔΕΕ έκρινε ότι η ανάκτηση, που αποσκοπεί στην επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση μιας παρανόμως χορηγηθείσας κρατικής ενίσχυσης, δεν μπορεί κατ' αρχήν να θεωρηθεί δυσανάλογο μέτρο. Το γεγονός ότι οι επίμαχες ενισχύσεις είχαν χορηγηθεί λόγω πυρκαγιών εξαιρετικού χαρακτήρα μπορεί μεν να ληφθεί υπόψη κατά την εκτίμηση της συμβατότητας των μέτρων, πλην όμως δεν μπορεί να χαρακτηριστεί, αυτό καθαυτό, ως εξαιρετική περίπτωση ικανή να εμποδίσει την ανάκτηση. Σε αντίθετη περίπτωση, καμία ενίσχυση που έχει χορηγηθεί για την αντιμετώπιση θεομηνίας δεν θα μπορούσε να ανακτηθεί, ακόμη και αν ήταν παράνομη και μη συμβατή.

Για τους παραπάνω λόγους, το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως ως προδήλως αβάσιμη.

Ενεργειακό τιμολόγιο κατόπιν διαιτητικής απόφασης

αίτηση αναιρέσεως – κρατικές ενισχύσεις – άρθρο 107 ΣΛΕΕ – έννοια του όρου «ενίσχυση» – πλεονέκτημα – κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή – διαιτητική απόφαση καθορίζουσα μειωμένα

τιμολόγια ηλεκτρικής ενέργειας – καταλογισμός διαιτητικής απόφασης στο κράτος – Κανονισμός (ΕΕ) 2015/1589 – άρθρο 4 παρ. 2 – απόφαση κρίνεται ότι το μέτρο δεν συνιστά ενίσχυση

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-701/21 P και C-739/21 P, Mytilinaios/DEI και Επιτροπή, 22.02.2024, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγήτρια: L. S. Rossi, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2024:146 – Αίτηση αναιρέσεως

Την περίοδο 1960-2006, η ΔΕΗ και η εταιρεία «Μυτιληναίος» (πρώην Αλουμίνιον της Ελλάδος) είχαν υπογράψει συμφωνία σχετικά με το κόστος του τιμολογίου ηλεκτρικής ενέργειας της «Μυτιληναίος». Μετά τη λήξη της συμφωνίας αυτής, προέκυψαν χρόνιες διαφωνίες και διαπραγματεύσεις των μερών, με αποτέλεσμα το 2011 να αποφασίσουν την επίλυση της διαφωνίας μέσω της μόνιμης διαιτησίας της ΡΑΕ. Σκοπός της διαιτησίας ήταν να βρεθεί μία λύση που να ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της «Μυτιληναίος», που ήταν ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας στην Ελλάδα, και ταυτόχρονα να καλύπτεται τουλάχιστον το κόστος της ΔΕΗ. Το 2012, η ΡΑΕ, καθόρισε, με απόφασή της, ένα προσωρινό τιμολόγιο και, εν συνεχεία, το 2013, το διαιτητικό δικαστήριο της ΡΑΕ καθόρισε το τιμολόγιο προμήθειας για την περίοδο 2010-2013. Η ΔΕΗ άσκησε αγωγή ακύρωσης κατά της απόφασης αυτής, η οποία απορρίφθηκε από το Εφετείο Αθηνών.

Παράλληλα, η ΔΕΗ υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή, ισχυριζόμενη ότι το διαιτητικό δικαστήριο χορήγησε στη «Μυτιληναίος» παράνομη κρατική ενίσχυση, στο μέτρο που το επίμαχο τιμολόγιο την υποχρέωνε να προμηθεύει τη «Μυτιληναίος» με ηλεκτρική ενέργεια σε τιμή κάτω του κόστους, και, επομένως, χαμηλότερη από την τιμή της αγοράς. Με έγγραφο της ΓΔ Ανταγωνισμού, η Επιτροπή ενημέρωσε τη ΔΕΗ ότι η καταγγελία της είχε τεθεί στο αρχείο, επειδή δεν πληρούνταν τα κριτήρια του καταλογισμού στο κράτος της ύπαρξης οικονομικού πλεονεκτήματος υπέρ της «Μυτιληναίος».

Στη συνέχεια, το 2014, η ΔΕΗ άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του ΓεΔΕΕ, ζητώντας την ακύρωση του προαναφερόμενου εγγράφου της Επιτροπής (T-639/14). Στο μεταξύ, το 2015, η Επιτροπή έκρινε τελικώς, με απόφασή της (SA.38101/2015), ότι η διαιτητική απόφαση δεν χορηγούσε κρατική ενίσχυση υπέρ της «Μυτιληναίος», καθώς η οικειοθελής εκ μέρους της ΔΕΗ υπαγωγή της διαφοράς σε διαιτησία ισοδυναμούσε με τη συμπεριφορά ενός συνετού ιδιώτη επενδυτή και, συνεπώς, δεν προέκυπτε πλεονέκτημα. Περαιτέρω, επεσήμανε ότι, εφόσον με την απόφαση αυτή αποτυπώθηκε η οριστική θέση της επί του ζητήματος, έπρεπε να θεωρηθεί ότι το αρχικό της έγγραφο είχε αντικατασταθεί από την εν λόγω απόφαση. Η ΔΕΗ άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της εν λόγω αποφάσεως της Επιτροπής SA.38101/2015 (T-352/15).

Με δεδομένο ότι είχε εκδοθεί η απόφαση της Επιτροπής SA.38101/2015, το ΓεΔΕΕ έκρινε, με διάταξη, ότι παρέλκει η έκδοση απόφασης επί της προσφυγής στην υπόθεση T-639/14. Ακολούθως, η ΔΕΗ άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ (C-228/16 P) κατά της διάταξης του ΓεΔΕΕ, η οποία έγινε δεκτή, καθώς το ΔΕΕ έκρινε ότι η απόφαση της Επιτροπής SA.38101/2015 ήταν απλώς επιβεβαιωτική του εγγράφου της ΓΔ Ανταγωνισμού, και ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ, προκειμένου να κρίνει τη διαφορά επί της ουσίας. Το 2017, η Επιτροπή εξέδωσε δεύτερη απόφαση (SA.38101/2017), με την οποία κρίθηκε, με πανομοιότυπο σκεπτικό, ότι η διαιτητική απόφαση δεν συνεπάγεται τη χορήγηση κρατικής ενίσχυσης, καθώς πληρούνταν το κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή.

Η ΔΕΗ άσκησε εκ νέου προσφυγή ακυρώσεως κατά και της δεύτερης απόφασης της Επιτροπής (T-740/17). Το 2021, το ΓεΔΕΕ συνεκδίκασε τις τρεις εκκρεμείς υποθέσεις (T-639/14 RENV, T-352/15 και T-740/17) και έκανε δεκτούς τους ισχυρισμούς της ΔΕΗ, ακυρώνοντας τις επίμαχες αποφάσεις. Το σκεπτικό βασίστηκε ιδίως στην κρίση ότι ένα διαιτητικό δικαστήριο, το οποίο αποφαινεται βάσει διαδικασίας προβλεπόμενης από τον νόμο, εκδίδοντας νομικά δεσμευτική απόφαση με ισχύ δεδικασμένου η οποία αποτελεί εκτελεστό τίτλο, πρέπει να εξομοιωθεί με τα τακτικά δικαστήρια του κράτους μέλους και, συνεπώς, να θεωρηθεί ως όργανο του κράτους. Συνεπώς, η απόφαση που εκδίδει ένα τέτοιο διαιτητικό δικαστήριο και με την οποία χορηγείται επιλεκτικό οικονομικό πλεονέκτημα σε μία επιχείρηση καταλογίζεται στο κράτος και υπόκειται στους κανόνες των κρατικών ενισχύσεων. Περαιτέρω, έκρινε

πλημμελή την αξιολόγηση της Επιτροπής περί της απουσίας πλεονεκτήματος, καταλογίζοντάς της πως δεν είχε εξετάσει επαρκώς την υπόθεση, παρά είχε περιοριστεί στην ανάλυση του κατά πόσον ένας ιδιώτης επιχειρηματίας θα είχε υπαχθεί στη διαιτησία που είχε αποδεχθεί η ΔΕΗ. Την ίδια χρονιά, η «Μυτιληναίος» και η Επιτροπή άσκησαν αιτήσεις αναίρεσεως (C-701/21 P & C-739/21 P) ενώπιον του ΔΕΕ.

Το ΔΕΕ, αφού απέρριψε δικονομικούς ισχυρισμούς, εξέτασε, αρχικά, την κρίση του ΓεΔΕΕ περί του καταλογισμού της διαιτητικής απόφασης στο κράτος. Παρατήρησε ότι από τα κριτήρια, στα οποία είχε στηριχθεί το ΓεΔΕΕ, δεν προέκυπτε ότι το διαιτητικό δικαστήριο της ΡΑΕ διαφοροποιείται από οποιοδήποτε άλλο διαιτητικό δικαστήριο που συστάθηκε με σύμβαση, ώστε να εξομοιωθεί με τακτικό δικαστήριο. Πρώτον, διότι κάθε διαιτητικό δικαστήριο που συστάθηκε με σύμβαση αντικαθιστά τα τακτικά δικαστήρια. Δεύτερον, η διαδικασία ενώπιον ενός τέτοιου δικαστηρίου διέπεται κατά κανόνα από τον νόμο. Τρίτον, ο νόμος αυτός μπορεί να προσδώσει στις αποφάσεις του διαιτητικού δικαστηρίου δεσμευτικό χαρακτήρα, ισχύ δεδικασμένου και εκτελεστότητα. Τέταρτον, οι διαιτητικές αυτές αποφάσεις μπορούν, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να προσβληθούν ενώπιον τακτικού δικαστηρίου. Το γεγονός ότι οι διαιτητές επιλέγονται βάσει ενός καταλόγου που συντάσσεται με απόφαση του προέδρου της ΡΑΕ και πρέπει να αποδεικνύουν την ανεξαρτησία και την αμεροληψία τους πριν από τον διορισμό τους διαφοροποιεί, πράγματι, το διαιτητικό δικαστήριο της ΡΑΕ από άλλα διαιτητικά δικαστήρια που συστάθηκαν με σύμβαση και των οποίων οι διαιτητές δεν επιλέγονται κατ' ανάγκη βάσει καταλόγου. Ωστόσο, μόνον το γεγονός αυτό δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το διαιτητικό δικαστήριο της ΡΑΕ διαφέρει από οποιοδήποτε άλλο διαιτητικό δικαστήριο που συστάθηκε με σύμβαση, καθώς αποτελεί απλώς ένα αμιγώς διαδικαστικό στοιχείο το οποίο δεν επηρεάζει τη λειτουργία ή τη φύση του εν λόγω δικαστηρίου. Περαιτέρω, το ΔΕΕ καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ πως είχε παραλείψει να εξετάσει εάν το διαιτητικό δικαστήριο της ΡΑΕ είχε υποχρεωτική δικαιοδοσία, ήτοι δικαιοδοσία που δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούληση των μερών, όπως συμβαίνει καταρχήν στην περίπτωση των δικαστηρίων που αποτελούν τμήμα του κρατικού δικαιοδοτικού συστήματος.

Κατόπιν τούτων, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι η εν λόγω υπόθεση διαφοροποιείται σημαντικά από την κρίση του στην υπόθεση *Micula* (C-638/19 P). Πρώτον, διότι στην περίπτωση εκείνη το διαιτητικό δικαστήριο δεν είχε συσταθεί με σύμβαση, αλλά βάσει διμερούς επενδυτικής συμφωνίας. Δεύτερον, διότι στην περίπτωση εκείνη το ΔΕΕ είχε απλώς εξετάσει, εάν η Επιτροπή ήταν αρμόδια να ασκήσει τις αρμοδιότητές της δυνάμει του άρθρου 108 ΣΛΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, είχε κρίνει ότι το καθοριστικό στοιχείο για να διαπιστωθεί το χρονικό σημείο χορήγησης μιας κρατικής ενίσχυσης στους δικαιούχους της με συγκεκριμένο μέτρο είναι η απόκτηση από τους δικαιούχους βέβαιου δικαιώματος λήψης της ενίσχυσης και η αντίστοιχη δέσμευση του κράτους μέλους να τη χορηγήσει. Παρότι είχε διαπιστώσει κατ' ουσίαν ότι το δικαίωμα αυτό είχε χορηγηθεί αποκλειστικώς και μόνον βάσει της επίμαχης στην υπόθεση εκείνη διαιτητικής απόφασης, ουδόλως είχε συναγάγει εξ αυτού ότι η οικεία διαιτητική απόφαση συνιστούσε, αυτή καθαυτήν, κρατική ενίσχυση, αλλά είχε διευκρινίσει ότι δεν ήταν αρμόδιο, στο πλαίσιο της υπόθεσης επί της οποίας εκδόθηκε η ίδια απόφαση, να κρίνει κατά πόσον το επίμαχο μέτρο, ήτοι η διαιτητική απόφαση, συνιστούσε, από ουσιαστική άποψη, κρατική ενίσχυση.

Έπειτα, το ΔΕΕ έκρινε ότι η απόφαση του Εφετείου Αθηνών που απέρριψε την αγωγή ακύρωσης της ΔΕΗ κατά της διαιτητικής απόφασης δεν οδηγεί σε καταλογισμό του μέτρου στο κράτος. Ο δικαστικός έλεγχος αφορά μόνον τη νομιμότητα της διαιτητικής απόφασης, η οποία εξακολουθεί να αποτελεί πράξη αποκλειστικώς καταλογιστέα στο διαιτητικό όργανο που την εξέδωσε. Στο πλαίσιο αυτό, επανέλαβε τη νομολογία *Dobeles Hes*, κατά την οποία μία δικαστική απόφαση δεν θεσπίζει κρατική ενίσχυση.

Το ΔΕΕ διευκρίνισε, ωστόσο, ότι δεν θα ήταν ίδια η κρίση του, εάν η διαιτητική διαδικασία στο σύνολό της ήταν αποτέλεσμα μηχανισμού επιβεβλημένου από το Ελληνικό Δημόσιο, με σκοπό την καταστρατήγηση των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων μέσω της διαδικασίας αυτής. Τούτο, διότι ένας ιδιώτης επιχειρηματίας δεν θα είχε συναινέσει, υπό τις συνήθεις συνθήκες της αγοράς, να ενταχθεί σε έναν τέτοιο μηχανισμό.

Βάσει των ανωτέρω, το ΔΕΕ καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ πλάνη περί το δίκαιο στο μέτρο που είχε κρίνει ότι η απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου της ΡΑΕ μπορούσε να καταλογιστεί στο κράτος και αναίρεσε την απόφασή του. Εν συνεχεία, απέρριψε το ίδιο τους ισχυρισμούς της ΔΕΗ που αφορούσαν στην επικαλούμενη παράλειψη της Επιτροπής να εξετάσει το επίμαχο τιμολόγιο, όπως προέκυψε από τη διαιτητική απόφαση. Έκρινε ότι, βάσει του παραπάνω σκεπτικού, η Επιτροπή δεν είχε υποχρέωση, υπό τις περιστάσεις της επίμαχης υπόθεσης, να αναλύσει το περιεχόμενο της διαιτητικής απόφασης προκειμένου να εξακριβώσει εάν η απόφαση της ΔΕΗ να συνάψει τη συμφωνία διαιτησίας είχε παράσχει πλεονέκτημα στη «Μυτιληναίος». Ως προς τα υπόλοιπα επιχειρήματα της ΔΕΗ, το ΔΕΕ ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ για νέα κρίση.

Tax rulings και επιλεκτικότητα φορολογικού μέτρου

αίτηση αναιρέσεως – κρατικές ενισχύσεις – άρθρο 107 παρ. 1 ΣΛΕΕ – φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης εκδιδόμενες από κράτος μέλος – ενίσχυση η οποία έχει κηρυχθεί ασύμβατη με την εσωτερική αγορά – υποχρέωση ανάκτησης της ενίσχυσης αυτής – έννοια του «πλεονεκτήματος» – καθορισμός του πλαισίου αναφοράς – «κανονική» φορολόγηση κατά το εθνικό δίκαιο – έλεγχος, από το Δικαστήριο, της ερμηνείας και της εφαρμογής του εθνικού δικαίου στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άμεση φορολογία – στενή ερμηνεία – εξουσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – υποχρέωση αιτιολόγησης – νομικός χαρακτηρισμός των πραγματικών περιστατικών – έννοια της «κατάχρησης δικαιώματος» – εκ των προτέρων εκτίμηση από τη φορολογική αρχή του οικείου κράτους μέλους – αρχή της ασφάλειας δικαίου

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-451/21 P και C-454/21 P, Λουξεμβούργο/Επιτροπή, 05.12.2023, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: N. Wahl, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2023:948 – Αίτηση αναιρέσεως

Ο όμιλος Engie αποτελείται από τη μητρική εταιρεία Engie SA και τις εταιρείες Compagnie Européenne de Financement (CEF), Engie Treasury Management S.à.r.l. (ETM), LNG Holding (LNG) και Engie LNG Supply (ELS). Όλες οι εταιρείες εδρεύουν στο Λουξεμβούργο, πλην της μητρικής που εδρεύει στη Γαλλία.

Το 2008 και το 2010, το Λουξεμβούργο εξέδωσε φορολογικές αποφάσεις τύπου tax rulings για δύο πολύπλοκα προγράμματα χρηματοδότησης που αφορούσαν τις θυγατρικές ELS και CEF και υλοποιούνταν μέσω των εταιρειών χαρτοφυλακίου CEF και LNG. Συνοπτικά, τα προγράμματα υλοποιούνταν σε τρία διαδοχικά στάδια: α) οι εταιρείες χαρτοφυλακίου μεταβίβαζαν μετοχές στις θυγατρικές, β) προκειμένου να χρηματοδοτηθεί η απόκτηση των μετοχών αυτών, οι θυγατρικές λάμβαναν άτοκο μετατρέψιμο δάνειο με διαμεσολαβητή, αποκαλούμενο «ZORA», το οποίο αποπλήρωναν με την έκδοση των μετοχών, το ποσό των οποίων ισοδυναμούσε με το ονομαστικό ποσό του δανείου πλέον μιας προσαύξησης, γ) ο διαμεσολαβητής χρηματοδοτούσε τα δάνεια των θυγατρικών, συνάπτοντας προπληρωμένες προθεσμιακές συμβάσεις πώλησης με τις εταιρείες χαρτοφυλακίου, οι οποίες ήταν μοναδικοί μέτοχοι τόσο των θυγατρικών όσο και του διαμεσολαβητή. Σύμφωνα με τις εν λόγω συμβάσεις, οι εταιρείες χαρτοφυλακίου κατέβαλλαν στον διαμεσολαβητή ποσό ίσο με το ονομαστικό ποσό του δανείου ως αντάλλαγμα για την απόκτηση των δικαιωμάτων επί των μετοχών που εξέδιδαν οι θυγατρικές, κατά τη μετατροπή του ZORA. Εάν οι θυγατρικές είχαν κέρδη κατά τη διάρκεια ισχύος του ZORA, οι εταιρείες χαρτοφυλακίου αποκτούσαν δικαιώματα σε όλες τις μετοχές που είχαν εκδοθεί και που περιλάμβαναν την αξία τυχόν κερδών που πραγματοποιούνταν, καθώς και το ονομαστικό ποσό του δανείου.

Τα επίμαχα tax rulings επέτρεπαν στις θυγατρικές να αφαιρούν από τη φορολογική τους βάση τις προβλέψεις για τις επαυξήσεις επί του ZORA που επρόκειτο να καταβληθούν κατά τη μετατροπή. Το αποτέλεσμα ήταν οι θυγατρικές να φορολογούνται μόνο για ένα περιορισμένο περιθώριο κέρδους που είχε συμφωνηθεί με τις φορολογικές αρχές. Όταν οι εταιρείες χαρτοφυλακίου εισέπρατταν τις επαυξήσεις επί του ZORA, το σχετικό κέρδος ήταν αφορολόγητο. Αντίστοιχα, ο διαμεσολαβητής δεν κατέβαλε φόρο για τις επαυξήσεις επί του

ZORA, καθώς αυτές αντισταθμίζονταν από ζημία ίδιου ποσού που προέκυπτε από τις προθεσμιακές συμβάσεις. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν ότι οι επαυξήσεις επί του ZORA εξέπιπταν σε επίπεδο θυγατρικής, ενώ το ίδιο ποσό δεν φορολογούνταν ούτε σε επίπεδο εταιρείας χαρτοφυλακίου. Κατ' αποτέλεσμα, οι επαυξήσεις επί του ZORA (οι οποίες αντιπροσώπευαν σχεδόν το σύνολο των κερδών των θυγατρικών) δεν φορολογούνται καθόλου στο Λουξεμβούργο.

Το 2018, κατόπιν επίσημης διαδικασίας έρευνας, η Επιτροπή έκρινε ότι η εν λόγω φορολογική μεταχείριση του ομίλου Engie, ως ενιαίας οικονομικής μονάδας, συνιστούσε παράνομη και μη συμβατή κρατική ενίσχυση, η οποία έπρεπε να ανακτηθεί (SA.44888). Η Επιτροπή βάσισε το σκεπτικό της στη διαπίστωση ότι οι εταιρείες χρηματοφυλακίου μείωναν σημαντικά τα φορολογητέα κέρδη τους στο Λουξεμβούργο, αφαιρώντας από αυτά ως δαπάνες τις πληρωμές τόκων δανείου, ενώ, την ίδια στιγμή, από τη φορολογία τους εξαιρούνταν και τα έσοδα από επενδύσεις σε μετοχές. Περαιτέρω, η Επιτροπή επεσήμανε ότι το Λουξεμβούργο παρέκκλινε από το φορολογικό σύστημα αναφοράς, καθώς επίσης και ότι δεν εφαρμόζε τους δικούς του εθνικούς φορολογικούς κανόνες κατά της φοροαποφυγής. Ως εκ τούτου, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είχε χορηγηθεί επιλεκτικό πλεονέκτημα στον όμιλο, το οποίο συνίστατο στην πληρωμή μικρότερου φόρου από αυτόν που καλούνταν να καταβάλουν άλλες εταιρίες που βρίσκονταν σε συγκρίσιμη πραγματική και νομική κατάσταση και υπόκειντο στους συνήθεις εθνικούς φορολογικούς κανόνες.

Το Λουξεμβούργο και οι εταιρείες του ομίλου Engie άσκησαν προσφυγές ακυρώσεως ενώπιον του ΓεΔΕΕ (T-516/18 και T-525/18), ισχυριζόμενοι ότι οι επίμαχες διατάξεις του λουξεμβουργιανού δικαίου δεν εξαρτούν τη φοροαπαλλαγή της μητρικής εταιρείας, σε σχέση με εισοδήματα που προέρχονται από τις συμμετοχές της θυγατρικής της, από τη φορολόγηση της ίδιας της θυγατρικής, σε σχέση με τα κέρδη που διανέμει. Η Επιτροπή και το ΓεΔΕΕ, αντιθέτως, θεώρησαν την ερμηνεία αυτή μη συμβατή με τον γενικό σκοπό της φορολόγησης όλων των εταιρειών που εδρεύουν στο Λουξεμβούργο. Το 2021, απορρίφθηκαν οι προσφυγές, με αποτέλεσμα να ασκηθούν αιτήσεις αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ (C-451/21 P και C-454/21 P).

Το ΔΕΕ επανέλαβε αρχικά τη νομολογία του επί της επιλεκτικότητας φορολογικού καθεστώτος και σημείωσε ότι ο καθορισμός του πλαισίου αναφοράς έχει αυξημένη σπουδαιότητα στις περιπτώσεις φορολογικών μέτρων, καθώς η ύπαρξη οικονομικού πλεονεκτήματος μπορεί να προσδιοριστεί μόνο σε σχέση με την «κανονική» φορολόγηση. Μόνο το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό του συστήματος αναφοράς στον τομέα της άμεσης φορολογίας, δεδομένου ότι ο εν λόγω καθορισμός αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, για να εκτιμηθούν η ύπαρξη πλεονεκτήματος και η επιλεκτικότητά του.

Υπό το πρίσμα αυτό, το ΔΕΕ έκρινε ότι καθήκον της Επιτροπής, κατά τον καθορισμό του πλαισίου αναφοράς σε φορολογικά μέτρα, είναι κατ' αρχήν να δέχεται την ερμηνεία των σχετικών διατάξεων του εθνικού δικαίου στην οποία προβαίνει το οικείο κράτος μέλος στο πλαίσιο της κατ' αντιπαράθεση συζήτησης, υπό τον όρο ότι η ερμηνεία αυτή συμβιβάζεται με το γράμμα των εν λόγω διατάξεων. Η Επιτροπή μπορεί να αποκλίνει από την ως άνω ερμηνεία μόνον αν είναι σε θέση να αποδείξει ότι στη νομολογία ή στη διοικητική πρακτική του κράτους μέλους αυτού υπερισχύει άλλη ερμηνεία και εάν στηρίζεται η θέση του αυτή σε αξιόπιστα και συγκλίνοντα στοιχεία, επί των οποίων διεξήχθη η εν λόγω κατ' αντιπαράθεση συζήτηση. Στην παρούσα περίπτωση, προκειμένου να καθορίσει τι έπρεπε να συνιστά, κατά το λουξεμβουργιανό δίκαιο, κανονική φορολόγηση, η Επιτροπή είχε θεωρήσει ότι το γενικό σύστημα φορολόγησης των εταιρειών στο Λουξεμβούργο δεν επέτρεπε ούτε να απαλλάσσονται στο επίπεδο των εταιρειών χαρτοφυλακίου τα εισοδήματα από συμμετοχές, ούτε να εφαρμόζεται ταυτόχρονα φοροαπαλλαγή των εν λόγω εισοδημάτων στο επίπεδο των εταιρειών χαρτοφυλακίου και έκπτωσης από τον φόρο στο επίπεδο των θυγατρικών. Στην ίδια κατεύθυνση, το ΓεΔΕΕ και η Επιτροπή είχαν συμφωνήσει, μέσω της δικής τους σύνθετης μεθοδολογικής ανάλυσης, ότι, βάσει των κανόνων του λουξεμβουργιανού δικαίου, τα επίμαχα tax rulings απέκλιναν από το στενό οικείο πλαίσιο αναφοράς. Αντίθετα, το ΔΕΕ, εξετάζοντας την εν λόγω μεθοδολογία, διαπίστωσε ότι το ΓεΔΕΕ και η Επιτροπή είχαν αποκλίνει από τη

γραμματική ερμηνεία των εφαρμοστέων εθνικών διατάξεων. Τα στοιχεία στα οποία είχαν στηριχθεί (ένα έγγραφο του 2018 και μια γνωμοδότηση του Conseil d'État του 1965) δεν παρείχαν τη δυνατότητα βάσιμης διαπίστωσης πως η Επιτροπή είχε αποδείξει επαρκώς ότι υπερσχύει, στο λουξεμβουργιανό δίκαιο, μία διαφορετική ερμηνεία από εκείνη την οποία είχε επικαλεστεί το Λουξεμβούργο και η οποία συμβιβαζόταν με το γράμμα της κρίσιμης απαλλακτικής φορολογικής διάταξης. Την ίδια στιγμή, είχαν παρερμηνεύσει το περιεχόμενο του εγγράφου του 2018, ενώ η γνωμοδότηση του Conseil d'État δεν αφορούσε ταυτόσημο νομικό ζήτημα. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ έκανε δεκτό τον σχετικό λόγο αναίρεσης.

Εν συνεχεία, το ΔΕΕ σημείωσε ότι ο χαρακτηρισμός ενός φορολογικού μέτρου ως επιλεκτικού προϋποθέτει όχι μόνο τη γνώση του περιεχομένου των κρίσιμων κανόνων δικαίου, αλλά και την εξέταση της έκτασης εφαρμογής των κανόνων αυτών, η οποία στηρίζεται, μεταξύ άλλων, στη διοικητική και νομολογιακή πρακτική του οικείου κράτους μέλους. Μία διάταξη, η οποία αποσκοπεί στην οριζόντια πρόληψη των καταχρήσεων στον φορολογικό τομέα, παρουσιάζει εκ φύσεως έναν ιδιαίτερα υψηλό βαθμό γενικότητας, δεδομένου ότι ενδέχεται να τύχει εφαρμογής σε ευρύτατο φάσμα συνθηκών και καταστάσεων. Η επιλογή να προβλεφθεί τέτοια διάταξη στο εθνικό δίκαιο και να καθοριστεί ο τρόπος με τον οποίο οι φορολογικές αρχές οφείλουν να την εφαρμόζουν εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών σε θέματα άμεσης φορολογίας στους τομείς που δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο εναρμόνισης στο ενωσιακό δίκαιο και, ως εκ τούτου, στη φορολογική αυτονομία τους. Ενόψει αυτής της φύσης της φορολογικής διάταξης, η Επιτροπή μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η παράλειψη των φορολογικών αρχών να την εφαρμόσουν, προκειμένου να αρνηθούν τη φορολογική μεταχείριση την οποία ζήτησε φορολογούμενος, με αίτηση για την έκδοση tax ruling, είχε ως αποτέλεσμα τη χορήγηση επιλεκτικού πλεονεκτήματος, μόνον εφόσον η παράλειψη αυτή αποκλίνει από την εθνική νομολογία ή τη σχετική με τη διάταξη αυτή εθνική διοικητική πρακτική. Σε διαφορετική περίπτωση, η Επιτροπή θα ήταν σε θέση να καθορίσει η ίδια τι συνιστά ή δεν συνιστά ορθή εφαρμογή μιας τέτοιας διάταξης, πράγμα που θα υπερέβαινε τα όρια των αρμοδιοτήτων της και θα ήταν ασύμβατο προς τη φορολογική αυτονομία των κρατών μελών. Για τους λόγους αυτούς, το ΔΕΕ καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ πλάνη περί το δίκαιο, όταν έκρινε ότι η συνεκτίμηση από την Επιτροπή της διοικητικής πρακτικής των φορολογικών αρχών του Λουξεμβούργου δεν ήταν απαραίτητη, για τον λόγο ότι η διάταξη αυτή δεν ήγειρε καμία ερμηνευτική δυσχέρεια. Συνεπώς, έκανε δεκτό και τον δεύτερο λόγο αναίρεσεως.

Κατόπιν τούτων, το ΔΕΕ αναίρεσε την απόφαση του ΓεΔΕΕ και εξέτασε το ίδιο τις προσφυγές, αξιολογώντας αρχικά την εκτίμηση της Επιτροπής ότι η κρίσιμη εθνική διάταξη του λουξεμβουργιανού δικαίου είχε εφαρμοστεί εσφαλμένα από τις αποφάσεις tax rulings. Το ΔΕΕ έκρινε ότι η Επιτροπή είχε βασιστεί σε εσφαλμένα στοιχεία και δεν είχε αποδείξει ότι στο λουξεμβουργιανό δίκαιο η έννοια των «διανομών» σε σχέση με την οποία πρέπει να ορίζονται τα «εισοδήματα από συμμετοχές» είναι ασυμβίβαστη με την έννοια της «εκπιπτόμενης από τον φόρο δαπάνης» στο επίπεδο της διανέμουσας οντότητας. Στο πλαίσιο αυτό, τα επίμαχα tax rulings δεν μπορούσαν να παρεκκλίνουν από την κρίσιμη εφαρμοστέα διάταξη, χαρακτηρίζοντας τις συγκεκριμένες επαυξήσεις ως εισοδήματα από συμμετοχές και απαλλάσσοντας τα εισοδήματα αυτά. Περαιτέρω, κρίθηκε ότι η Επιτροπή είχε παραλείψει να αποδείξει ότι η φορολογική διοίκηση του Λουξεμβούργου είχε αποκλίνει, στις επίμαχες φορολογικές αποφάσεις tax rulings, από τη δική της πρακτική σχετικά με πράξεις παρεμφερείς με τις επίμαχες.

Εν συνεχεία, το ΔΕΕ καταλόγισε στην Επιτροπή ότι εσφαλμένα δεν είχε συμπεριλάβει την κρίσιμη εθνική διάταξη που αποτέλεσε τη βάση των επίμαχων tax rulings στο πλαίσιο αναφοράς που καθορίζει το «κανονικό» σύστημα φορολόγησης, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν είχε κρίνει ότι η εν λόγω διάταξη, αυτή καθεαυτήν, παρείχε επιλεκτικό πλεονέκτημα. Το γεγονός αυτό καθιστά πλημμελές το σύνολο της ανάλυσης που είχε κάνει η Επιτροπή για την επιλεκτικότητα. Περαιτέρω, η Επιτροπή δεν μπορούσε να αποδείξει παρέκκλιση από το «κανονικό» φορολογικό σύστημα, παραπέμποντας αποκλειστικά και μόνο σε έναν γενικό σκοπό του λουξεμβουργιανού συστήματος συνιστάμενο στη φορολόγηση των κερδών των εταιρειών που εδρεύουν στο Λουξεμβούργο.

Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ έκανε δεκτούς τους σχετικούς ισχυρισμούς των διαδίκων και ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής.

Soft law και καθορισμός του συστήματος αναφοράς

αίτηση αναιρέσεως – κρατικές ενισχύσεις – άρθρο 107 παρ. 1 ΣΛΕΕ – φορολογική απόφαση προέγκρισης εκδοθείσα από κράτος μέλος – ενίσχυση η οποία έχει κηρυχθεί ασύμβατη με την εσωτερική αγορά – έννοια του «πλεονεκτήματος» – καθορισμός του πλαισίου αναφοράς – «κανονική» φορολόγηση κατά το εθνικό δίκαιο – αρχή του πλήρους ανταγωνισμού – έλεγχος από το Δικαστήριο της εκ μέρους του ΓεΔΕΕ ερμηνείας και εφαρμογής του εθνικού δικαίου

ΔΕΕ C-457/21 P, Επιτροπή/Amazon.com κ.λπ., 14.12.2023, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: A. Prechal, Εισηγητής: N. Wahl, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2023:985 – Αίτηση αναιρέσεως

Από το 2006, ο όμιλος Amazon ασκούσε τις εμπορικές του δραστηριότητες στην Ευρώπη μέσω δύο εταιρειών που είναι εγκατεστημένες στο Λουξεμβούργο, της Amazon Europe Holding Technologies SCS (LuxSCS) και της θυγατρικής της, Amazon EU Sàrl (LuxOpCo). Μεταξύ 2006 και 2014, η LuxSCS είχε το δικαίωμα εκμετάλλευσης ορισμένων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που αφορούσαν τεχνολογικά προϊόντα, δεδομένα πελατών και εμπορικά σήματα. Έτσι, η LuxSCS συνήψε, μεταξύ άλλων, συμφωνία άδειας χρήσης με την LuxOpCo, βάσει της οποίας η LuxOpCo δεσμεύτηκε να πληρώνει δικαιώματα χρήσης στην LuxSCS.

Το 2003, οι φορολογικές αρχές του Λουξεμβούργου εξέδωσαν φορολογική απόφαση τύπου tax ruling, όσον αφορά τον καθορισμό του ετήσιου φορολογητέου εισοδήματος της LuxOpCo. Ο όμιλος Amazon είχε προτείνει να υπολογίζεται το ποσό για δικαιώματα, που θα καταβάλλει η LuxOpCo στη LuxSCS, σύμφωνα με τη μέθοδο του «καθαρού περιθωρίου», χρησιμοποιώντας τη LuxOpCo ως το «ελεγχόμενο μέρος», για την εφαρμογή της οποίας ελέγχεται και η τήρηση της αρχής των ίσων αποστάσεων (arm's length principle/αρχή πλήρους ανταγωνισμού). Με το επίμαχο tax ruling, οι φορολογικές αρχές του Λουξεμβούργου α) επιβεβαίωσαν ότι η LuxSCS δεν υπόκειται στον φόρο εισοδήματος εταιρειών του Λουξεμβούργου και β) ενέκριναν τη μέθοδο υπολογισμού των ετήσιων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που θα κατέβαλλε η LuxOpCo στη LuxSCS.

Το 2017, μετά από επίσημη διαδικασία έρευνας, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι, όσον αφορά την εγκριθείσα μέθοδο υπολογισμού, η LuxOpCo είχε λάβει παράνομη και μη συμβατή κρατική ενίσχυση, η οποία συνίστατο στη φορολογική της ελάφρυνση, και διέταξε την ανάκτησή της. Κατά την Επιτροπή, το tax ruling ήταν εσφαλμένο τόσο ως προς την εφαρμογή της αρχής των ίσων αποστάσεων όσο και ως προς την αποδοχή της μεθόδου υπολογισμού των ετήσιων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το Λουξεμβούργο και ο όμιλος Amazon άσκησαν προσφυγές ακυρώσεως κατά της απόφασης της Επιτροπής (T-816/17 & T-318/18), οι οποίες έγιναν δεκτές από το ΓεΔΕΕ, με κεντρικό επιχείρημα ότι η διαπίστωση εκ μέρους της Επιτροπής μεθοδολογικών σφαλμάτων, κατά την εφαρμογή της αρχής των ίσων αποστάσεων σε ενδοομιλικές συναλλαγές, δεν συνεπάγεται αυτομάτως την ύπαρξη οικονομικού πλεονεκτήματος, αλλά η Επιτροπή οφείλει να αποδεικνύει, βάσει συγκεκριμένων οικονομικών στοιχείων, ότι τα σφάλματα αυτά οδήγησαν πράγματι σε ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση των συνδεδεμένων επιχειρήσεων. Η Επιτροπή άσκησε αίτηση αναιρέσεως κατά της απόφασης (C-457/21 P).

Το ΔΕΕ, υπενθυμίζοντας την πάγια νομολογία του για τη φορολογική αυτονομία των κρατών μελών και της ύπαρξης πλεονεκτήματος, επεσήμανε ότι ο καθορισμός του οικείου συστήματος αναφοράς έχει αυξημένη σπουδαιότητα στις περιπτώσεις φορολογικών μέτρων, καθώς η ύπαρξη οικονομικού πλεονεκτήματος μπορεί να προσδιοριστεί μόνο σε σχέση με τη λεγόμενη «κανονική» φορολόγηση. Στην προκειμένη περίπτωση, τόσο η Επιτροπή όσο και το ΓεΔΕΕ είχαν αξιολογήσει, για τον καθορισμό του συστήματος αναφοράς, και την αρχή του πλήρους

ανταγωνισμού, η οποία περιλαμβάνεται στις Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ. Το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η εν λόγω αρχή μπορεί να εφαρμοστεί, μόνον εφόσον αναγνωρίζεται από το οικείο εθνικό δίκαιο και σύμφωνα με τον τρόπο που αυτό καθορίζει, με δεδομένο ότι οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ δεν είναι δεσμευτικές για τις χώρες μέλη του. Έτσι, μόνον οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου λαμβάνονται υπόψη, προκειμένου να αναλυθεί κατά πόσον συγκεκριμένες συναλλαγές πρέπει να εξετάζονται υπό το πρίσμα της αρχής του πλήρους ανταγωνισμού και, ενδεχομένως, κατά πόσον οι τιμές ενδοομιλικής τιμολόγησης αποκλίνουν ή όχι από την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ συμπέρανε ότι, κατά την εξέταση της ύπαρξης επιλεκτικού φορολογικού πλεονεκτήματος και προκειμένου να καθοριστεί η φορολογική επιβάρυνση που πρέπει κανονικά να φέρει μια επιχείρηση, δεν μπορούν να λαμβάνονται υπόψη παράμετροι και κανόνες που βρίσκονται εκτός του επίμαχου εθνικού φορολογικού συστήματος, όπως οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ, παρά μόνον αν το εν λόγω σύστημα παραπέμπει ρητώς στις εν λόγω παραμέτρους και κανόνες.

Εφαρμόζοντας τις εν λόγω αρχές στην ένδικη υπόθεση, το ΔΕΕ καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ πλάνη περί το δίκαιο, λόγω δύο σημαντικών του παραλείψεων: α) της παράλειψης να διευκρινίσει ότι η Επιτροπή, προκειμένου να εφαρμόζει την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού, οφείλει προηγουμένως να βεβαιώνεται ότι η αρχή αυτή είναι ενσωματωμένη στο οικείο εθνικό φορολογικό δίκαιο και ότι το δίκαιο αυτό περιέχει ρητή παραπομπή στη συγκεκριμένη αρχή αυτή καθεαυτήν και β) της παράλειψης να αναφέρει ότι οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ δεν είναι δεσμευτικές ούτε για τις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, με αποτέλεσμα να έχουν πρακτική σημασία, μόνον εφόσον το φορολογικό δίκαιο του οικείου κράτους μέλους παραπέμπει ρητώς σε αυτές, παρά θεώρησε ως δεδομένο ότι τυγχάνουν εφαρμογής. Στη βάση αυτή, έκρινε εσφαλμένο τον καθορισμό του συστήματος αναφοράς στον οποίον είχε προβεί το ΓεΔΕΕ, προκειμένου να εξετάσει την ύπαρξη επιλεκτικού πλεονεκτήματος, διότι είχε ληφθεί υπ' όψιν ως εφαρμοστέα η αρχή του πλήρους ανταγωνισμού, χωρίς να αξιολογηθεί η ενσωμάτωσή της στο λουξεμβουργιανό δίκαιο.

Εξετάζοντας, εν συνεχεία, την ορθότητα του διατακτικού της απόφασης, το ΔΕΕ παρατήρησε αρχικά ότι, κατά το παρόν στάδιο ενσωμάτωσης του ενωσιακού δικαίου, δεν υφίσταται αυτοτελής αρχή του πλήρους ανταγωνισμού που να εφαρμόζεται ανεξαρτήτως της ενσωμάτωσής της στο εθνικό δίκαιο. Εν προκειμένω, η αρχή του πλήρους ανταγωνισμού είχε ενσωματωθεί στο λουξεμβουργιανό δίκαιο το 2017, δηλαδή σε χρόνο μεταγενέστερο του επίμαχου tax ruling, με αποτέλεσμα η Επιτροπή να μην μπορεί να την εφαρμόσει αναδρομικά. Η Επιτροπή, εφαρμόζοντας τις Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ σχετικά με την ενδοομιλική τιμολόγηση, χωρίς να έχει αποδείξει ότι αυτές είχαν ενσωματωθεί ρητώς, εν όλω ή εν μέρει, στο λουξεμβουργιανό δίκαιο, είχε παραβεί την απαγόρευση να συνεκτιμώνται, κατά την εξέταση της ύπαρξης επιλεκτικού φορολογικού πλεονεκτήματος, παράμετροι και κανόνες που βρίσκονται εκτός του επίμαχου εθνικού φορολογικού συστήματος. Ένα τέτοιο σφάλμα καθιστά πλημμελές το σύνολο της συλλογιστικής της Επιτροπής, όσον αφορά την ύπαρξη επιλεκτικού πλεονεκτήματος. Για τους λόγους αυτούς, το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως που είχε προβάλει η Επιτροπή.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Ελεύθερη κυκλοφορία εργαζομένων

Κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, που αρνείται τη χορήγηση επιδόματος κοινωνικής πρόνοιας σε απευθείας ανιόντα, συντηρούμενο από διακινούμενο εργαζόμενο της Ένωσης, και αφαιρεί το δικαίωμά του (του συντηρούμενου συγγενή) για διαμονή άνω των τριών μηνών αντίκειται στο άρθρο 45 της ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με τον Κανονισμό 492/2011 και την Οδηγία 2004/38/ΕΚ

προδικαστική παραπομπή – ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρα 21 και 45 ΣΛΕΕ – δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των

κρατών μελών – εργαζόμενος που απέκτησε την ιθαγένεια του κράτους μέλους υποδοχής, διατηρώντας παράλληλα την αρχική του ιθαγένεια – Οδηγία 2004/38/EK – άρθρο 3 – δικαιούχοι – άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο δ' – μέλος της οικογένειας – απευθείας ανιόντες συντηρούμενοι από εργαζόμενο που είναι πολίτης της Ένωσης – άρθρο 7 παρ. 1, στοιχεία α' και δ' – δικαίωμα διαμονής άνω των τριών μηνών – διατήρηση της ιδιότητας του συντηρούμενου προσώπου στο κράτος μέλος υποδοχής – άρθρο 14 παρ. 2 – διατήρηση του δικαιώματος διαμονής – Κανονισμός (ΕΕ) 492/2011 – άρθρο 7 παρ. 2 – ίση μεταχείριση – κοινωνικά πλεονεκτήματα – παροχές κοινωνικής πρόνοιας – υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής

ΔΕΕ C-488/21, Chief Appeals Officer κ.λπ., 21.12.2023, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Α. Kumin, Γεν. Εισαγγελέας: Τ. Čapeta, ECLI:EU:C:2023:1013 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση για έκδοση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε από το Εφετείο της Ιρλανδίας (Court of Appeal) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της GV, υπηκόου Ρουμανίας και διαμένουσας στην Ιρλανδία μαζί με την κόρη της, και, αφετέρου, του Προϊσταμένου της Υπηρεσίας προσφυγών στην Ιρλανδία (Chief Appeals Officer), της υπηρεσίας προσφυγών σε υποθέσεις κοινωνικής πρόνοιας (Social Welfare Appeals Office), του Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (Minister for Employment Affairs and Social Protection), της Ιρλανδίας και του Γενικού Εισαγγελέα της Ιρλανδίας (Attorney General). Επιπροσθέτως, στη δίκη παρενέβησαν η Τσεχική, η Δανική και η Γερμανική Κυβέρνηση.

Η GV υπέβαλε στις ιρλανδικές αρχές αίτηση για χορήγηση επιδόματος αναπηρίας ως εξαρτώμενο – από την κόρη της – μέλος. Αρχικά, οι διοικητικές αρχές απέρριψαν την αίτησή της, με την αιτιολογία ότι η αιτούσα δεν είχε δικαίωμα διαμονής στην Ιρλανδία. Κατόπιν επανεξέτασης, από την υπηρεσία προσφυγών, αν και κρίθηκε ότι η GV είχε το δικαίωμα διαμονής ως εξαρτώμενη συγγενής από εργαζόμενη της Ένωσης, εντούτοις δεν δικαιούνταν και πάλι το επίδομα, καθώς δεν ήταν φορέας δικαιωμάτων κοινωνικής πρόνοιας. Η τελευταία αυτή απόφαση επικυρώθηκε και από τον Προϊστάμενο της υπηρεσίας προσφυγών, με την αιτιολογία ότι, αν της χορηγούνταν το εν λόγω επίδομα, θα επιβάρυνε υπέρμετρα το εθνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, προϋπόθεση που προβλέφθηκε στο ιρλανδικό δίκαιο κατά τη μεταφορά της Οδηγίας 2004/38/EK (στο εξής: Οδηγία) σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της ΕΕ και των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην ΕΕ. Κατά της ανωτέρω απόφασης του Προϊσταμένου, η GV άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Ανωτέρου Δικαστηρίου της Ιρλανδίας (High Court), το οποίο και ακύρωσε την απόφαση του Προϊσταμένου, με το σκεπτικό ότι η ρύθμιση περί μη υπέρμετρης επιβάρυνσης του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας αντίκειται στην Οδηγία. Επιπλέον, διευκρίνισε ότι το παράγωγο δικαίωμα διαμονής σε κράτος μέλος, που βασίζεται στη σχέση εξάρτησης από εργαζόμενο πολίτη της Ένωσης, δεν παύει να υφίσταται, επειδή παύει και η σχέση εξάρτησης, όπως εν προκειμένω, λόγω χορήγησης επιδόματος κοινωνικής πρόνοιας. Ακολούθως, ο Προϊστάμενος της υπηρεσίας προσφυγών και ο Υπουργός Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας άσκησαν έφεση κατά της απόφασης του Ανωτέρου Δικαστηρίου ενώπιον του Εφετείου, το οποίο συνιστά και το αιτούν δικαστήριο.

Η Ιρλανδία υποστήριξε ότι η GV στηρίζει το δικαίωμά της να διαμένει στην Ιρλανδία στη σχέση εξάρτησης και συντήρησης από την κόρη της, η οποία θα πρέπει να είναι συνεχής και αδιάλειπτη. Επομένως, αν ελάμβανε το επίδομα αναπηρίας, δεν θα εξαρτιόταν πλέον από την κόρη της και, ως εκ τούτου, δεν θα πληρούσε τις προϋποθέσεις της Οδηγίας για «τους συντηρούμενους απευθείας ανιόντες» του άρθρου 2 παρ. 2, στοιχείο δ'. Από την άλλη πλευρά, η GV επικαλέστηκε ότι η εσωτερική κανονιστική ρύθμιση δεν συνάδει με την επίμαχη Οδηγία. Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε τα κάτωθι προδικαστικά ερωτήματα:

1) Εξαρτάται το παράγωγο δικαίωμα διαμονής απευθείας ανιόντος ενός εργαζόμενου πολίτη της Ένωσης, δυνάμει του άρθρου 7 [παρ. 1, στοιχείο δ'] της Οδηγίας [2004/38], από τη διατήρηση της εξάρτησης του ανιόντος αυτού από τον εργαζόμενο;

2) Απαγορεύει η Οδηγία [2004/38] σε κράτος μέλος υποδοχής να περιορίζει την πρόσβαση σε επίδομα κοινωνικής πρόνοιας ενός μέλους της οικογένειας εργαζόμενου πολίτη της Ένωσης το οποίο έχει παράγωγο δικαίωμα διαμονής απορρέον από τη σχέση εξάρτησης του μέλους αυτού από τον εν λόγω εργαζόμενο, σε περίπτωση που η πρόσβαση στο επίδομα αυτό θα σήμαινε ότι το εν λόγω μέλος της οικογένειας δεν εξαρτάται πλέον από τον εργαζόμενο;

3) Απαγορεύει η Οδηγία [2004/38] σε κράτος μέλος υποδοχής να περιορίζει την πρόσβαση σε επίδομα κοινωνικής πρόνοιας ενός μέλους της οικογένειας εργαζόμενου πολίτη της Ένωσης, το οποίο έχει παράγωγο δικαίωμα διαμονής απορρέον από τη σχέση εξάρτησης του μέλους αυτού από τον εν λόγω εργαζόμενο, για τον λόγο ότι η καταβολή του επιδόματος θα έχει ως συνέπεια το εν λόγω μέλος της οικογένειας να καταστεί υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους;

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Δικαστήριο) προχώρησε σε συνένωση των τριών προδικαστικών ερωτημάτων σε ένα κοινό ερώτημα με κρίσιμη διάταξη όχι κάποια από την Οδηγία, ούτε το άρθρο 21 παρ. 1 της ΣΛΕΕ, όπως ήταν η πρόταση της Γεν. Εισαγγελέως Τ. Čárta, αλλά το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, όπως έχει εξειδικευτεί από το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης. Το Δικαστήριο διερωτάται, λοιπόν, αν το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ, ως ειδικότερη έκφραση του άρθρου 21 παρ. 1 της ΣΛΕΕ, όπως έχει τεθεί σε εφαρμογή με το άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού 492/2011 (στο εξής: Κανονισμός), σε συνδυασμό με την Οδηγία, έχει την έννοια ότι *«αντίκειται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, η οποία επιτρέπει στις αρχές κράτους μέλους να μην χορηγούν παροχή κοινωνικής πρόνοιας σε ανιόντα σε ευθεία γραμμή ο οποίος, κατά τον χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης, συντηρείται από εργαζόμενο που είναι πολίτης της Ένωσης, ή ακόμη και να αφαιρούν από τον ανιόντα αυτόν το δικαίωμα διαμονής άνω των τριών μηνών, με την αιτιολογία ότι, αν του χορηγηθεί η παροχή, το εν λόγω μέλος της οικογένειας δεν θα συντηρείται πλέον από τον εργαζόμενο πολίτη της Ένωσης και, ως εκ τούτου, θα επιβαρύνει υπέρμετρα το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους»*.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού, ο διακινούμενος εργαζόμενος, εν προκειμένω η κόρη της αιτούσας, *«απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους»*. Το Δικαστήριο, μνημονεύοντας την υπόθεση *Lebon* (C-316/85), σημείωσε ότι το επίμαχο επίδομα αναπηρίας συνιστά *«κοινωνικό πλεονέκτημα»* του άρθρου 7 παρ. 2 του Κανονισμού. Περαιτέρω, σύμφωνα με το Δικαστήριο, εξαρτώμενο μέλος της οικογένειας εργαζόμενου πολίτη της Ένωσης απολαμβάνει την ίση μεταχείριση του Κανονισμού ως έμμεσος δικαιούχος. Επομένως, το επίμαχο άρθρο 7 παρ. 2 προστατεύει από τις διακρίσεις, τις οποίες θα μπορούσαν να υποστούν στο κράτος μέλος υποδοχής τόσο ο διακινούμενος εργαζόμενος όσο και τα μέλη της οικογένειάς του, που συντηρούνται από αυτόν. Σε διαφορετική περίπτωση θα παραβιαζόταν η ίση μεταχείριση του διακινούμενου εργαζομένου σε σχέση με τους ημεδαπούς εργαζομένους, λαμβανομένου υπόψη, μάλιστα, ότι αμφότεροι φορολογούνται με τους ίδιους όρους και, άρα, συμβάλλουν ισοτίμως στη στήριξη του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας.

Συνεπώς, το Δικαστήριο καταλήγει ότι η σχέση εξάρτησης και συντήρησης του μέλους της οικογένειας, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2, στοιχείο δ' της Οδηγίας, στην οποία βασίζεται το δικαίωμα διαμονής, δεν χάνεται με τη χορήγηση επιδόματος κοινωνικής πρόνοιας. Εν κατακλείδι, το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ, όπως έχει τεθεί σε εφαρμογή με το άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 σημ. 2, στοιχείο δ' και με το άρθρο 7 παρ. 1 στοιχεία α' και δ', καθώς και με το άρθρο 14 παρ. 2 της Οδηγίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, η οποία επιτρέπει στις αρχές του κράτους μέλους αυτού να αρνούνται τη χορήγηση παροχής κοινωνικής πρόνοιας σε ανιόντα σε ευθεία γραμμή ο οποίος, κατά τον χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης, συντηρείται από εργαζόμενο που είναι πολίτης της Ένωσης, ή ακόμη και να αφαιρούν από τον ανιόντα αυτόν το δικαίωμα διαμονής άνω των τριών μηνών, με την αιτιολογία ότι, αν του χορηγηθεί η παροχή, το εν λόγω μέλος της οικογένειας δεν θα συντηρείται πλέον από τον εργαζόμενο πολίτη της Ένωσης και, ως εκ τούτου, θα επιβαρύνει υπέρμετρα το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους.

Ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή των πολιτών της Ένωσης

Νομοθεσία κράτους μέλους, που απαγορεύει τη χορήγηση δελτίου ταυτότητας, με ισχύ ταξιδιωτικού εγγράφου, σε υπήκοό του, λόγω του ότι κατοικεί σε άλλο κράτος μέλος, αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης

προδικαστική παραπομπή – ιθαγένεια της Ένωσης – άρθρο 21 παρ. 1 ΣΛΕΕ – δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – άρθρο 45 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Οδηγία 2004/38/EK – άρθρο 4 – χορήγηση δελτίου ταυτότητας – προϋπόθεση να κατοικεί ο αιτών στο κράτος μέλος εκδόσεως του εγγράφου – άρνηση των αρχών του εν λόγω κράτους μέλους να χορηγήσουν δελτίο ταυτότητας σε υπήκοό του, κάτοικο άλλου κράτους μέλους – ίση μεταχείριση – περιορισμοί – δικαιολόγηση

ΔΕΕ C-491/21, Direcția pentru Evidența Persoanelor și Administrarea Bazelor de Date, 22.02.2024, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadžiev, Εισηγητής: A. Kumin, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2024:143 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του WA, υπηκόου Ρουμανίας, που κατοικεί στη Γαλλία και δραστηριοποιείται επαγγελματικά τόσο στη Γαλλία όσο και στη Ρουμανία, και, αφετέρου, της Διεύθυνσης μητρώου πολιτών και διαχείρισης βάσεων δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών της Ρουμανίας (στο εξής: Διεύθυνση μητρώου). Ο WA αιτήθηκε στις αρμόδιες αρχές της Ρουμανίας την έκδοση δελτίου ταυτότητας, με ισχύ ταξιδιωτικού εγγράφου. Να σημειωθεί ότι ο προσφεύγων της κύριας δίκης διέθετε μεν ρουμάνικο διαβατήριο, ωστόσο, όπως προέκυψε από τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης, χρειάστηκε και το δεύτερο ταξιδιωτικό έγγραφο, όταν, ενώ έπρεπε να ταξιδέψει από τη Ρουμανία στη Γαλλία, το διαβατήριό του παρέμενε σε πρεσβεία άλλης χώρας προς θεώρηση.

Η αίτηση του WA προς τη Διεύθυνση μητρώου απορρίφθηκε εξαιτίας του λόγου ότι η εσωτερική νομοθεσία (έκτακτο κυβερνητικό διάταγμα 97/2005 σχετικά με την εγγραφή στο μητρώο προσώπων, την κατοικία, τη διαμονή και τα έγγραφα ταυτότητας των Ρουμάνων υπηκόων) δεν προέβλεπε τη χορήγηση δελτίου ταυτότητας, με ισχύ ταξιδιωτικού εγγράφου, σε Ρουμάνους υπηκόους που κατοικούν στην αλλοδαπή, παρά μόνο χορήγηση διαβατηρίου, στο οποίο αναγράφεται η χώρα κατοικίας τους. Από την άλλη πλευρά, οι Ρουμάνοι υπήκοοι που κατοικούν στη Ρουμανία έχουν, από την ηλικία των δεκατεσσάρων ετών, το δικαίωμα να τους χορηγηθεί, αφενός, δελτίο ταυτότητας, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ταξιδιωτικό έγγραφο, και, αφετέρου, διαβατήριο.

Κατόπιν τούτων, ο προσφεύγων της κύριας δίκης άσκησε ένδικη διοικητική προσφυγή ενώπιον του Εφετείου Βουκουρεστίου (Curtea de Apel București), ζητώντας να υποχρεωθεί η Διεύθυνση μητρώου να του χορηγήσει το δελτίο ταυτότητας. Κατά την εφετειακή απόφαση, έγινε δεκτό ότι η Διεύθυνση μητρώου ορθώς δεν προέβη στην έκδοση ταυτότητας στον WA, σύμφωνα με τα οριζόμενα στη ρουμάνικη νομοθεσία, η οποία, όπως απεφάνθη το Εφετείο, ουδόλως αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης. Ειδικότερα, το Εφετείο απέρριψε την προσφυγή, με το σκεπτικό ότι η Οδηγία 2004/38/EK (στο εξής: Οδηγία), σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της ΕΕ και των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην ΕΕ, δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να χορηγούν δελτία ταυτότητας στους υπηκόους τους. Συγκεκριμένα, το άρθρο 4 παρ. 3 της Οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Δικαίωμα εξόδου», ορίζει ότι: «*Τα κράτη μέλη, ενεργώντας σύμφωνα με το δίκαιό τους, εκδίδουν ή ανανεώνουν στους υπηκόους τους δελτία ταυτότητας ή διαβατήριο που αναγράφει την ιθαγένειά τους*». Καταλήγοντας, η απόφαση σημείωσε, ότι το γεγονός ότι ο WA έχει διαβατήριο δεν μπορεί να στοιχειοθετήσει την ύπαρξη δυσμενούς διάκρισης σε βάρος του. Κατόπιν άσκησης αναιρέσεως εκ μέρους του WA, η υπόθεση ήχθη ενώπιον του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Ρουμανίας (Înalta Curte de Casație și Justiție), το οποίο και υπέβαλε το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Δικαστήριο):

Έχουν το άρθρο 26 παρ. 2 της ΣΛΕΕ, το άρθρο 20 της ΣΛΕΕ, το άρθρο 21 παρ. 1 της ΣΛΕΕ, και το άρθρο 45 παρ. 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τα άρθρα 4 έως 6 της Οδηγίας, την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση που δεν επιτρέπει τη χορήγηση δελτίου ταυτότητας, το οποίο επέχει θέση ταξιδιωτικού εγγράφου εντός της Ένωσης, σε υπήκοο κράτους μέλους για τον λόγο ότι αυτός έχει την κατοικία του σε άλλο κράτος μέλος;

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η πρόβλεψη του ρουμανικού δικαίου περί μη χορήγησης δελτίου ταυτότητας, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ταξιδιωτικό έγγραφο, στους υπηκόους Ρουμανίας, που κατοικούν στο εξωτερικό, συνιστά διαφορετική μεταχείριση των τελευταίων σε σχέση με τους Ρουμάνες πολίτες, που κατοικούν στη Ρουμανία. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο, ομοίως με τον Γεν. Εισαγγελέα (σημ. 35 των Προτάσεών του), επεσήμανε ότι το άρθρο 4 παρ. 3 της Οδηγίας αφήνει μεν στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών την επιλογή εκδόσεως δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου στους υπηκόους τους, κάτι που συνάγεται σαφώς από τη γραμματική διατύπωση του άρθρου και τη χρήση του διαζευκτικού συνδέσμου. Ωστόσο, εφόσον ένα κράτος μέλος επέλεξε να δώσει το δικαίωμα στους υπηκόους του, που κατοικούν στην επικράτειά του, να τους χορηγείται σωρευτικά και ταυτότητα και διαβατήριο, δεν μπορεί να μεταχειρίζεται δυσμενέστερα εκείνους τους υπηκόους που άσκησαν το δικαίωμά τους για ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή εντός της Ένωσης.

Επομένως, συνεχίζει το Δικαστήριο, θα πρέπει να διερευνηθεί κατά πόσον αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί με βάση αντικειμενικούς λόγους γενικού συμφέροντος, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας. Σε αντίθετη περίπτωση, η διαφορετική μεταχείριση αντιβαίνει στο άρθρο 21 της ΣΛΕΕ, στο άρθρο 45 παρ. 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στο άρθρο 4 παρ. 3 της Οδηγίας. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό της Ρουμανικής Κυβέρνησης ότι η μη χορήγηση στους Ρουμάνους υπηκόους, που κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος, δελτίου ταυτότητας, με ισχύ ταξιδιωτικού εγγράφου, δικαιολογείται από την αδυναμία αναζήτησης και εξακρίβωσης της κατοικίας των υπηκόων αυτών στην αλλοδαπή. Στο σημείο αυτό, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, κατά πάγια νομολογία, λόγοι διοικητικής φύσεως δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη μη τήρηση των κανόνων της Ένωσης, ιδίως μάλιστα όταν η εν λόγω παρέκκλιση καταλήγει να περιορίζει την άσκηση μίας θεμελιώδους ελευθερίας της Ένωσης.

Επομένως, η επίμαχη νομοθεσία της Ρουμανίας, που απαγορεύει τη χορήγηση δελτίου ταυτότητας, με ισχύ ταξιδιωτικού εγγράφου, σε υπηκόο της, εξαιτίας του ότι κατοικεί σε άλλο κράτος μέλος, αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης.

IV. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Φορολογική ρύθμιση κράτους μέλους συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης

Ρύθμιση κράτους μέλους, με την οποία θεσπίζεται πρόσθετος φόρος αλληλεγγύης επί των υποκαταστημάτων αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων, αντίκειται στην ελευθερία εγκατάστασης, ενώ δεν αντίκειται στην Οδηγία 2014/59/ΕΕ

προδικαστική παραπομπή – άμεσοι φόροι – άρθρο 49 ΣΛΕΕ – ελευθερία εγκαταστάσεως – θέσπιση φόρου επί των υποχρεώσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων, με σκοπό τη χρηματοδότηση του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης – προβαλλόμενη διάκριση εις βάρος των υποκαταστημάτων αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων – Οδηγία 2014/59/ΕΕ – πλαίσιο για την ανάκαμψη και την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων επενδύσεων – πεδίο εφαρμογής

ΔΕΕ C-340/22, Cofidis, 21.12.2023, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjiev, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2023:1019 – Προδικαστική παραπομπή

Με την απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2023 (C-340/22, *Cofidis κατά Autoridade Tributária e Aduaneira*), το Δικαστήριο, κατόπιν αιτήσεως του διαιτητικού δικαστηρίου φορολογικών διαφορών της Πορτογαλίας (Tribunal Arbitral Tributário) για την έκδοση προδικαστικής απόφασης, κλήθηκε να αποφασίσει σχετικά με τη συμβατότητα ενός φόρου με την Οδηγία 2014/59/ΕΕ και την ελευθερία εγκατάστασης.

Ειδικότερα, η αιτούσα της κύριας δίκης, Cofidis, είναι εγκατεστημένο στην Πορτογαλία υποκατάστημα της Cofidis SA, πιστωτικού ιδρύματος με καταστατική έδρα στη Γαλλία. Ως υποκατάστημα τής επιβλήθηκε από τις πορτογαλικές αρχές πρόσθετος φόρος αλληλεγγύης επί του τραπεζικού τομέα (adicional de solidariedade sobre o sector bancário, στο εξής: ASSB). Ο ASSB εισήχθη με σκοπό τη στήριξη του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και τη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών ανάμεσα στους τομείς της πορτογαλικής οικονομίας. Η Cofidis κατέβαλε τον φόρο (364.229,67 ευρώ) και μετέπειτα υπέβαλε αίτηση για επιστροφή, ενώπιον των φορολογικών αρχών, η οποία, όμως, απερρίφθη. Κατόπιν τούτου, η Cofidis προσέφυγε στο διαιτητικό δικαστήριο φορολογικών διαφορών, επικαλούμενη αντίθεση του ASSB στην Οδηγία 2014/59/ΕΕ, σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων, και με τα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ, λόγω της διακριτικής μεταχείρισης την οποία υφίστανται τα πορτογαλικά υποκαταστήματα αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων σε σχέση με τα ημεδαπά και τις θυγατρικές των αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων με νομική προσωπικότητα.

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, το Δικαστήριο καταλήγει ότι η Οδηγία 2014/59/ΕΕ δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση, όπως αυτή του φόρου ASSB, ο οποίος δεν σχετίζεται με την ανάκαμψη και την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά αποσκοπεί στη στήριξη του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Ομοίως, το γεγονός ότι ο τρόπος υπολογισμού του ASSB ομοιάζει με τα προβλεπόμενα της Οδηγίας 2014/59/ΕΕ, δεν επηρεάζει τη συμβατότητα του φόρου με την Οδηγία.

Εν συνεχεία, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο κλήθηκε να απαντήσει κατά πόσον η διακριτική μεταχείριση που επιφυλάσσει ο ASSB στα υποκαταστήματα των αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων σε σχέση με τα ημεδαπά πιστωτικά ιδρύματα και τις θυγατρικές των αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων είναι συμβατή με την ελευθερία εγκατάστασης. Και αυτό, διότι τα πορτογαλικά υποκαταστήματα, που η καταστατική τους έδρα βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος, όπως η Cofidis, επειδή δεν έχουν νομική προσωπικότητα, δεν μπορούν να αφαιρούν από τη βάση επιβολής του ASSB ίδια κεφάλαια ή στοιχεία του παθητικού τα οποία μπορούν να εξομοιωθούν με ίδια κεφάλαια, καθώς, νομικά, οι εν λόγω οντότητες δεν διαθέτουν ίδια κεφάλαια.

Επομένως, σύμφωνα με το Δικαστήριο, η νομοθετική ρύθμιση του ASSB θέτει εμπόδια στα υποκαταστήματα των αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων να ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τα ημεδαπά πιστωτικά ιδρύματα και τις θυγατρικές πιστωτικών ιδρυμάτων της αλλοδαπής, γεγονός που μπορεί να παρακωλύσει την άσκηση δραστηριότητας στην Πορτογαλία μέσω μίας συγκεκριμένης νομικής μορφής, αυτής του υποκαταστήματος. Συγκεκριμένα, το άρθρο 49, εδάφιο α', δεύτερη περίοδος, της ΣΛΕΕ απαγορεύει ρητά τη θέσπιση περιορισμών στην ελευθερία εγκατάστασης «για την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιρειών από τους υπηκόους ενός κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένοι στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους». Πάγια, μάλιστα, θεωρείται ότι περιορισμοί της ελευθερίας εγκατάστασης συνιστούν όλα εκείνα τα μέτρα που απαγορεύουν, κωλύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση δραστηριότητας. Έτσι, και σύμφωνα με τη γνώμη του Γεν. Εισαγγελέα, διακριτική μεταχείριση, που μπορεί να περιορίσει την ελευθερία επιλογής νομικής μορφής για την άσκηση δραστηριότητας εντός της Ένωσης, μπορεί να συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έλεγξε κατά πόσον η ανωτέρω διακριτική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί είτε διότι αφορά περιπτώσεις που δεν είναι αντικειμενικά συγκρίσιμες είτε επειδή δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος. Σχετικά με το πρώτο, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι τίποτα δεν υποδηλώνει ότι η κατάσταση των εγχώριων

υποκαταστημάτων αλλοδαπού πιστωτικού ιδρύματος δεν είναι αντικειμενικά συγκρίσιμη με την κατάσταση ημεδαπού πιστωτικού ιδρύματος ή θυγατρικής αλλοδαπού πιστωτικού ιδρύματος. Όσον αφορά το δεύτερο, το Δικαστήριο κατέληξε ότι ούτε η ανάγκη διατήρησης της συνοχής του πορτογαλικού φορολογικού συστήματος δικαιολογεί τον περιορισμό, καθώς από κανένα στοιχείο στον φάκελο δεν συνάγεται αντιστάθμιση της επιβάρυνσης που βαραίνει τα εγχώρια υποκαταστήματα με αντίστοιχες επιβαρύνσεις των ημεδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων και των θυγατρικών αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων. Τέλος, ούτε η ανάγκη να διασφαλιστεί η ισόρροπη κατανομή της φορολογικής εξουσίας μεταξύ των κρατών μελών δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης, όπως υποστηρίχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθώς η Πορτογαλία δεν φορολογεί τα ημεδαπά πιστωτικά ιδρύματα και τις θυγατρικές των αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων όσον αφορά τα χρεωστικά μέσα που εξομοιώνονται με ίδια κεφάλαια, ως εκ τούτου δεν μπορεί να επικαλεστεί ότι υπάρχει ανάγκη να διασφαλιστεί η ισόρροπη κατανομή της φορολογικής εξουσίας μεταξύ των κρατών μελών προκειμένου να δικαιολογηθεί η φορολόγηση εγχώριων υποκαταστημάτων, που εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος. Επομένως, ο πορτογαλικός φόρος ASSB είναι συμβατός με την Οδηγία 2014/59/ΕΕ, αλλά παραβιάζει την ελευθερία εγκατάστασης, όπως κατοχυρώνεται στα άρθρα 49 και 54 της ΣΛΕΕ.

V. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Ευαγγελία Λαμπράκη, Αικατερίνη-Μαρία Τριανταφυλλίδου

Προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων

Εθνική ρύθμιση ή πρακτική βάσει της οποίας είναι αδύνατη η μεταφορά των ημερών ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που χορηγούνται σε υγιή εργαζόμενο για χρονικό διάστημα το οποίο συμπίπτει με περίοδο καραντίνας που του επιβάλλεται από δημόσια αρχή λόγω της επαφής του με άτομο το οποίο έχει προσβληθεί από ιό

προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων – οργάνωση του χρόνου εργασίας – δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών – ιός SARS-Cov-2 – μέτρο καραντίνας – αδυναμία μεταφοράς της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που χορηγήθηκε για χρονικό διάστημα το οποίο συνέπιπτε με περίοδο καραντίνας

ΔΕΕ C-206/22, Sparkasse Südpfalz, 14.12.2023, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjiev, Εισηγήτρια: I. Ziemele, Γεν. Εισαγγελέας, P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2023:984 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του TF και του εργοδότη του, της Sparkasse Südpfalz, με αντικείμενο τη μεταφορά των ημερών ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που χορηγήθηκαν στον TF για χρονικό διάστημα το οποίο συνέπιπτε με την υποβολή του σε καραντίνα κατόπιν της επαφής του με άτομο που είχε προσβληθεί από τον ιό SARS-Cov-2.

Ως προς τα πραγματικά δεδομένα, ο TF, υπάλληλος της Sparkasse Südpfalz από το 2003, έλαβε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για το χρονικό διάστημα από τις 3 έως τις 11 Δεκεμβρίου 2020. Στις 2 Δεκεμβρίου 2020, η Kreisverwaltung Germersheim (περιφερειακή διοίκηση του Germersheim, Γερμανία) επέβαλε στον TF, βάσει του άρθρου 28 του IfSG, καραντίνα για την περίοδο από τις 2 έως τις 11 Δεκεμβρίου 2020 λόγω του ότι είχε έρθει σε επαφή με άτομο που είχε προσβληθεί από τον ιό SARS-Cov-2. Το Μάρτιο του 2021, ο TF ζήτησε τη μεταφορά των ημερών ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών οι οποίες του είχαν χορηγηθεί για το χρονικό διάστημα που συνέπιπτε με την περίοδο κατά την οποία βρισκόταν σε καραντίνα. Η Sparkasse Südpfalz αρνήθηκε να ικανοποιήσει το αίτημά του για μεταφορά των ημερών αυτών. Ακολούθως, ο TF άσκησε ενώπιον του Arbeitsgericht Ludwigshafen am Rhein (δικαστηρίου εργατικών διαφορών Ludwigshafen am Rhein, Γερμανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, αγωγή ζητώντας να μην συνυπολογιστεί στην ετήσια άδεια μετ' αποδοχών η περίοδος καραντίνας που του επιβλήθηκε από τις δημόσιες αρχές. Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι, βάσει της νομολογίας του Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών,

Γερμανία), το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών έχει ως μοναδικό σκοπό να απαλλάξει τον εργαζόμενο από την υποχρέωση παροχής εργασίας διασφαλίζοντάς του παράλληλα την καταβολή των αποδοχών αδειάς. Όμως, ο εργοδότης δεν είναι υπεύθυνος για τις συνθήκες που συντρέχουν κατά το χρονικό διάστημα χρήσης της άδειας. Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι διατάξεις του BUrlG υποχρεώνουν τον εργοδότη να μεταφέρει τις ημέρες άδειας μόνον όταν ο εργαζόμενος μπορεί να πιστοποιήσει ανικανότητα προς εργασία, η οποία έχει επέλθει κατά τη διάρκεια της άδειας. Τα γερμανικά δικαστήρια έχουν αποφανθεί όμως ότι απλώς και μόνον η υποβολή σε καραντίνα δεν ισοδυναμεί με ανικανότητα προς εργασία. Με βάση τα παραπάνω, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η εν λόγω εθνική νομολογία συνάδει με το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK. Αρχικά, παραπέμποντας στην απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2010, *Union syndicale Solidaires Isère* (C-428/09), υπενθυμίζει ότι οι παρεκκλίσεις από το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Ακόμα, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού τον οποίο εξυπηρετεί η ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, δηλαδή το να μπορεί ο εργαζόμενος να αναπαυθεί και να έχει στη διάθεσή του χρόνο για χαλάρωση και αναψυχή, δεν είναι βέβαιο ότι μια περίοδος καραντίνας ισοδυναμεί με χρονικό διάστημα πραγματικής ανάπαυσης. Τέλος, το Δικαστήριο έχει κρίνει, με την απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2017, *King* (C-214/16), ότι το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών δεν αποσβέννεται με τη λήξη της περιόδου αναφοράς, δηλαδή της περιόδου κατά την οποία πρέπει να ληφθεί η ετήσια άδεια, σε περίπτωση κωλύματος που εμπόδισε τον εργαζόμενο να ασκήσει το δικαίωμά του. Η καραντίνα θα μπορούσε, υπ' αυτή την έννοια, να θεωρηθεί ως τέτοιο κώλυμα.

Σύμφωνα με τα παραπάνω λεχθέντα, το Arbeitsgericht Ludwigshafen am Rhein (δικαστήριο εργατικών διαφορών του Ludwigshafen am Rhein) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

Έχουν το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88 και το δικαίωμα για ετήσια άδεια μετ' αποδοχών που κατοχυρώνεται στο άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνικές διατάξεις ή πρακτικές που αφορούν τη χορήγηση άδειας αναψυχής σε εργαζομένους, κατά τις οποίες το δικαίωμα άδειας έχει ικανοποιηθεί ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία ο εργαζόμενος εμποδίζεται, κατά τη διάρκεια της άδειας που του έχει χορηγηθεί, να απολαύσει πλήρως την άδειά του λόγω απρόβλεπτου συμβάντος, όπως εν προκειμένω καραντίνας που του επιβλήθηκε με απόφαση δημόσιας αρχής;

Αναλυτικότερα, με το προδικαστικό ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK και το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ έχουν την έννοια ότι αποκλείουν εθνική ρύθμιση ή πρακτική που δεν επιτρέπει τη μεταφορά των ημερών ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών οι οποίες χορηγούνται σε υγιή εργαζόμενο για χρονικό διάστημα που συμπίπτει με περίοδο καραντίνας η οποία του επιβάλλεται από δημόσια αρχή λόγω της επαφής του με άτομο που έχει προσβληθεί από ιό.

Καταρχάς, υπενθυμίστηκε ότι το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία ως αρχή του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης διότι κατοχυρώνεται ρητώς στο άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ. Πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK αντανακλά και συγκεκριμενοποιεί αυτό το θεμελιώδες δικαίωμα σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών όπως κατοχυρώνεται στον ΧΘΔ. Πράγματι, ενώ το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ διασφαλίζει το δικαίωμα κάθε εργαζομένου σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, το άρθρο 7 παρ. 1 της εν λόγω Οδηγίας θέτει σε εφαρμογή την ως άνω αρχή καθορίζοντας τη διάρκεια της άδειας.

Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί, στο πλαίσιο αυτό, ότι το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών δεν πρέπει να ερμηνεύεται περιοριστικά.

Όσον αφορά τον σκοπό που επιδιώκεται με το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας, καθώς και με το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, το δικαίωμα ετήσιας άδειας υπηρετεί διττό σκοπό, ο οποίος συνίσταται πιο συγκεκριμένα στο να παρέχεται στον εργαζόμενο η δυνατότητα, αφενός, να αναπαυθεί από την εκτέλεση των καθηκόντων που έχει αναλάβει δυνάμει της σύμβασης εργασίας του και, αφετέρου, να έχει στη διάθεσή του χρόνο για χαλάρωση και αναψυχή.

Συνεπώς, ο εργαζόμενος πρέπει να μπορεί πράγματι να κάνει χρήση του ελάχιστου χρονικού διαστήματος που προβλέπεται από το άρθρο 7 της Οδηγίας ως ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, όπως και των άλλων ελάχιστων περιόδων ανάπαυσης τις οποίες προβλέπει η Οδηγία. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ο σκοπός του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, ο οποίος έγκειται στο να μπορεί ο εργαζόμενος να αναπαυθεί και να έχει στη διάθεσή του χρόνο για χαλάρωση και αναψυχή, διαφέρει από τον σκοπό του δικαιώματος αναρρωτικής άδειας, ο οποίος είναι να καταστήσει δυνατή την αποκατάσταση της υγείας του εργαζομένου.

Λόγω των διαφορετικών σκοπών που επιτελούν τα δύο είδη άδειας, το Δικαστήριο έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, όποιος εργαζόμενος βρεθεί σε αναρρωτική άδεια κατά τη διάρκεια μιας εκ των προτέρων καθορισμένης περιόδου ετήσιας άδειας δικαιούται, κατόπιν αιτήσεώς του και προκειμένου να μπορέσει να κάνει πραγματικά χρήση της ετήσιας άδειάς του, να λάβει την άδεια αυτή ετεροχρονισμένα, και όχι ενόσω διαρκεί η αναρρωτική άδεια. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, αφενός, η επέλευση της ανικανότητας προς εργασία είναι, κατ' αρχήν, απρόβλεπτη και ανεξάρτητη από τη βούληση του εργαζομένου. Αφετέρου, ο εργαζόμενος ο οποίος τελεί σε αναρρωτική άδεια υπόκειται σε σωματικούς ή ψυχολογικούς περιορισμούς οφειλόμενους στην ασθένειά του. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι στον TF χορηγήθηκαν ημέρες άδειας για χρονικό διάστημα που συνέπεσε με την περίοδο κατά την οποία του επιβλήθηκε καραντίνα από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές βάσει του άρθρου 28 του IfSG, ως μέτρο δημόσιας υγείας για την πρόληψη της εξάπλωσης μεταδοτικής νόσου, δεδομένου ότι είχε έρθει σε επαφή με άτομο που είχε προσβληθεί από ιό. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, ως προς το ζήτημα αυτό, ότι, κατά τη νομολογία των γερμανικών δικαστηρίων αναφορικά με τις σχετικές διατάξεις του BUrlG, η υποβολή σε καραντίνα η οποία δεν συνεπάγεται ανικανότητα προς εργασία, όπως εν προκειμένω, δεν γεννά δικαίωμα μεταφοράς των ημερών ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών. Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι ο σκοπός του μέτρου καραντίνας, ο οποίος συνίσταται στην αποτροπή της εξάπλωσης μεταδοτικής νόσου μέσω της απομόνωσης των ατόμων που ενδέχεται να παρουσιάσουν τα συμπτώματά της, διαφέρει από τον σκοπό της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών. Ακόμα, δεν αμφισβητείται ασφαλώς ότι ένα μέτρο καραντίνας αποτελεί, όπως και η επέλευση ανικανότητας προς εργασία λόγω ασθένειας, γεγονός απρόβλεπτο και ανεξάρτητο από τη βούληση του προσώπου το οποίο αφορά. Από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει δε ότι στον ενάγοντα της κύριας δίκης επιβλήθηκε μέτρο καραντίνας από δημόσια αρχή επειδή ήλθε σε επαφή με άτομο το οποίο είχε προσβληθεί από τον ιό SARS-CoV-2. Ο ίδιος όμως ο εργαζόμενος δεν βρισκόταν, κατά την επίμαχη περίοδο, σε κατάσταση ανικανότητας προς εργασία πιστοποιούμενης από ιατρική βεβαίωση. Άρα, η περίπτωση τέτοιου εργαζομένου διαφέρει από εκείνη του εργαζομένου που τελεί σε αναρρωτική άδεια και υφίσταται σωματικούς ή ψυχολογικούς περιορισμούς οφειλόμενους στην ασθένειά του. Συνεπώς, η περίοδος καραντίνας δεν μπορεί, αυτή καθ' εαυτήν, να παρακωλύσει την επίτευξη των σκοπών της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, η οποία χορηγείται προκειμένου να δοθεί στον εργαζόμενο η δυνατότητα να αναπαυθεί από την εκτέλεση των καθηκόντων που έχει αναλάβει δυνάμει της σύμβασης εργασίας του και να έχει στη διάθεσή του χρόνο για χαλάρωση και αναψυχή.

Επομένως, εφόσον ο εργοδότης εκπληρώνει τις υποχρεώσεις αυτές, δεν οφείλει να αντισταθμίσει τα μειονεκτήματα τα οποία οφείλονται σε απρόβλεπτο γεγονός, όπως η επιβολή καραντίνας από δημόσια αρχή, που εμποδίζει τον υπάλληλό του να επωφεληθεί πλήρως του δικαιώματός του σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών.

Κατόπιν των παραπάνω, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK και το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ έχουν την έννοια ότι δεν αποκλείουν εθνική ρύθμιση ή πρακτική βάσει της οποίας είναι αδύνατη η μεταφορά των ημερών ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που χορηγούνται σε υγιή εργαζόμενο για χρονικό διάστημα το οποίο συμπίπτει με περίοδο καραντίνας που του επιβάλλεται από δημόσια αρχή λόγω της επαφής του με άτομο το οποίο έχει προσβληθεί από ιό.

Οργάνωση του χρόνου εργασίας

Εθνική ρύθμιση που προβλέπει την απαγόρευση καταβολής στον εργαζόμενο χρηματικής αποζημίωσης για τις ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών οι οποίες αποκτήθηκαν τόσο κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους απασχόλησης όσο και κατά τα προηγούμενα έτη και οι οποίες δεν ελήφθησαν από τον εργαζόμενο κατά την ημερομηνία λύσης της σχέσης εργασίας, όταν ο εν λόγω εργαζόμενος λύει οικειοθελώς τη σχέση αυτή και δεν αποδεικνύει ότι η μη λήψη της άδειάς του κατά τη διάρκεια της εν λόγω σχέσης εργασίας οφειλόταν σε λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του

κοινωνική πολιτική – χρηματική αποζημίωση για τις ημέρες μη ληφθείσας άδειας καταβαλλόμενη κατά τη λήξη της σχέσης εργασίας – εθνική ρύθμιση η οποία απαγορεύει την καταβολή της αποζημίωσης αυτής σε περίπτωση οικειοθελούς αποχώρησης δημοσίου υπαλλήλου – περιστολή της δημόσιας δαπάνης – οργανωτικές ανάγκες του υπαγόμενου στον δημόσιο τομέα εργοδότη

ΔΕΕ C-218/22, Comune di Copertino, 18.01.2024, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjiev, Εισηγήτρια: I. Ziemele, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čaręta, ECLI:EU:C:2024:51 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7 της Οδηγίας 2003/88/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, καθώς και του άρθρου 31 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΧΘΔ).

Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του BU, πρώην δημοσίου υπαλλήλου του Comune di Copertino (Δήμου Copertino, Ιταλία), και, αφετέρου, του Δήμου αυτού, με αντικείμενο την άρνηση καταβολής στον BU χρηματικής αποζημίωσης για τις ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών τις οποίες ο BU δεν είχε λάβει κατά την ημερομηνία λύσης της σχέσης εργασίας κατόπιν της οικειοθελούς αποχώρησής του λόγω πρόωρης συνταξιοδότησης.

Ως προς τα πραγματικά δεδομένα, ο BU απασχολήθηκε, από τον Φεβρουάριο του 1992 έως τον Οκτώβριο του 2016, στον Δήμο Copertino, όπου κατείχε θέση «Istruttore direttivo» (προϊσταμένου υπηρεσίας). Από 1ης Οκτωβρίου 2016, ο BU, κατόπιν οικειοθελούς αποχώρησης, έπαυσε να ασκεί τα καθήκοντά του, προκειμένου να συνταξιοδοτηθεί πρόωρα. Εκτιμώντας ότι είχε δικαίωμα χρηματικής αποζημίωσης για 79 ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που είχε αποκτήσει κατά την περίοδο μεταξύ των ετών 2013 και 2016, ο BU άσκησε ενώπιον του Tribunale di Lecce (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου περιφέρειας Lecce, Ιταλία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, αγωγή αποζημίωσης για τις εν λόγω ημέρες μη ληφθείσας άδειας. Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ο Δήμος Copertino αντέκρουσε την αγωγή αυτή επικαλούμενος το άρθρο 5 παρ. 8 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 95. Κατά τον Δήμο Copertino, το γεγονός ότι ο BU έλαβε άδεια το 2016 αποδεικνύει ότι γνώριζε την υποχρέωσή του, δυνάμει της διάταξης αυτής, να λάβει τις ημέρες άδειας που είχε αποκτήσει πριν από τη λήξη της σχέσης εργασίας. Επιπλέον, δεν έλαβε το υπόλοιπο της άδειάς του μολονότι παραιτήθηκε.

Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι οι 79 ημέρες μη ληφθείσας άδειας τις οποίες επικαλείται ο BU αντιστοιχούν σε ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που προβλέπει η Οδηγία 2003/88/EK, εκ των οποίων οι 55 οφείλονται για τα έτη πριν από το 2016 και οι υπόλοιπες για το τελευταίο αυτό έτος απασχόλησης. Το δικαστήριο αυτό προσθέτει ότι ο BU έλαβε άδεια κατά τη διάρκεια του έτους 2016, η οποία αντιστοιχεί σε ημέρες αποκτηθείσες για παλαιότερα έτη, οι οποίες είχαν μεταφερθεί στο έτος 2013 και στα επόμενα έτη. Εντούτοις, η κατάσταση αυτή δεν συνεπάγεται καταχρηστική συμπεριφορά εκ μέρους του BU.

Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί επίσης ότι το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο, Ιταλία), με την απόφαση 95/2016, έκρινε ότι το άρθρο 5 παρ. 8 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 95, το οποίο εφαρμόζεται στους δημοσίους υπαλλήλους και προβλέπει, υπό την επιφύλαξη ορισμένων εξαιρέσεων, ότι δεν μπορεί να καταβληθεί χρηματική αποζημίωση για μη ληφθείσες άδειες μετ' αποδοχών, είναι σύμφωνο με τις αρχές που κατοχυρώνονται στο ιταλικό Σύνταγμα, χωρίς να θίγει τις αρχές του δικαίου της Ένωσης και τους κανόνες του

διεθνούς δικαίου. Το δικαστήριο αυτό κατέληξε στο ως άνω συμπέρασμα επισημαίνοντας διάφορες εξαιρέσεις από τον εν λόγω κανόνα, οι οποίες δεν ασκούν επιρροή εν προκειμένω.

Το Corte costituzionale έλαβε υπόψη τόσο την ανάγκη περιστολής των δημοσίων δαπανών όσο και οργανωτικούς περιορισμούς για τον υπαγόμενο στον δημόσιο τομέα εργοδότη, επισημαίνοντας ότι σκοπός της ρύθμισης αυτής ήταν να τερματιστεί η ανεξέλεγκτη χρήση της «χρηματικής αντιστάθμισης» των μη ληφθεισών αδειών, καθώς και να επιβεβαιωθεί εκ νέου η πρωταρχική σημασία της πραγματικής λήψης των αδειών. Κατά το δικαστήριο αυτό, η απαγόρευση καταβολής χρηματικής αποζημίωσης δεν ισχύει όταν η άδεια δεν ελήφθη για λόγους ανεξάρτητους από τη βούληση του εργαζομένου, όπως η ασθένεια, εφαρμόζεται όμως σε περίπτωση οικειοθελούς αποχώρησης.

Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τον αν το άρθρο 5 παρ. 8 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 95 είναι συμβατό με το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως υπό το πρίσμα της απόφασης της 25ης Νοεμβρίου 2021 (C-233/20, ECLI:EU:C:2021:960), κατά μείζονα λόγο καθόσον ο σκοπός της περιστολής των δημοσίων δαπανών προκύπτει από τον ίδιο τον τίτλο του άρθρου 5 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου και η παρ. 8 του άρθρου αυτού εντάσσεται σε μια δέσμη μέτρων τα οποία αποσκοπούν στην πραγματοποίηση οικονομικών στον δημόσιο τομέα.

Με βάση τα προηγουμένως λεχθέντα, το Tribunale di Lecce αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

Έχουν το άρθρο 7 της Οδηγίας 2003/88/EK και το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη (δηλαδή το άρθρο 5 παρ. 8 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 95), η οποία, για λόγους περιστολής των δημοσίων δαπανών καθώς και για οργανωτικούς λόγους που αφορούν τον εργοδότη που υπάγεται στον δημόσιο τομέα, προβλέπει την απαγόρευση μετατροπής σε χρήμα του δικαιώματος άδειας σε περίπτωση οικειοθελούς αποχώρησης του δημοσίου υπαλλήλου; Ακόμη, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, έχουν το άρθρο 7 της Οδηγίας 2003/88/EK και το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ την έννοια ότι απαιτούν από τον δημόσιο υπάλληλο να αποδείξει την αδυναμία λήψης της άδειας κατά τη διάρκεια της σχέσης εργασίας;

Με τα δύο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 7 της Οδηγίας 2003/88/EK και το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για λόγους σχετικούς με την περιστολή των δημοσίων δαπανών και τις οργανωτικές ανάγκες του υπαγόμενου στον δημόσιο τομέα εργοδότη, προβλέπει την απαγόρευση καταβολής στον εργαζόμενο χρηματικής αποζημίωσης για τις ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών τις οποίες αυτός έχει αποκτήσει τόσο κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους απασχόλησης όσο και κατά τα προηγούμενα έτη και τις οποίες δεν έχει λάβει κατά την ημερομηνία λύσης της σχέσης εργασίας, όταν ο εν λόγω εργαζόμενος λύει οικειοθελώς τη σχέση αυτή και δεν αποδεικνύει ότι η μη λήψη της άδειάς του κατά τη διάρκεια της εν λόγω σχέσης εργασίας οφειλόταν σε λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του.

Αρχικώς, το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK, το οποίο ορίζει ότι τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να παρέχεται σε όλους τους εργαζομένους ετήσια άδεια μετ' αποδοχών διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές, απηχεί και διευκρινίζει το θεμελιώδες δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ. Συναφώς, από το γράμμα αυτό καθεαυτό του άρθρου 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK και από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν, στο εσωτερικό τους δίκαιο, τους όρους άσκησης και εφαρμογής του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, προσδιορίζοντας τις συγκεκριμένες συνθήκες υπό τις οποίες οι εργαζόμενοι μπορούν να κάνουν χρήση του εν λόγω δικαιώματος. Ωστόσο, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εξαρτούν από οποιαδήποτε προϋπόθεση την ίδια την ύπαρξη του εν λόγω δικαιώματος, το οποίο απορρέει απευθείας από την Οδηγία. Επιπλέον, πρέπει να προστεθεί ότι

το δικαίωμα ετήσιας άδειας αποτελεί τη μία από τις δύο πτυχές του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών ως ουσιώδους αρχής του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης. Ειδικότερα, το θεμελιώδες αυτό δικαίωμα περιλαμβάνει επίσης δικαίωμα στην καταβολή αποδοχών, καθώς και το, άρρηκτα συνδεδεμένο με το δικαίωμα ετήσιας άδειας «μετ' αποδοχών», δικαίωμα στην καταβολή χρηματικής αποζημίωσης για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια κατά τη λύση της σχέσης εργασίας.

Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/88/EK δεν θέτει καμία προϋπόθεση για τη θεμελίωση του δικαιώματος χρηματικής αποζημίωσης, πέραν εκείνης κατά την οποία, αφενός, η σχέση εργασίας πρέπει να έχει λυθεί και, αφετέρου, ο εργαζόμενος δεν πρέπει να έχει λάβει όλη την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών την οποία εδικαιούτο, κατά τον χρόνο λύσης της σχέσης αυτής. Το δικαίωμα αυτό απονέμεται άμεσα από την εν λόγω Οδηγία και δεν μπορεί να εξαρτάται από άλλους όρους πέραν εκείνων που ρητώς προβλέπονται από αυτήν.

Συνεπώς, κατά το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/88/EK, ο εργαζόμενος ο οποίος δεν ήταν σε θέση να λάβει όλη την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πριν από τη λύση της σχέσης εργασίας του δικαιούται χρηματική αποζημίωση για τη μη ληφθείσα άδεια. Δεν ασκεί, συναφώς, επιρροή ο λόγος για τον οποίο λύθηκε η σχέση εργασίας. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι ο εργαζόμενος λύει, οικεία βουλήσει, τη σχέση εργασίας του δεν ασκεί καμία επιρροή στο δικαίωμά του να λάβει, ενδεχομένως, χρηματική αποζημίωση για την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών την οποία δεν ήταν σε θέση να εξαντλήσει πριν από τη λύση της εργασιακής του σχέσης. Η εν λόγω διάταξη απαγορεύει εθνικές διατάξεις ή πρακτικές οι οποίες προβλέπουν ότι, κατά τη λύση της σχέσης εργασίας, ουδεμία χρηματική αποζημίωση για μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών καταβάλλεται στον εργαζόμενο ο οποίος δεν ήταν σε θέση να ασκήσει το δικαίωμά του για ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, ιδίως επειδή ευρισκόταν σε αναρρωτική άδεια κατά τη διάρκεια ολόκληρης ή μέρους της περιόδου αναφοράς και/ή μιας περιόδου μεταφοράς. Εξάλλου, προβλέποντας ότι η ελάχιστη περίοδος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών δεν μπορεί να αντικατασταθεί με καταβολή χρηματικής αποζημίωσης παρά μόνο σε περίπτωση λύσης της σχέσης εργασίας, το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/88/EK έχει σκοπό να διασφαλίσει ιδίως ότι ο εργαζόμενος θα έχει τη δυνατότητα να τύχει μιας πραγματικής περιόδου αναπαύσεως, προς τον σκοπό της αποτελεσματικής προστασίας της ασφάλειας και της υγείας του.

Από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής απόφασης προκύπτει ότι σκοπός του άρθρου 5 παρ. 8 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 95 είναι να τερματιστεί η ανεξέλεγκτη χρήση της «χρηματικής αντιστάθμισης» των μη ληφθεισών αδειών και να επιβεβαιωθεί εκ νέου η πρωταρχική σημασία της πραγματικής λήψης των αδειών σε σχέση με την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης. Ο τελευταίος αυτός σκοπός αντιστοιχεί σε εκείνον που επιδιώκει η Οδηγία 2003/88/EK, ιδίως το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας αυτής, όπως υπομνήσθηκε παραπάνω. Προς επίτευξη του σκοπού αυτού, και δεδομένου ότι το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK δεν αντιτίθεται, κατ' αρχήν, σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει λεπτομερείς κανόνες για την άσκηση του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που απονέμεται ρητώς από την ως άνω Οδηγία, οι οποίοι περιλαμβάνουν ακόμη και την απώλεια του εν λόγω δικαιώματος κατά τη λήξη μιας περιόδου αναφοράς ή μιας περιόδου μεταφοράς, η Οδηγία αυτή δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να απαγορεύει εθνική διάταξη η οποία προβλέπει ότι, κατά τη λήξη της περιόδου αυτής, οι ημέρες μη ληφθείσας ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών δεν θα μπορούν πλέον να αντικατασταθούν από χρηματική αποζημίωση, ακόμη και σε περίπτωση μεταγενέστερης λύσης της σχέσης εργασίας, εφόσον ο εργαζόμενος είχε τη δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμα που του παρέχει η Οδηγία αυτή. Πάντως, ο λόγος για τον οποίο λύθηκε η σχέση εργασίας δεν επηρεάζει το δικαίωμα χρηματικής αποζημίωσης που προβλέπει το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/88/EK.

Από τις ανωτέρω εκτιμήσεις προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία, όπως ερμηνεύεται από το Corte costituzionale, η οποία προβλέπει την απαγόρευση καταβολής χρηματικής αποζημίωσης στον εργαζόμενο για τις ημέρες μη ληφθείσας ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών κατά την ημερομηνία λύσης της σχέσης εργασίας για τον λόγο ότι ο τελευταίος έλυσε οικειοθελώς τη σχέση εργασίας που τον συνδέει με τον εργοδότη του, εισάγει

προϋπόθεση η οποία βαίνει πέραν των ρητώς προβλεπόμενων στο άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/88/EK. Εκτός αυτού, η απαγόρευση αυτή καλύπτει, ειδικότερα, το τελευταίο έτος απασχόλησης καθώς και την περίοδο αναφοράς κατά τη διάρκεια της οποίας λύθηκε η σχέση εργασίας. Κατά συνέπεια, η εθνική αυτή νομοθεσία περιορίζει το δικαίωμα χρηματικής αποζημίωσης για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια κατά τη λύση της σχέσης εργασίας, το οποίο αποτελεί μία από τις πτυχές του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, όπως προκύπτει από τη νομολογία.

Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η επιβολή περιορισμών στο ως άνω δικαίωμα επιτρέπεται υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 52 παρ. 1 του ΧΘΔ, ήτοι υπό τις προϋποθέσεις ότι οι περιορισμοί προβλέπονται από τον νόμο, σέβονται το βασικό περιεχόμενο του δικαιώματος, τηρούν την αρχή της αναλογικότητας, είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση.

Εν προκειμένω, ο επίμαχος στην κύρια δίκη περιορισμός στην άσκηση του θεμελιώδους δικαιώματος του άρθρου 31 παρ. 2 του ΧΘΔ προβλέπεται από τον νόμο, και ειδικότερα από το άρθρο 5 παρ. 8 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 95.

Όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκει ο εθνικός νομοθέτης, ως προς τους οποίους διερωτάται ειδικώς το αιτούν δικαστήριο, από το γράμμα του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος προκύπτει ότι αυτοί, όπως συνάγονται από τον τίτλο του άρθρου 5 της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 95 και όπως ερμηνεύονται από το Corte costituzionale, είναι, αφενός, η περιστολή των δημοσίων δαπανών και, αφετέρου, οι οργανωτικές ανάγκες του υπαγόμενου στον δημόσιο τομέα εργοδότη, συμπεριλαμβανομένων του ορθολογικού προγραμματισμού της περιόδου αδειών και της ενθάρρυνσης της υιοθέτησης υπεύθυνων συμπεριφορών από τα μέρη της σχέσης εργασίας.

Εξ αυτών έπεται ότι, εάν ο εργοδότης δεν είναι σε θέση να αποδείξει ότι επέδειξε όλη τη δέουσα επιμέλεια ώστε να παρασχεθεί πράγματι στον εργαζόμενο η δυνατότητα να λάβει την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών που δικαιούνταν, κάτι που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απόσβεση του δικαιώματος στην εν λόγω άδεια κατά το πέρας της περιόδου αναφοράς ή της επιτρεπόμενης περιόδου μεταφοράς και, σε περίπτωση λύσης της σχέσης εργασίας, η συνακόλουθη μη καταβολή χρηματικής αποζημίωσης για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια αποτελούν παράβαση, αντιστοίχως, του άρθρου 7 παρ. 1 και του άρθρου 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/88/EK, καθώς και του άρθρου 31 παρ. 2 του ΧΘΔ.

Εν πάση περιπτώσει, από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής απόφασης προκύπτει ότι η απαγόρευση καταβολής χρηματικής αποζημίωσης για τις ημέρες μη ληφθείσας ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών καλύπτει τις ημέρες που αποκτήθηκαν κατά το τελευταίο τρέχον έτος απασχόλησης.

Συμπερασματικά, στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7 της Οδηγίας 2003/88/EK και το άρθρο 31 παρ. 2 του ΧΘΔ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για λόγους σχετικούς με την περιστολή των δημοσίων δαπανών και τις οργανωτικές ανάγκες του υπαγόμενου στον δημόσιο τομέα εργοδότη, προβλέπει την απαγόρευση καταβολής στον εργαζόμενο χρηματικής αποζημίωσης για τις ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών τις οποίες αυτός έχει αποκτήσει τόσο κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους απασχόλησης όσο και κατά τα προηγούμενα έτη και τις οποίες δεν έχει λάβει κατά την ημερομηνία λύσης της σχέσης εργασίας, όταν ο εν λόγω εργαζόμενος λυεί οικειοθελώς τη σχέση αυτή και δεν αποδεικνύει ότι η μη λήψη της άδειάς του κατά τη διάρκεια της εν λόγω σχέσης εργασίας οφειλόταν σε λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του.

Πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2000/78/EK

Η ερμηνεία της Οδηγίας 2000/78/EK σχετικά με τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία

προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2000/78/EK – ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία – απαγόρευση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας – εργατικό ατύχημα – ολική μόνιμη ανικανότητα – καταγγελία της συμβάσεως εργασίας – άρθρο 5 – εύλογες προσαρμογές

ΔΕΕ C-631/22, Ca Na Negreta, 18.01.2024, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjiev, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2024:53 – Προδικαστική παραπομπή

Το Tribunal Superior de Justicia de las Islas Baleares (ανώτερο δικαστήριο των Βαλεαρίδων Νήσων, Ισπανία) υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ σχετικά με την αυτοδίκαιη λύση της συμβάσεως εργασίας λόγω αναπηρίας του εργαζομένου και την υποχρέωση πρόβλεψης «εύλογων προσαρμογών». Το προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του J.M.A.R. και της Ca Na Negreta SA σχετικά με την καταγγελία της συμβάσεως εργασίας του J.M.A.R. από τη Ca Na Negreta λόγω της ολικής μόνιμης ανικανότητάς του να ασκήσει το σύνθητες επάγγελμά του.

Ο J.M.A.R. εργαζόταν στη Ca Na Negreta ως οδηγός φορτηγού αποκομιδής οικιακών απορριμμάτων μέχρι που υπέστη επιπλεγμένο κάταγμα στη δεξιά του πτέρνα λόγω εργατικού ατυχήματος. Εξαιτίας του ατυχήματος περιήλθε σε κατάσταση προσωρινής ανικανότητας προς εργασία, την οποία το Instituto Nacional de la Seguridad Social (Εθνικό Ίδρυμα Κοινωνικής Ασφάλισης, Ισπανία) (στο εξής: INSS) έπαυσε, χορηγώντας του κατ' αποκοπήν αποζημίωση για μόνιμη βλάβη. Ο J.M.A.R. άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης με την οποία το INSS αρνήθηκε να του αναγνωρίσει μόνιμη ανικανότητα προς εργασία, η οποία τελικά έγινε δεκτή και, μάλιστα, του επετράπη να συνεχίσει να εργάζεται στην Ca Na Negreta που τον μετακίνησε σε θέση προσαρμοσμένη στην κατάστασή του. Μετά την απόφαση του INSS, η Ca Na Negreta προχώρησε σε καταγγελία της σύμβασης εργασίας του J.M.A.R., λόγω της ολικής μόνιμης ανικανότητάς του προς άσκηση του συνήθους επαγγέλματός του. Ο J.M.A.R. άσκησε αγωγή κατά της ως άνω καταγγελίας, την οποία όμως το Juzgado de lo Social nº 1 de Ibiza (πρωτοβάθμιο δικαστήριο εργατικών και κοινωνικοασφαλιστικών διαφορών αριθ. 1 της Ίμπιζα, Ισπανία) απέρριψε με το σκεπτικό ότι η αναγνώριση της ολικής μόνιμης ανικανότητας προς άσκηση του συνήθους επαγγέλματός του δικαιολογεί τη λύση της σύμβασης εργασίας του, χωρίς να υφίσταται νομική υποχρέωση του εργοδότη να μετακινήσει τον εργαζόμενο σε άλλη θέση εντός της επιχειρήσεώς του.

Ο J.M.A.R., αμφισβητώντας την εν λόγω απόφαση, άσκησε έφεση ενώπιον του Tribunal Superior de Justicia de las Islas Baleares (ανώτερου δικαστηρίου των Βαλεαρίδων Νήσων, Ισπανία), το οποίο και απέστειλε στο ΔΕΕ δύο προδικαστικά ερωτήματα. Τα ερωτήματα αφορούν το εάν το άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78/EK έχει την έννοια ότι απαγορεύει την εφαρμογή εθνικής ρύθμισης η οποία προβλέπει την αυτοδίκαιη λύση της σύμβασης εργασίας λόγω αναπηρίας του εργαζομένου (όταν αυτός κηρυχθεί σε κατάσταση μόνιμης και ολικής ανικανότητας για την άσκηση του συνήθους επαγγέλματός του), χωρίς να απαιτεί από τον εργοδότη την προηγουμένη συμμόρφωσή του προς την υποχρέωση πρόβλεψης «εύλογων προσαρμογών», όπως επιβάλλει το άρθρο 5 της εν λόγω Οδηγίας, ούτως ώστε να διατηρηθεί η θέση εργασίας (ή την απόδειξη ότι η συμμόρφωση προς την υποχρέωση αυτή συνεπάγεται δυσανάλογη επιβάρυνση), καθώς και εάν τούτο θα συνιστούσε άμεση δυσμενή διάκριση, ακόμη και όταν η λύση της σύμβασης εργασίας προβλέπεται από εθνική ρύθμιση.

Καταρχάς, δεν αμφισβητείται ότι, όσον αφορά τον εκκαλούντα της κύριας δίκης, η ανικανότητά του οφείλεται σε μόνιμη σωματική βλάβη συνδεδεμένη με εργατικό ατύχημα. Ακόμη, δεν αμφισβητείται ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία παρέχει στον εργοδότη τη δυνατότητα να καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας λόγω ολικής μόνιμης ανικανότητας του εργαζομένου να ασκήσει το σύνθητες επάγγελμά του εντός της επιχειρήσεως. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, όταν εργαζόμενος καθίσταται οριστικώς ακατάλληλος να απασχοληθεί στη θέση εργασίας του λόγω επελθούσας αναπηρίας, η ανατοποθέτησή του σε άλλη θέση εργασίας μπορεί να συνιστά ενδεδειγμένο μέτρο στο πλαίσιο των εύλογων προσαρμογών, κατά την έννοια του άρθρου 5 της Οδηγίας 2000/78/EK, εφόσον όμως δεν υποχρεώνει τον εργοδότη να λάβει μέτρα τα οποία θα του επέβαλαν δυσανάλογη επιβάρυνση.

Επισημαίνεται ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης δεν μπορεί να αντιβαίνει, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 21 και 26 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανάγοντας την αναπηρία του εργαζομένου σε λόγο απόλυσης, χωρίς ο εργοδότης να υποχρεούται προηγουμένως να προβλέψει ή να διατηρήσει σε ισχύ εύλογες προσαρμογές ώστε να μπορέσει ο εργαζόμενος να διατηρήσει την εργασία του, ούτε να υποχρεούται να αποδείξει ότι οι προσαρμογές αυτές θα συνιστούσαν δυσανάλογη επιβάρυνση.

Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 21 και 26 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άρθρων 2 και 27 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι ο εργοδότης μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας λόγω μόνιμης ανικανότητας του εργαζομένου προς εκτέλεση των καθηκόντων που του ανατίθενται από τη σύμβαση, συνεπεία αναπηρίας επελθούσας κατά τη διάρκεια της σχέσης εργασίας, χωρίς ο εργοδότης να υποχρεούται προηγουμένως να προβλέψει ή να διατηρήσει σε ισχύ εύλογες προσαρμογές ώστε να μπορεί ο εργαζόμενος να διατηρήσει την εργασία του, ούτε να υποχρεούται να αποδείξει, εφόσον συντρέχει περίπτωση, ότι τέτοιες προσαρμογές θα συνιστούσαν δυσανάλογη επιβάρυνση.

VI. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: Δεν είναι δυνατή η άρνηση παράδοσης καταζητούμενου προσώπου για τον λόγο και μόνον ότι πρόκειται για μητέρα παιδιών μικρής ηλικίας

προδικαστική παραπομπή – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ – άρθρο 1 παρ. 3 – άρθρο 15 παρ. 2 – διαδικασία παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών – λόγοι μη εκτέλεσης – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρο 7 – σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής – άρθρο 24 παρ. 2 και 3 – συνεκτίμηση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού – δικαίωμα του κάθε παιδιού να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του – μητέρα μικρών παιδιών τα οποία ζουν μαζί της

ΔΕΕ C-261/22, GN (Motif de refus fondé sur l'intérêt supérieur de l'enfant), 21.12.2023, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγήτρια: Κ. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: Τ. Čapeta, ECLI:EU:C:2023:1017 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά, αφενός, την ερμηνεία του άρθρου 1 παρ. 2 και 3, καθώς και των άρθρων 3 και 4 της Απόφασης-πλασίου 2002/584/ΔΕΥ για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών και, αφετέρου, το κύρος των εν λόγω διατάξεων υπό το πρίσμα των άρθρων 7 και 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο εκτέλεσης, στην Ιταλία, ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης (στο εξής: ΕΕΣ) το οποίο εκδόθηκε από τις βελγικές δικαστικές αρχές εις βάρος της GN για την εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής στο Βέλγιο.

Επιληφθέν της υποθέσεως, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Ιταλίας ερωτά το Δικαστήριο εάν και, ενδεχομένως, υπό ποιες προϋποθέσεις, ο Ιταλός δικαστής μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεση του ΕΕΣ σε μια τέτοια περίπτωση, η οποία δεν μνημονεύεται στην Απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ μεταξύ των λόγων μη εκτέλεσης ΕΕΣ.

Το Δικαστήριο απαντά ότι ο δικαστής δεν μπορεί να αρνηθεί να εκτελέσει ΕΕΣ για τον λόγο και μόνον ότι το καταζητούμενο πρόσωπο είναι μητέρα παιδιών μικρής ηλικίας που ζουν μαζί της. Λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών,

τεκμαίρεται πράγματι ότι οι συνθήκες κράτησης μητέρας παιδιών μικρής ηλικίας στο κράτος μέλος έκδοσης του ΕΕΣ προσαρμόζονται στην κατάσταση των προσώπων αυτών.

Ωστόσο, η άρνηση παράδοσης του καταζητούμενου προσώπου είναι κατ' εξαίρεση δυνατή εάν υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου προσβολής του θεμελιώδους δικαιώματος της μητέρας στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής της και προσβολής του υπέρτατου συμφέροντος των παιδιών της, λόγω συστημικών ή γενικευμένων πλημμελειών στο κράτος μέλος έκδοσης του ΕΕΣ όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης των μητέρων παιδιών μικρής ηλικίας και τις συνθήκες ανάληψης της επιμέλειας των παιδιών αυτών, και την ύπαρξη σοβαρών και αποδεδειγμένων λόγων να θεωρηθεί ότι, λαμβανομένης υπόψη της προσωπικής τους κατάστασης, τα εν λόγω πρόσωπα θα διατρέξουν τον προαναφερθέντα κίνδυνο λόγω συνθηκών όπως οι ανωτέρω.

Ευρωπαϊκή Εισαγγελία: Διευκρινίσεις του Δικαστηρίου σχετικά με την εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων άσκηση δικαστικού ελέγχου επί των μέτρων διασυνοριακών ερευνών

προδικαστική παραπομπή – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Ευρωπαϊκή Εισαγγελία – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1939 – άρθρο 31 – διασυνοριακές έρευνες – δικαστική έγκριση – έκταση του ελέγχου – άρθρο 32 – επιβολή των μέτρων που έχουν ανατεθεί

ΔΕΕ C-281/22, G. K. κ.λπ. (Parquet européen), 21.12.2023, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: L. Bay Larsen, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čáreta, ECLI:EU:C:2023:1018 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 31 παρ. 3, εδάφιο α', και του άρθρου 32 του Κανονισμού 2017/1939, σχετικά με την εφαρμογή ενισχυμένης συνεργασίας για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά των G. K., B. O. D. GmbH και S. L., οι οποίοι κατηγορούνται ότι εισήγαγαν βιοντίζελ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με ψευδείς διασαφήσεις, κατά παράβαση της τελωνειακής νομοθεσίας.

Πιο συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία έχει την εξουσία έρευνας και δίωξης των δραστών αξιόποινων πράξεων οι οποίες θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης. Οργανώνεται δε τόσο σε κεντρικό όσο και σε αποκεντρωμένο επίπεδο. Το αποκεντρωμένο επίπεδο αποτελείται από τους ευρωπαίους εντεταλμένους εισαγγελείς (στο εξής: ΕΕΕ), που εδρεύουν στα κράτη μέλη. Εν προκειμένω, η απάτη για την οποία έχει ασκηθεί δίωξη φέρεται να προκάλεσε ζημία ύψους περίπου 1.295.000 ευρώ στα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία διεξάγει έρευνα μέσω ενός ΕΕΕ που έχει επιληφθεί της υποθέσεως στη Γερμανία. Για τις ανάγκες της έρευνας, διατάχθηκε η έρευνα και η κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων στην Αυστρία. Ως εκ τούτου, ο επιληφθείς της υποθέσεως Γερμανός ΕΕΕ ανέθεσε την εκτέλεση των μέτρων αυτών σε Αυστριακό βοηθό ΕΕΕ.

Οι κατηγορούμενοι προσβάλλουν τα εν λόγω μέτρα έρευνας ενώπιον των αυστριακών δικαστηρίων. Το επιληφθέν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα, προκειμένου να κρίνει αν δικαιούται να ασκήσει πλήρη έλεγχο (όπως τον έλεγχο που θα ασκούσε εάν επρόκειτο για αμιγώς εσωτερική κατάσταση) ή αν ο έλεγχός του πρέπει να περιοριστεί μόνο στα ζητήματα δικονομικής φύσεως που αφορούν την εκτέλεση των μέτρων διασυνοριακών ερευνών.

Με την απόφασή του, το Δικαστήριο απαντά ότι ο έλεγχος του βοηθού ΕΕΕ πρέπει να καταλαμβάνει μόνο ζητήματα τα οποία αφορούν την εκτέλεση των μέτρων διασυνοριακών ερευνών. Συγκεκριμένα, η λήψη καθώς και η αιτιολόγηση ενός μέτρου έρευνας διέπονται από το δίκαιο του κράτους μέλους του επιληφθέντος ΕΕΕ, ενώ η εκτέλεση ενός τέτοιου μέτρου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους του βοηθού ΕΕΕ. Ωστόσο, όσον αφορά μέτρα έρευνας τα οποία συνεπάγονται σοβαρές επεμβάσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως οι επιτόπιες έρευνες, εναπόκειται στο κράτος μέλος στο οποίο εδρεύει ο επιληφθείς ΕΕΕ να προβλέψει, στο εθνικό δίκαιο, κατάλληλες και επαρκείς εγγυήσεις, όπως είναι ο προηγούμενος

δικαστικός έλεγχος, προκειμένου να διασφαλιστεί η νομιμότητα και η αναγκαιότητα τέτοιων μέτρων.

Μεταναστευτική πολιτική

Βία κατά των γυναικών: Το Δικαστήριο διευκρινίζει τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση των γυναικών θυμάτων βίας ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – κοινή πολιτική στον τομέα του ασύλου – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα – άρθρο 2, στοιχείο δ' – λόγοι δίωξης – «ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας» – άρθρο 10 παρ. 1, στοιχείο δ' – πράξεις δίωξης – άρθρο 9 παρ. 1 και 2 – συσχετισμός μεταξύ των λόγων και των πράξεων δίωξης ή μεταξύ των λόγων δίωξης και της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών – άρθρο 9 παρ. 3 – μη κρατικοί υπεύθυνοι – άρθρο 6, στοιχείο γ' – αναγνώριση προσώπου ως δικαιούχου επικουρικής προστασίας – άρθρο 2, στοιχείο στ' – «σοβαρή βλάβη» – άρθρο 15, στοιχεία α' και β' – αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας για τους σκοπούς της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας – άρθρο 4 – βία κατά των γυναικών με βάση το φύλο – ενδοοικογενειακή βία – απειλή διάπραξης «εγκλήματος τιμής»

ΔΕΕ C-621/21, Intervyuirasht organ na DAB pri MS (Femmes victimes de violences domestiques), 16.01.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: N. Rıçarra, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2024:47 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία της αιτιολογικής σκ. 17 του άρθρου 6, στοιχείο γ', του άρθρου 9 παρ. 2, στοιχεία α' και στ', του άρθρου 9 παρ. 3, του άρθρου 10 παρ. 1, στοιχείο δ', καθώς και του άρθρου 15, στοιχεία α' και β' της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της WS και του Intervyuirasht organ na Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet (τμήμα πραγματοποίησης συνεντεύξεων της Εθνικής Υπηρεσίας για τους Πρόσφυγες στο πλαίσιο του Συμβουλίου των Υπουργών, στο εξής: DAB) με αντικείμενο απόφαση περί άρνησης κίνησης διαδικασίας για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας κατόπιν νέας αίτησης εκ μέρους της WS.

Μια διαζευγμένη Τουρκάλα υπήκοος, κουρδικής καταγωγής και μουσουλμανικού θρησκευματος, η οποία ισχυρίζεται ότι η οικογένειά της την είχε εξαναγκάσει στη σύναψη γάμου, καθώς και ότι ο σύζυγός της είχε βιαιοπραγήσει και εξαπολύσει απειλές εις βάρος της, υπέβαλε αίτηση για την παροχή διεθνούς προστασίας στη Βουλγαρία, φοβούμενη ότι, εάν αναγκαστεί να επιστρέψει στην Τουρκία, διατρέχει κίνδυνο η ζωή της. Το επιληφθέν της υπόθεσης βουλγαρικό δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Οδηγία 2011/95/ΕΕ καθορίζει τις προϋποθέσεις, αφενός, για την αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα και, αφετέρου, για τη χορήγηση του καθεστώτος επικουρικής προστασίας, στα οποία μπορούν να υπαχθούν οι υπήκοοι τρίτων χωρών. Η αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα προβλέπεται για τις περιπτώσεις δίωξης υπηκόου τρίτης χώρας λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Η δε χορήγηση επικουρικής προστασίας προβλέπεται για υπήκοο τρίτης χώρας που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστευτεί ότι, εάν επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, στην έννοια της οποίας εμπίπτουν, μεταξύ άλλων, η εκτέλεση και η απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι η Οδηγία 2011/95/ΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται τηρουμένης της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, η οποία είναι δεσμευτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση και αναγνωρίζει ως μορφή δίωξης τη βία κατά των γυναικών λόγω του φύλου τους. Περαιτέρω, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι γυναίκες μπορούν συνολικά να θεωρηθούν μέλη κοινωνικής ομάδας κατά την έννοια της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ. Κατά συνέπεια, είναι δυνατόν να υπαχθούν στο καθεστώς του πρόσφυγα οσάκις, στη χώρα καταγωγής τους, εκτίθενται λόγω του φύλου τους σε σωματική ή ψυχική βία, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και της ενδοοικογενειακής βίας.

Εάν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την υπαγωγή τους στο καθεστώς του πρόσφυγα, είναι δυνατόν να τους χορηγηθεί το καθεστώς επικουρικής προστασίας και στην περίπτωση που αντιμετωπίζουν πραγματική απειλή να δολοφονηθούν ή να υποστούν πράξεις βίας από μέλος της οικογένειάς τους ή της κοινότητάς τους λόγω της υποτιθέμενης παραβίασης εκ μέρους τους των κρατουσών πολιτιστικών αξιών, θρησκευτικών κανόνων ή παραδόσεων.

Ο αναγνωρισμένος ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας έχει δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς του ακόμη και αν ενηλικιώθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – μεταναστευτική πολιτική – δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης – Οδηγία 2003/86/ΕΚ – άρθρο 10 παρ. 3, στοιχείο α' – οικογενειακή επανένωση ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες του – άρθρο 2, στοιχείο στ' – έννοια «ασυνόδευτου ανήλικου» – συντηρών ο οποίος ήταν ανήλικος κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης, αλλά ενηλικιώθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης – κρίσιμη ημερομηνία για την εκτίμηση της ανηλικότητας – προθεσμία για την υποβολή αίτησης οικογενειακής επανένωσης – ενήλικη αδελφή του συντηρούντος η οποία χρειάζεται τη μόνιμη βοήθεια των γονέων της λόγω σοβαρής πάθησης – πρακτική αποτελεσματικότητα του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα – άρθρο 7 παρ. 1 – άρθρο 12 παρ. 1, εδάφια α' και γ' – δυνατότητα να εξαρτηθεί η οικογενειακή επανένωση από πρόσθετες προϋποθέσεις

ΔΕΕ C-560/20, Landeshauptmann von Wien (Regroupement familial avec un mineur réfugié), 30.01.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγήτρια: L. S. Rossi, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Μ. Collins, ECLI:EU:C:2024:47 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο στ', του άρθρου 7 παρ. 1, του άρθρου 10 παρ. 3, στοιχείο α', καθώς και του άρθρου 12 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/86/ΕΚ, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των CR και GF, καθώς και της θυγατέρας τους ΤΥ, Σύρων υπηκόων, και, αφετέρου, του Landeshauptmann von Wien (προέδρου της κυβέρνησεως του ομόσπονδου κράτους της Βιέννης, Αυστρία), σχετικά με την απόρριψη από τον δεύτερο των αιτήσεων που υπέβαλαν οι CR, GF και ΤΥ για τη χορήγηση εθνικής θεώρησης εισόδου για λόγους οικογενειακής επανένωσης με τον RI, ο οποίος έχει το καθεστώς του πρόσφυγα στην Αυστρία και είναι υιός του CR και της GF καθώς και αδελφός της ΤΥ.

Πιο συγκεκριμένα, μετά την απόκτηση από ασυνόδευτο ανήλικο Σύρο του καθεστώτος του πρόσφυγα στην Αυστρία, οι γονείς του καθώς και η ενήλικη αδελφή του επιδίωξαν να αποκτήσουν άδειες διαμονής στην Αυστρία με σκοπό την οικογενειακή επανένωση με τον ανήλικο. Οι αυστριακές αρχές απέρριψαν τόσο τις αιτήσεις αυτές, με το σκεπτικό ότι μετά την υποβολή τους ο νεαρός Σύρος ενηλικιώθηκε, όσο και τις μεταγενέστερες αιτήσεις οικογενειακής επανένωσης. Οι γονείς και η αδελφή προσέβαλαν τις αποφάσεις με τις οποίες απορρίφθηκαν αυτές οι μεταγενέστερες αιτήσεις ενώπιον του διοικητικού πρωτοδικείου Βιέννης. Το εν λόγω δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει την Οδηγία σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης. Αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι, λόγω εγκεφαλικής πάρεσης, η αδελφή εξαρτάται πλήρως και σε μόνιμη βάση από τη βοήθεια των γονέων της, οι οποίοι δεν μπορούσαν, ως εκ τούτου, να την αφήσουν μόνη της στη Συρία.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Οδηγία παρέχει ειδική προστασία στους πρόσφυγες. Ευνοεί ειδικώς τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες λόγω της ιδιαίτερως ευάλωτης θέσης τους, παρέχοντάς τους δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς τους.

Πρώτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας ο οποίος ενηλικιώθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εξέτασης της αίτησης οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς του έχει δικαίωμα στην επανένωση αυτή. Ειδικότερα, το εν λόγω δικαίωμα δεν μπορεί να εξαρτάται από το πόσο γρήγορα εξετάζεται η αίτηση. Κατά συνέπεια, η αίτηση δεν μπορεί να απορριφθεί για τον λόγο ότι ο πρόσφυγας έχει πάψει να είναι ανήλικος κατά την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης επί της αίτησης.

Δεύτερον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, λόγω της πάθησης από την οποία πάσχει η αδελφή του ανήλικου πρόσφυγα, αν δεν της χορηγούνταν, συγχρόνως με τους γονείς της, το ευεργέτημα της οικογενειακής επανένωσης με αυτόν, ο πρόσφυγας θα στερούνταν εκ των πραγμάτων το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς του, διότι αυτοί δεν μπορούν να επανενωθούν με τον υιό τους χωρίς να φέρουν μαζί τους τη θυγατέρα τους. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα θα ήταν ασυμβίβαστο με τον ανεπιφύλακτο χαρακτήρα του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης και θα υπονόμευε την πρακτική αποτελεσματικότητά του, με αποτέλεσμα να παραγνωρίζεται τόσο ο σκοπός της Οδηγίας σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης όσο και οι απαιτήσεις που απορρέουν από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τον σεβασμό της ιδιωτικής και της οικογενειακής ζωής καθώς και τα δικαιώματα του ανήλικου, που η εν λόγω Οδηγία πρέπει να εγγυάται.

Τρίτον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι δεν μπορεί να απαιτείται ούτε από τον ανήλικο πρόσφυγα ούτε από τους γονείς του να διαθέτουν για τους ίδιους και για την πάσχουσα από σοβαρή πάθηση αδελφή επαρκές σε μέγεθος κατάλυμα, ασφάλιση ασθένειας καθώς και επαρκείς πόρους. Ειδικότερα, είναι πρακτικώς αδύνατο για τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα να πληροί τέτοιες προϋποθέσεις. Ομοίως, είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους γονείς ενός τέτοιου ανήλικου να πληρούν τις προϋποθέσεις αυτές πριν καν επανενωθούν με το τέκνο τους. Ως εκ τούτου, το να εξαρτάται η δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων με τους γονείς τους από τις εν λόγω προϋποθέσεις θα στερούσε στην πραγματικότητα από τους ανήλικους το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση.

Απόφαση του Δικαστηρίου επί ζητήματος ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης δύναται να συνιστά νέο στοιχείο που δικαιολογεί νέα επί της ουσίας εξέταση της αίτησης ασύλου

προδικαστική παραπομπή – κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – άρθρο 33 παρ. 2, στοιχείο δ', και άρθρο 40 παρ. 2 και 3 – μεταγενέστερη αίτηση – προϋποθέσεις για την απόρριψη της αίτησης αυτής ως απαράδεκτης – έννοια του όρου «νέα στοιχεία ή πορίσματα» – απόφαση του Δικαστηρίου επί ζητήματος ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης – άρθρο 46 – δικαίωμα πραγματικής προσφυγής – αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου να αποφαινεται επί της ουσίας μιας τέτοιας αίτησης όταν η απόφαση απόρριψης της αίτησης ως απαράδεκτης στερείται νομιμότητας – διαδικαστικές εγγυήσεις – άρθρο 14 παρ. 2

ΔΕΕ C-216/22, Bundesrepublik Deutschland (Recevabilité d'une demande ultérieure), 08.02.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2024:122 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 33 παρ. 2, στοιχείο δ', του άρθρου 40 παρ. 2 και 3, και του άρθρου 46 παρ. 1, στοιχείο α', σημείο ii, της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Α. Α., υπηκόου τρίτης χώρας, και της Bundesrepublik Deutschland (Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας), εκπροσωπούμενης από την Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (ομοσπονδιακή υπηρεσία μετανάστευσης και προσφύγων, Γερμανία) (στο εξής:

Υπηρεσία), με αντικείμενο την απόρριψη ως απαράδεκτης της μεταγενέστερης αίτησης του Α. Α. για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Πιο συγκεκριμένα, το 2017 χορηγήθηκε, στη Γερμανία, επικουρική προστασία σε Σύρο ο οποίος είχε εγκαταλείψει τη χώρα του το 2012 φοβούμενος ότι θα ανακληθεί υπό τα όπλα ή ότι θα φυλακιστεί σε περίπτωση αρνήσεώς του να εκπληρώσει τις στρατιωτικές υποχρεώσεις του. Αντιθέτως, δεν του αναγνωρίστηκε το καθεστώς του πρόσφυγα.

Κατόπιν απόφασης που εξέδωσε το Δικαστήριο σε σχέση με την κατάσταση των Σύρων αντιρρησιών συνείδησης, ο ενδιαφερόμενος υπέβαλε εκ νέου αίτηση ασύλου (καλούμενη «μεταγενέστερη αίτηση»). Υποστήριξε ότι η απόφαση αυτή συνιστούσε ευνοϊκή προς αυτόν «μεταβολή της νομικής κατάστασης». Ωστόσο, η μεταγενέστερη αίτηση απερρίφθη ως απαράδεκτη, δηλαδή χωρίς να εξεταστεί εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Ο ενδιαφερόμενος προσέβαλε την απορριπτική αυτή απόφαση ενώπιον γερμανικού δικαστηρίου, το οποίο ερωτά το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων, εάν συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία κατά την οποία νέο στοιχείο που δικαιολογεί, κατά περίπτωση, την πλήρη εξέταση της μεταγενέστερης αίτησης δύναται, κατ' αρχήν, να συνιστά μόνον η τροποποίηση των εφαρμοστέων διατάξεων, και όχι μια δικαστική απόφαση.

Το Δικαστήριο απαντά ότι, κατ' αρχήν, κάθε απόφασή του μπορεί να συνιστά νέο στοιχείο που δικαιολογεί πλήρη επανεξέταση του εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Το ίδιο ισχύει και για απόφαση η οποία περιορίζεται στην ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης ήδη ισχύουσας κατά τον χρόνο της έκδοσης απόφασης επί προηγούμενης αίτησης. Η ημερομηνία έκδοσης της απόφασης δεν ασκεί επιρροή. Ωστόσο, προκειμένου μια απόφαση του Δικαστηρίου να συνιστά νέο στοιχείο που δικαιολογεί πλήρη επανεξέταση, η απόφαση αυτή πρέπει να αυξάνει σημαντικά τις πιθανότητες χαρακτηρισμού του αιτούντος ως πρόσφυγα.

Όσον αφορά την ακολουθητέα διαδικασία σε περίπτωση ακύρωσης από εθνικό δικαστήριο απόφασης απορρίπτουσας μεταγενέστερη αίτηση ως απαράδεκτη, το Δικαστήριο διευκρινίζει περαιτέρω ότι τα κράτη μέλη δύνανται, χωρίς να υποχρεούνται, να παρέχουν στα εθνικά δικαστήρια την εξουσία να αποφαινούνται τα ίδια επί της αιτήσεως αυτής και, κατά περίπτωση, να χορηγούν το καθεστώς του πρόσφυγα.

Μια αίτηση ασύλου που βασίζεται σε θρησκευτικό προσηλυτισμό που έλαβε χώρα μετά την αναχώρηση από τη χώρα καταγωγής δεν μπορεί να απορριφθεί αυτομάτως ως καταχρηστική

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – πολιτική ασύλου – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – προϋποθέσεις για την παροχή διεθνούς προστασίας – περιεχόμενο της προστασίας αυτής – άρθρο 5 – ανάγκες παροχής διεθνούς προστασίας που ανακύπτουν επιτόπου – μεταγενέστερη αίτηση για την αναγνώριση καθεστώτος πρόσφυγα – άρθρο 5 παρ. 3 – έννοια των «περιστάσεων που ο αιτών προκάλεσε εσκεμμένως μετά την αναχώρησή του από τη χώρα καταγωγής» – πρόθεση καταχρηστικότητας και καταστρατήγησης της εφαρμοστέας διαδικασίας – δραστηριότητες στο κράτος μέλος υποδοχής οι οποίες δεν αποτελούν εκδήλωση και προέκταση πεποιθήσεων ή προσανατολισμών που ο αιτών είχε ήδη στη χώρα καταγωγής – μεταβολή θρησκεύματος

ΔΕΕ C-222/22, Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl Conversion religieuse ultérieure), 29.02.2024, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: K. Jürimäe, Εισηγητής: N. Piçarra, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2024:192 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5 παρ. 3 της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Bundesamt

für Fremdenwesen und Asyl (ομοσπονδιακής υπηρεσίας για το δίκαιο των αλλοδαπών και το δικαίωμα ασύλου, Αυστρία) (στο εξής: BFA) και του JF, υπηκόου τρίτης χώρας, σχετικά με τη νομιμότητα απόφασης περί μη αναγνώρισης σε εκείνον του καθεστώτος πρόσφυγα η οποία εκδόθηκε κατόπιν υποβολής μεταγενέστερης αίτησής του για διεθνή προστασία.

Πιο συγκεκριμένα, ένας Ιρανός, του οποίου η αρχική αίτηση διεθνούς προστασίας απορρίφθηκε από τις αυστριακές αρχές, υπέβαλε νέα αίτηση («μεταγενέστερη αίτηση») για διεθνή προστασία στην Αυστρία. Δήλωσε ότι είχε εν τω μεταξύ ασπαστεί τον χριστιανισμό και, για τον λόγο αυτό, φοβόταν διώξεις στη χώρα καταγωγής του.

Στη συνέχεια, χορηγήθηκε στον προσφεύγοντα καθεστώς επικουρικής προστασίας και άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου. Οι αυστριακές αρχές έκριναν ότι είχε αποδείξει αξιόπιστα ότι είχε ασπαστεί τον χριστιανισμό στην Αυστρία «από εσωτερική πεποίθηση» και ότι ασκούσε ενεργά την πίστη του. Για τον λόγο αυτό, κινδύνευε να εκτεθεί σε ατομική δίωξη σε περίπτωση που επέστρεφε στη χώρα καταγωγής του.

Ωστόσο, οι αυστριακές αρχές αρνήθηκαν να του χορηγήσουν το καθεστώς του πρόσφυγα. Η αυστριακή νομοθεσία εξαρτά την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα κατόπιν μεταγενέστερης αίτησης από την προϋπόθεση ότι η νέα κατάσταση που δημιούργησε ο αιτών με δική του απόφαση πρέπει να αποτελεί έκφραση και συνέχιση των πεποιθήσεων που είχε στη χώρα καταγωγής.

Το αυστριακό διοικητικό δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν η προϋπόθεση αυτή είναι συμβατή με την Οδηγία περί αναγνώρισης. Το Δικαστήριο απαντά αρνητικά.

Η Οδηγία περί αναγνώρισης δεν επιτρέπει να θεωρηθεί ότι κάθε μεταγενέστερη αίτηση που βασίζεται σε συνθήκες τις οποίες ο αιτών δημιούργησε με δική του απόφαση μετά την αναχώρησή του από τη χώρα καταγωγής προέρχεται από καταχρηστική πρόθεση και κατάχρηση της διαδικασίας για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας. Κάθε μεταγενέστερη αίτηση πρέπει να αξιολογείται σε ατομική βάση. Έτσι, όταν διαπιστώνεται, όπως στην παρούσα υπόθεση, ότι ο αιτών έχει αποδείξει αξιόπιστα ότι ασπάστηκε τον χριστιανισμό «από εσωτερική πεποίθηση» και ασκεί ενεργά την πίστη αυτή, αυτό αποκλείει την ύπαρξη καταχρηστικής πρόθεσης ή κατάχρησης της εφαρμοστέας διαδικασίας. Εάν ο εν λόγω αιτών πληροί τις προϋποθέσεις που προβλέπει η Οδηγία για να χαρακτηριστεί πρόσφυγας, πρέπει να του αναγνωριστεί το καθεστώς αυτό.

Ωστόσο, όταν διαπιστώνεται ότι υπάρχει καταχρηστική πρόθεση και κατάχρηση της εφαρμοστέας διαδικασίας, η χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να απορριφθεί, ακόμη και όταν ο αιτών έχει δικαιολογημένους φόβους διώξης στη χώρα καταγωγής του ως αποτέλεσμα περιστάσεων που δημιουργήθηκαν με δική του απόφαση. Στην περίπτωση αυτή, διατηρεί ωστόσο το καθεστώς του πρόσφυγα σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης.

Σε μια τέτοια περίπτωση, ο αιτών πρέπει να μπορεί να επωφεληθεί από την προστασία που εγγυάται η εν λόγω Σύμβαση, η οποία απαγορεύει, μεταξύ άλλων, την απέλαση ή την επιστροφή ενός πρόσφυγα στα σύνορα εδαφών όπου η ζωή ή η ελευθερία του θα απειλούνταν, μεταξύ άλλων, λόγω της θρησκείας του.

VII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

Δικαίωμα αλλαγής προμηθευτή

Το άρθρο 3 παρ. 5 και 7 της Οδηγίας 2009/72/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας μια μικρή επιχείρηση, όταν καταγγέλλει, πρόωρα και με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, σύμβαση προμήθειας ορισμένου χρόνου με σταθερή τιμή, υποχρεούται να καταβάλει το ποσό της ορισθείσας στην εν λόγω σύμβαση ποινικής ρήτρας

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία 2009/72/EK – άρθρο 3 παρ. 5 και 7 – προστασία των καταναλωτών – δικαίωμα αλλαγής προμηθευτή – μη οικιακός πελάτης – σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου, συναφθείσα με μικρή επιχείρηση – συμβατική ποινική ρήτρα λόγω πρόωρης καταγγελίας – εθνική κανονιστική ρύθμιση κατά την οποία το ποσό της ποινικής ρήτρας περιλαμβάνει μόνο «έξοδα και αποζημιώσεις [...] που απορρέουν από τη σύμβαση»

ΔΕΕ C-371/22, G (Frais de résiliation anticipée), 11.01.2024, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: E. Regan, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2024:21 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3 παρ. 5 και 7 της Οδηγίας 2009/72/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/EK (EE 2009 L 211/55).

Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ανοιγείσας δίκης ενώπιον του Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακού δικαστηρίου Βαρσοβίας) όταν η εταιρεία G sp. z o.o., που απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους (στο εξής: εταιρεία G), άσκησε έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης διά της οποίας της επιβλήθηκε η καταβολή της συμβατικής ποινικής ρήτρας προς την W S.A., εταιρεία προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας (στο εξής: προμηθεύτρια W) λόγω πρόωρης καταγγελίας, εκ μέρους της εταιρείας G, της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας που είχαν συνάψει τα δύο αυτά μέρη για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή.

Ειδικότερα, και ενώ η εταιρεία G είχε ενεργή σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας που προοριζόταν για εκμετάλλευση αγροτουρισμού στην περιοχή K. (Πολωνία) τουλάχιστον μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2016, στις 30 Ιανουαρίου 2015 αποφάσισε να αλλάξει προμηθευτή και προχώρησε σε νέα σύμβαση με τη Z S.A., άλλη εταιρεία προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, για την ίδια εκμετάλλευση αγροτουρισμού, καταγγέλλοντας πρόωρα την ήδη υπάρχουσα σύμβαση προμήθειας που διατηρούσε με την προμηθεύτρια W.

Κατόπιν τούτου, η προμηθεύτρια W εξέδωσε κατά της εταιρείας G χρεωστικό σημείωμα ύψους 63.959,70 πολωνικών ζλότι (PLN) (περίπου 14.161 ευρώ), βάσει συμβατικού όρου σύμφωνα με τον οποίο η εταιρεία G είχε συναινέσει πως, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης προμήθειας εκ μέρους της, θα επιβαρυνόταν με την καταβολή ποσού ίσου προς την οριζόμενη στην εν λόγω συμφωνία τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας την οποία είχε δεσμευθεί ότι θα αγοράσει από την προμηθεύτρια W, παρόλο που δεν θα την έχει καταναλώσει.

Δεδομένου ότι η εταιρεία G δεν κατέβαλε το ζητηθέν ποσό εντός της ταχθείσας προθεσμίας, η προμηθεύτρια W άσκησε αγωγή, στις 21 Νοεμβρίου 2016, ενώπιον του Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawie (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου Βαρσοβίας, Πολωνία) με αίτημα να υποχρεωθεί η εν λόγω εταιρεία να της καταβάλει το ανωτέρω ποσό, πλέον τόκων.

Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι η προμηθεύτρια W είχε το δικαίωμα να απαιτήσει την καταβολή της συμβατικής ποινικής ρήτρας, δεδομένου ότι η σύμβασή της με την εταιρεία G είχε καταγγελθεί πριν από τη λήξη του συμφωνηθέντος χρόνου λόγω της αλλαγής προμηθευτή η οποία έγινε μέσω της σύναξης νέας σύμβασης με τη Z. Ειδικότερα, το πρωτοβάθμιο πολωνικό δικαστήριο στήριξε την εν λόγω απόφασή του, αφενός, στον πολωνικό Αστικό Κώδικα κατά τον οποίο τα αιτήματα καταβολής συμβατικής ποινικής ρήτρας δεν εξαρτώνται από την απόδειξη της ύπαρξης ζημίας και, αφετέρου, σε ρητό συμβατικό όρο που περιείχε προς τούτο η σύμβαση προμήθειας που τα διάδικα μέρη είχαν υπογράψει.

Ακολούθως, η εταιρεία G άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακού δικαστηρίου Βαρσοβίας), υποστηρίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 5 της Οδηγίας 2009/72/EK, δεν έπρεπε να της επιβληθεί η συμβατική ποινική ρήτρα. Προς επίρρωση του ισχυρισμού της αυτού περαιτέρω υποστήριξε πως η προμηθεύτρια W δεν υπέστη καμία πραγματική ζημία, αλλά απλώς απώλεσε κέρδος που θα μπορούσε να αποκομίσει, το οποίο αντιστοιχούσε στον όγκο αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

που είχε δηλώσει. Στον αντίποδα, η προμηθεύτρια W υποστήριξε ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 484 παρ. 1 του πολωνικού Αστικού Κώδικα, το ύψος της συμβατικής ποινικής ρήτρας είναι ανεξάρτητο από το ύψος της προκληθείσας ζημίας.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής δύο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία το Δικαστήριο εξέτασε από κοινού.

1) Έχει το άρθρο 3 παρ. 5 και 7 της Οδηγίας [2009/72/EK], το οποίο προβλέπει ότι η άσκηση των δικαιωμάτων του πελάτη ενέργειας (μικρής επιχείρησης) στην περίπτωση αλλαγής προμηθευτή ενέργειας πρέπει να πραγματοποιείται τηρουμένης της αρχής που διασφαλίζει ότι ο επιλέξιμος πελάτης μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή και ότι η αλλαγή αυτή πρέπει να γίνεται χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή τον χρόνο, την έννοια ότι αποκλείει τη δυνατότητα να επιβληθεί στον πελάτη ενέργειας συμβατική ποινική ρήτρα λόγω καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ενέργειας συναφθείσας για ορισμένο χρόνο, όταν ο πελάτης επιθυμεί να αλλάξει προμηθευτή ενέργειας, ανεξαρτήτως του μεγέθους της προκληθείσας ζημίας (άρθρο 483 παρ. 1 και άρθρο 484 παρ. 1 και 2 του [Αστικού Κώδικα]) και χωρίς να έχουν προβλεφθεί στον [νόμο για την ενέργεια] κριτήρια για τον υπολογισμό των επιβαρύνσεων αυτών ή για τη μείωσή τους;

2) Έχει το άρθρο 3 παρ. 5 και 7 της Οδηγίας [2009/72/EK], το οποίο προβλέπει ότι η άσκηση των δικαιωμάτων του πελάτη ενέργειας (μικρής επιχείρησης) στην περίπτωση αλλαγής προμηθευτή ενέργειας πρέπει να πραγματοποιείται χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή τον χρόνο και τηρουμένης της αρχής που διασφαλίζει ότι ο επιλέξιμος πελάτης μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή, την έννοια ότι αντιτίθεται σε ερμηνεία των συμβατικών ρητρών σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ενέργειας συναφθείσας με προμηθευτή για ορισμένο χρόνο, παρέχεται η δυνατότητα επιβολής επιβαρύνσεων στους πελάτες (μικρές επιχειρήσεις), οι οποίες αντιστοιχούν de facto στο κόστος της τιμής της μη παραληφθείσας ενέργειας μέχρι τη λήξη [της αρχικής διάρκειας] ισχύος της σύμβασης, σύμφωνα με την αρχή "take or pay" (αρχή της υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής);

Αρχικά, το Δικαστήριο επιλύει τον αιωρούμενο και μη προβληθέντα με τη μορφή προδικαστικού ερωτήματος προβληματισμό του αιτούντος δικαστηρίου περί του αν έχουν εφαρμογή στην οικεία υπόθεση οι διατάξεις της Οδηγίας 2019/944/ΕΕ, η οποία κατάργησε και αντικατέστησε την Οδηγία 2009/72/EK με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2021, απαντώντας αρνητικά προς τούτο, λαμβανομένης υπόψη της ημερομηνίας των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο, για να απαντήσει στα τιθέμενα προδικαστικά ερωτήματα, οργανώνει το σκεπτικό της οικείας υπόθεσης σε τρεις άξονες: με βάση το γράμμα των οικείων διατάξεων, το πλαίσιο στο οποίο αυτές εντάσσονται αλλά και τους σκοπούς που επιδιώκονται βάσει των ρυθμίσεων αυτών.

Εκκινώντας από το γράμμα των οικείων διατάξεων του άρθρου 3 παρ. 5 και 7 της Οδηγίας 2009/72/EK, επιτάσσεται πως οι εθνικές ρυθμίσεις, όπως και στην οικεία περίπτωση του πολωνικού κράτους, θα πρέπει να διασφαλίζουν γρήγορη, εύκολη και με διαφανή τρόπο αλλαγή προμηθευτή τηρώντας τους όρους της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, προβλέποντας παράλληλα και μηχανισμούς επίλυσης των διαφορών που ενδέχεται να ανακύψουν μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας.

Ωστόσο, το γεγονός ότι μια εθνική ρύθμιση, όπως και στην οικεία περίπτωση, επιτρέπει την κατάπτωση της ποινικής ρήτρας σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας από τον πελάτη με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή δεν οδηγεί αναντίρρητα σε παρεμπόδιση της δυνατότητας του συγκεκριμένου πελάτη να αλλάξει πραγματικά και εύκολα προμηθευτή. Ειδικότερα, η παρεμπόδιση της εύκολης πρόσβασης δεν παραβιάζεται εφόσον ο συμβατικός αυτός όρος περί κατάπτωσης της ποινικής ρήτρας έχει

διατυπωθεί ρητά και με τρόπο διαφανή και αναλυτικό ώστε ο πελάτης να κατανοεί πλήρως το περιεχόμενο αυτής και με ελεύθερη βούληση να προσχωρεί στην εκάστοτε σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας.

Περαιτέρω, όπως απορρέει και από την τελευταία περίοδο του άρθρου 3 παρ. 7 της Οδηγίας, τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν τα μέτρα του παραρτήματος I της Οδηγίας, προκειμένου να διασφαλίζουν υψηλά επίπεδα προστασίας των καταναλωτών. Όπως προκύπτει από το παράρτημα I, μεταξύ των μέτρων αυτών περιλαμβάνονται και μέτρα που έχουν ως σκοπό να εξασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με την παρ. 1, στοιχείο α' του παραρτήματος I, οι πελάτες έχουν το δικαίωμα να συνάπτουν σύμβαση με τον προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας, στην οποία καθορίζεται κατά πόσον επιτρέπεται καταγγελία της σύμβασης χωρίς επιβάρυνση, και ότι, κατά την παρ. 1, στοιχείο ε' του παραρτήματος I, δεν επιβαρύνονται για αλλαγή προμηθευτή.

Πλην όμως, κατά το σημείο 10 του άρθρου 2 της Οδηγίας, ως «οικιακός πελάτης» νοείται «ο πελάτης που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια για δική του οικιακή κατανάλωση, αποκλεισμένων των εμπορικών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων», ενώ, κατά το σημείο 11 του άρθρου 2, ως «μη οικιακός πελάτης» νοείται «το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια που δεν προορίζεται για τη δική του οικιακή χρήση, συμπεριλαμβανομένων των παραγωγών και των πελατών χονδρικής».

Συνεπώς, η ως άνω διάκριση περί καταναλωτών που αγοράζουν ενέργεια για οικιακή χρήση από τους καταναλωτές που αγοράζουν ηλεκτρική ενέργεια για επαγγελματική δραστηριότητα συνηγορεί υπέρ του ότι τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να προβλέπουν ότι, όταν μια μικρή επιχείρηση καταγγέλλει, πρόωρα και με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσα για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, υποχρεούται να καταβάλει το ποσό της ορισθείσας στην εν λόγω σύμβαση ποινικής ρήτρας.

Αναφορικά με το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις των παρ. 5 και 7 του άρθρου 3 της Οδηγίας 2009/72/EK, το Δικαστήριο επισημαίνει πως καμία διάταξη της Οδηγίας 2009/72/EK δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν δυνατότητα αλλαγής προμηθευτή χωρίς επιβάρυνση ή παρόμοια μέτρα υπέρ των τελικών μη οικιακών πελατών, ακόμη και αν αυτοί είναι μικρές επιχειρήσεις.

Συνεπώς, κατά το Δικαστήριο, επιβάλλεται η διαπίστωση πως, από το ως άνω πλαίσιο, δεν προκύπτει ότι, όταν το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν έχει επιλέξει να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής των μέτρων του παραρτήματος I της Οδηγίας 2009/72/EK ώστε να καταλαμβάνει και άλλους πελάτες πλην των οικιακών, οι διατάξεις των οποίων ζητείται η ερμηνεία αντιτίθενται εξ ορισμού σε εθνική ρύθμιση. Ουσιαστικά, από το πλαίσιο των οικείων ρυθμίσεων της Οδηγίας για το Δικαστήριο συνάγεται πως κάθε εθνική ρύθμιση θα πρέπει να διασφαλίζει ότι οι πελάτες έχουν το δικαίωμα επιλογής προμηθευτή και ότι οι καταναλωτές ενημερώνονται κατά τρόπο σαφή και κατανοητό για τα δικαιώματά τους και έχουν τη δυνατότητα να εξασφαλίζουν, στο πλαίσιο ενός μηχανισμού επίλυσης διαφορών, ότι αυτά γίνονται σεβαστά.

Ως προς τους σκοπούς που επιδιώκει η Οδηγία 2009/72/EK, επισημαίνεται αρχικά ότι αντικείμενο της Οδηγίας είναι η θέσπιση κοινών κανόνων για την παραγωγή, τη μεταφορά, τη διανομή και την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και την προστασία των καταναλωτών, με στόχο τη βελτίωση και την ολοκλήρωση ανταγωνιστικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας στην Ένωση.

Ακολούθως, οι αιτιολογικές σκ. 3, 7 και 8 υπογραμμίζουν τους σκοπούς της Οδηγίας αναφορικά με την ελεύθερη επιλογή προμηθευτή, προκειμένου να διασφαλιστεί ο εφοδιασμός με ηλεκτρική ενέργεια με τις πιο ανταγωνιστικές τιμές, και τη δημιουργία ίσων όρων ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (πρβλ. αποφάσεις της 17ης Οκτωβρίου 2019, *Elektrozpredelenie Yug*, C-31/18, ECLI:EU:C:2019:868, σκ. 39, και της 11ης Ιουνίου 2020, *Prezident Slovenskej republiky*, C-378/19, ECLI:EU:C:2020:462, σκ. 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

Υπό το πρίσμα αυτό, όπως επεσήμανε ο Γεν. Εισαγγελέας στις Προτάσεις του, οι συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου μπορούν να κατοχυρώσουν την προστασία των πελατών εξασφαλίζοντάς τους χαμηλή και σταθερή τιμή ηλεκτρικής ενέργειας και παρέχοντας στους καταναλωτές τη βεβαιότητα ότι το κόστος που θα πρέπει να υφίστανται δεν θα μεταβάλλεται καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης. Εντούτοις, η δυνατότητα να επιτραπεί η επιβολή συμβατικής ποινικής ρήτρας εις βάρος του πελάτη, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας αυτού του είδους συμβάσεων ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής, ενδεχομένως να αντισταθμίσει για τον προμηθευτή τις ιδιαίτερες δαπάνες που συνεπάγονται για αυτόν οι συμβάσεις αυτού του είδους, ενώ ταυτόχρονα ενδέχεται να αποτραπεί η μετακύλιση του οικονομικού κινδύνου των συμβάσεων αυτών στο σύνολο των πελατών του αποφεύγοντας, με τον τρόπο αυτό, την άνοδο των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας για το σύνολο των πελατών, ματαιώνοντας έτσι τον σκοπό της διασφάλισης της χαμηλότερης δυνατής τιμής για τους καταναλωτές.

Στον αντίποδα, ωστόσο, δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός πως απώτερος σκοπός της Οδηγίας είναι η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής και απελευθερωμένης αγοράς, σκοπός ο οποίος ενδεχομένως να διακυβευόταν αν μια εθνική ρύθμιση επέτρεπε την επιβολή συμβατικών ποινικών ρητρών οι οποίες θα ήταν υπέρμετρες σε σχέση με τις δαπάνες που προκλήθηκαν από τη σύμβαση και δεν αποσβέστηκαν πλήρως λόγω της πρόωρης καταγγελίας της. Μια τέτοια πρακτική θα μπορούσε να αποτρέψει τεχνητά την πρόωρη καταγγελία, εκ μέρους των πελατών και με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου και, ως εκ τούτου, να παρεμποδίσει τα οφέλη μιας ανταγωνιστικής και απελευθερωμένης εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Αναφορικά με τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα τα οποία αφορούν εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι τα έξοδα και οι αποζημιώσεις μπορούν να προβλεφθούν συμβατικώς για την περίπτωση πρόωρης καταγγελίας, χωρίς ωστόσο να προβλέπει κανένα κριτήριο για τον υπολογισμό των εξόδων και των αποζημιώσεων ή για την ενδεχόμενη μείωσή τους από τη διοικητική ή δικαστική αρχή η οποία θα επιληφθεί της σχετικής διαφοράς, επισημαίνεται πως, αν και δεν υπάρχει καμία σχετική ένδειξη από την οικεία Οδηγία, τα κράτη μέλη οφείλουν κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους να τηρούν το δίκαιο της Ένωσης και δεν μπορούν, ασκώντας τις αρμοδιότητές τους, να θίγουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της Οδηγίας 2009/72/EK (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 30ής Ιουνίου 2005, *Candolin κ.λπ.*, C-537/03, ECLI:EU:C:2005:417, σκ. 25 έως 27, και της 17ης Δεκεμβρίου 2015, *Szemerey*, C-330/14, ECLI:EU:C:2015:826, σκ. 42).

Ειδικότερα, το Δικαστήριο, θέλοντας να δώσει μια χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο αναφορικά με τη χρήση της αρχής της αναλογικότητας για τη διενέργεια εκτίμησης ως προς το ποσό μιας συμβατικής ποινικής ρήτρας σε περίπτωση κατάπτωσης αυτής και υποβολής σχετικού ζητήματος σε δικαστική αρχή περί μείωσης αυτής, ως κριτήρια σημειώνει την αρχική διάρκεια της επίμαχης σύμβασης, την εναπομένουσα κατά τον χρόνο της καταγγελίας της διάρκεια, την ποσότητα ηλεκτρικής ενέργειας που είχε αγορασθεί για την εκτέλεση της σύμβασης, αλλά την οποία ο πελάτης τελικά δεν θα καταναλώσει, καθώς και τα μέσα που έχει στη διάθεσή του ένας ευλόγως επιμελής προμηθευτής για να περιορίσει τις οικονομικές απώλειες λόγω της πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης.

Εξετάζοντας τα στοιχεία της δικογραφίας της οικείας περίπτωσης, το Δικαστήριο διαπιστώνει πως, αν και η εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση προβλέπει πως, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας εκ μέρους του πελάτη, η ελευθέρως καθοριζόμενη από τα συμβαλλόμενα μέρη ποινική ρήτρα οφείλεται ανεξαρτήτως του ύψους της προκληθείσας ζημίας, ωστόσο δίνεται η δυνατότητα, βάσει του άρθρου 484 παρ. 2 του πολωνικού Αστικού Κώδικα, να υποβληθεί το ζήτημα του ύψους του ποσού σε δικαστική αρχή και να ζητηθεί η μείωση του ποσού της ποινικής ρήτρας «εάν έχει εκπληρωθεί σημαντικό μέρος της ενοχής» ή εάν η ποινική ρήτρα «είναι προδήλως υπερβολική».

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 3 παρ. 5 και 7 της Οδηγίας 2009/72/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/EK, δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας μια μικρή επιχείρηση, όταν καταγγέλλει, πρόωρα και με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσα για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, υποχρεούται να καταβάλει το ποσό της ορισθείσας στην εν λόγω σύμβαση ποινικής ρήτρας το οποίο μπορεί να αντιστοιχεί στην τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας που είχε δεσμευθεί να αγοράσει, ακόμη και αν η ηλεκτρική αυτή ενέργεια δεν καταναλώθηκε ούτε πρόκειται να καταναλωθεί, ενώ η ίδια εθνική ρύθμιση δεν προβλέπει κριτήρια για τον υπολογισμό του ποσού της ποινικής ρήτρας ούτε για την ενδεχόμενη μείωσή του, εφόσον η εν λόγω εθνική ρύθμιση, αφενός, διασφαλίζει ότι ένας τέτοιος συμβατικός όρος πρέπει να είναι σαφής, κατανοητός και προϊόν ελεύθερης βούλησης και, αφετέρου, προβλέπει δυνατότητα διοικητικής ή ένδικης προσφυγής στο πλαίσιο της οποίας η επιλαμβανόμενη αρχή μπορεί να εκτιμήσει την αναλογικότητα του ποσού της ποινικής ρήτρας, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης, και, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, να επιβάλει τη μείωση ή την εκμηδένισή του.

Καθορισμός των τελών χρήσης και σύνδεσης στο δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου

Το άρθρο 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/55/EK, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47, εδάφιο α' του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους δυνάμει της οποίας μόνον ο διαχειριστής του δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου θεωρείται ως «μέρος θιγόμενο από απόφαση της εθνικής ρυθμιστικής αρχής για τον καθορισμό των τελών σύνδεσης στο δίκτυο και χρήσης του δικτύου, καθώς και της αμοιβής για τις παρεχόμενες από αυτόν υπηρεσίες, και, κατά συνέπεια, μόνον αυτός νομιμοποιείται να ασκήσει «πραγματική προσφυγή» κατά της εν λόγω απόφασης

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά φυσικού αερίου – Οδηγία 2009/73/EK – άρθρο 41 παρ. 17 – δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου – εθνική ρυθμιστική αρχή – καθορισμός των τελών χρήσης του δικτύου μεταφοράς και σύνδεσης σε αυτό – καθορισμός της αμοιβής για τις υπηρεσίες που παρέχει ο διαχειριστής του δικτύου – έννοια «μέρος θιγόμενο από την απόφαση ρυθμιστικής αρχής» – προσφυγή κατά της απόφασης αυτής – δικαίωμα πραγματικής προσφυγής – άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΕ C-277/22, Global NRG, 25.01.2024, Τμήμα όγδοο, Πρόεδρος (Εισηγητής): N. Piçarra, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2024:78 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/55/EK (ΕΕ 2009 L 211/94), υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ανοιγείσας δίκης ενώπιον του Fővárosi Törvényszék (δικαστηρίου περιφέρειας Βουδαπέστης, Ουγγαρία) μεταξύ της Global NRG Kereskedelmi és Tanácsadó Zrt. (στο εξής: Global NRG), εταιρείας που εμπορεύεται φυσικό αέριο, και της Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal (ουγγρικής ρυθμιστικής αρχής του τομέα της ενέργειας και των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας) (στο εξής: εθνική ρυθμιστική αρχή), με αντικείμενο τη νομιμότητα της απόφασης της εθνικής ρυθμιστικής αρχής για τον καθορισμό των τελών χρήσης του δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου και σύνδεσης σε αυτό, καθώς και της αμοιβής για τις υπηρεσίες που παρέχει ο διαχειριστής του δικτύου.

Η Global NRG υποστήριξε πως παραδεκτώς προσέφυγε κατά της απόφασης της εθνικής ρυθμιστικής αρχής σχετικά με τον καθορισμό τελών του δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου, δεδομένου ότι το εθνικό δίκαιο παρέχει στον χρήστη του δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου

δικαίωμα προσφυγής κατά των αποφάσεων που αφορούν τη μεθοδολογία τιμής αναφοράς και αποτελούν τη βάση για τον καθορισμό των τελών χρήσης του δικτύου.

Από την πλευρά της, η εθνική ρυθμιστική αρχή ζήτησε την απόρριψη της προσφυγής της Global NRG κυρίως για τον λόγο ότι η τελευταία δεν έχει «ουσιαστική ενεργητική νομιμοποίηση», δεδομένου ότι δεν συμμετείχε στη διαδικασία έκδοσης της επίδικης απόφασης ούτε έχει οποιαδήποτε άμεση σχέση με το αντικείμενο της διαδικασίας αυτής. Υπό τις συνθήκες αυτές, η επίδικη απόφαση αφορά μόνον εμμέσως την Global NRG και το απλό οικονομικό συμφέρον της δεν αρκεί για τη θεμελίωση δικαιώματος προσφυγής κατά της απόφασης αυτής.

Το αιτούν δικαστήριο, πριν περάσει στην ουσία της υπόθεσης, θέλησε να εξακριβώσει αν η Global NRG μπορεί να χαρακτηριστεί ως «μέρος θιγόμενο από την απόφαση ρυθμιστικής αρχής» κατά το άρθρο 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK, έτσι ώστε να νομιμοποιείται ενεργητικά στην άσκηση της εν θέματι προσφυγής.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Fővárosi Törvényszék (δικαστήριο περιφέρειας Βουδαπέστης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία υποβάλλοντας στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

1) Έχει το άρθρο 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK, υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία, στις διαδικασίες της εθνικής ρυθμιστικής αρχής για τον καθορισμό των τελών χρήσης του δικτύου, της αμοιβής για τις υπηρεσίες των οποίων την παροχή οι διαχειριστές δικτύου μπορούν να χρεώνουν με ειδικό τιμολόγιο και των τελών σύνδεσης, ως άμεσα θιγόμενο μέρος αναγνωρίζεται μόνον ο διαχειριστής του συγκεκριμένου δικτύου, ο οποίος, υπό την ιδιότητα αυτή, έχει κατ' αποκλειστικότητα δικαίωμα προσφυγής κατά απόφασης που λαμβάνεται στο πλαίσιο της οικείας διαδικασίας;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης του Δικαστηρίου στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, έχει το άρθρο 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK, υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, την έννοια ότι, κατ' εφαρμογήν της εν λόγω διάταξης σε υπόθεση όπως αυτή της διαφοράς της κύριας δίκης, οι φορείς της αγοράς φυσικού αερίου που τελούν σε κατάσταση όπως αυτή της προσφεύγουσας, στην οποία ο διαχειριστής συστήματος μπορεί να χρεώνει, δυνάμει απόφασης της εθνικής ρυθμιστικής αρχής για τον καθορισμό των τελών χρήσης του δικτύου, της αμοιβής για τις υπηρεσίες των οποίων την παροχή οι διαχειριστές δικτύου μπορούν να χρεώνουν με ειδικό τιμολόγιο και των τελών σύνδεσης, αμοιβή για υπηρεσία της οποίας την παροχή μπορεί να χρεώνει με ειδικό τιμολόγιο, πρέπει να θεωρηθούν ως μέρη θιγόμενα από την απόφαση της ρυθμιστικής αρχής τα οποία έχουν, ως εκ τούτου, δικαίωμα προσφυγής κατ' αυτής;

Απαντώντας από κοινού στα δύο προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο εκκινεί την ανάλυσή του από το γράμμα των διατάξεων του άρθρου 41 της Οδηγίας 2009/73/EK αλλά και του άρθρου 13 του Κανονισμού 715/2009, υπογραμμίζοντας το δικαίωμα απρόσκοπτης πρόσβασης όλων των χρηστών στα δίκτυα αλλά και την ευθύνη των ρυθμιστικών αρχών για καθορισμό, με διαφανή κριτήρια, τελών και τιμολογίων μεταφοράς ή διανομής ως και των μεθόδων υπολογισμού τους.

Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει αντίστοιχη ερμηνεία του αναφορικά με την έννοια του «θιγόμενου μέρους», σύμφωνα με την οποία ένας επιχειρηματικός φορέας, ο οποίος δεν είναι αποδέκτης απόφασης εθνικής ρυθμιστικής αρχής, αποκτά την ιδιότητα του θιγόμενου μέρους όταν τα δικαιώματά του θίγονται δυνητικά από μια τέτοια απόφαση, αλλά και αντίστοιχη νομολογία του αναφορικά με την Οδηγία 2003/55/EK, η οποία αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2009/73, που επέλυσε το όλο ζήτημα παρέχοντας ρητώς δικαίωμα προσφυγής σε επιχειρηματικούς φορείς, πως όταν η εθνική ρυθμιστική αρχή λαμβάνει απόφαση σχετικά με την πρόσβαση των φορέων της αγοράς στο δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου, βάσει ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης η οποία αναγνωρίζει ορισμένα δικαιώματα σε επιχειρηματικό φορέα που είναι κάτοχος άδειας για τη μεταφορά αερίου, ο φορέας αυτός πρέπει να θεωρείται ως δυνητικώς θιγείς ως προς τα δικαιώματα αυτά από την εν λόγω απόφαση, ακόμη και όταν δεν

είναι ο αποδέκτης της (πρβλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, *E.ON Földgáz Trade*, C-510/13, ECLI:EU:C:2015:189, σκ. 38, 48 και 51).

Υπό το πρίσμα αυτό, για το Δικαστήριο ένας επιχειρηματικός φορέας, όπως η Global NRG, δύναται να επηρεαστεί από μία απόφαση, όπως η επίδικη, λόγω προσβολής των δικαιωμάτων του και, συνεπώς, θα πρέπει στον συγκεκριμένο φορέα να αναγνωρισθεί η ιδιότητα του θιγόμενου μέρους και, άρα, το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, κατά την έννοια του άρθρου 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK (πρβλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, *E.ON Földgáz Trade*, C-510/13, ECLI:EU:C:2015:189, σκ. 48 και 51).

Ως προς το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, κατά πάγια νομολογία του, πως, ελλείψει ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ορίζει τα αρμόδια δικαστήρια και να θεσπίζει τους δικονομικούς κανόνες περί άσκησης των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν την προστασία των δικαιωμάτων που απονέμει στους πολίτες το δίκαιο της Ένωσης [απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, *Επιτροπή/Ουγγαρία (Τέλη πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου)*, C-771/18, ECLI:EU:C:2020:584, σκ. 62 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία]. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 47 του Χάρτη, το επιλαμβανόμενο κάθε φορά δικαστήριο θα πρέπει να είναι αρμόδιο να εξετάσει όλα τα πραγματικά και νομικά ζητήματα σχετικά με τη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί [πρβλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, *Επιτροπή/Ουγγαρία (Τέλη πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου)*, C-771/18, ECLI:EU:C:2020:584, σκ. 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

Στην οικεία περίπτωση, το αιτούν δικαστήριο έκρινε εαυτόν αναρμόδιο κατά το εσωτερικό δίκαιο να εξετάσει επί της ουσίας προσφυγή που άσκησε φορέας της αγοράς του φυσικού αερίου, όπως η Global NRG, ο οποίος επηρεάζεται από απόφαση της εθνικής ρυθμιστικής αρχής απλώς και μόνον επειδή ο φορέας αυτός δεν είναι διαχειριστής δικτύου.

Επιλύοντας τον προβληματισμό του αιτούντος δικαστηρίου περί ερμηνευτικής σύγκρουσης της εθνικής διάταξης με το ενωσιακό δίκαιο, το Δικαστήριο υπενθυμίζει την αρχή του αμέσου αποτελέσματος και το ίδιο το γράμμα του άρθρου 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK κατά το οποίο τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέπουν κατάλληλους μηχανισμούς προσφυγής δυνάμει των οποίων κάθε θιγόμενο μέρος από την απόφαση εθνικής ρυθμιστικής αρχής να μπορεί να αμφισβητήσει την απόφαση αυτή ενώπιον ανεξάρτητου φορέα. Μολονότι τα κράτη μέλη διατηρούν ένα ορισμένο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας για να αποφασίσουν τη φύση και τις λεπτομέρειες των μηχανισμών προσφυγής, καθώς και τη μορφή του ανεξάρτητου φορέα, εντούτοις το άρθρο 41 παρ. 17, επιτάσσοντας τη θέσπιση τέτοιων μηχανισμών, επιβάλλει στα κράτη μέλη, χωρίς αμφίσημη διατύπωση, συγκεκριμένη υποχρέωση η οποία δεν συνοδεύεται από καμία αίρεση όσον αφορά την εφαρμογή του κανόνα τον οποίο θεσπίζει και, συνεπώς, διασφαλίζει, κατά τρόπο απαλλαγμένο αιρέσεων και αρκούντως ακριβή, τη δυνατότητα των θιγόμενων μερών να ασκούν προσφυγή [βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2022, *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Effet direct)*, C-205/20, ECLI:EU:C:2022:168, σκ. 22 έως 29, και της 20ής Απριλίου 2023, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Commune de Ginosa)*, C-348/22, ECLI:EU:C:2023:301, σκ. 67 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

Ως εκ τούτου, πρέπει να αναγνωρισθεί άμεσο αποτέλεσμα στο άρθρο 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK και, επομένως, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να αφήσει ανεφάρμοστες τις ρυθμίσεις του εθνικού δικαίου που αντιβαίνουν στη συγκεκριμένη διάταξη, στην περίπτωση που δεν μπορούν να ερμηνευθούν κατά τρόπο σύμφωνο με αυτήν.

Υπό το φως των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε πως το άρθρο 41 παρ. 17 της Οδηγίας 2009/73/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/55/EK, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47, εδάφιο α' του Χάρτη, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους δυνάμει της οποίας μόνον ο διαχειριστής του δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου θεωρείται ως «μέρος θιγόμενο» από απόφαση της

εθνικής ρυθμιστικής αρχής για τον καθορισμό των τελών σύνδεσης στο δίκτυο και χρήσης του δικτύου, καθώς και της αμοιβής για τις παρεχόμενες από αυτόν υπηρεσίες, και, κατά συνέπεια, μόνον αυτός νομιμοποιείται να ασκήσει «πραγματική προσφυγή» κατά της εν λόγω απόφασης.

Εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης

Το Δικαστήριο απορρίπτει την αίτηση αναίρεσης διά της οποίας η Dyson Ltd και οι δεκατέσσερις λοιπές αναιρεσιδούσες ζητούν την αναίρεση της απόφασης του ΓεΔΕΕ της 8ης Δεκεμβρίου 2021, *Dyson κ.λπ./Επιτροπή* (T-127/19, ECLI:EU:T:2021:870), με την οποία το ΓεΔΕΕ απέρριψε την αγωγή τους με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν λόγω της έκδοσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού (ΕΕ) 665/2013, της 3ης Μαΐου 2013, που συμπληρώνει την Οδηγία 2010/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, όσον αφορά την επισήμανση της κατανάλωσης ενέργειας από ηλεκτρικές σκούπες (ΕΕ 2013 L 192/1), καταδικάζοντάς τες στη δικαστική δαπάνη της Επιτροπής

αίτηση αναιρέσεως – ενέργεια – Οδηγία 2010/30/ΕΕ – ένδειξη της κατανάλωσης ενέργειας και λοιπών πόρων από τα συνδεδεμένα με την ενέργεια προϊόντα μέσω της επισήμανσης και της παροχής ομοιόμορφων πληροφοριών σχετικά με αυτά – κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη συμπλήρωση της εν λόγω Οδηγίας – επισήμανση της κατανάλωσης ενέργειας από ηλεκτρικές σκούπες – ακύρωση – αγωγή αποζημίωσης – εξωσυμβατική ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης – απαίτηση κατάφωρης παραβάσεως κανόνα δικαίου που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες – πρόδηλη και σοβαρή υπέρβαση των ορίων της διακριτικής ευχέρειας – κρίσιμα στοιχεία σε περίπτωση έλλειψης διακριτικής ευχέρειας

ΔΕΕ C-122/22 P, Dyson κ.λπ./Επιτροπή, 11.01.2024, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγήτρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: Τ. Căpeta, ECLI:EU:C:2024:11 – Αίτηση αναιρέσεως

Η εν λόγω υπόθεση αφορά το πιο πρόσφατο στάδιο της μακράς δικαστικής διαμάχης μεταξύ της Dyson Ltd και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τις μεθόδους δοκιμής που χρησιμοποιούνται για την επισήμανση της κατανάλωσης ενέργειας από ηλεκτρικές σκούπες σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης. Ειδικότερα, πρόκειται για αίτηση αναιρέσεως που άσκησε η Dyson κατά της απόφασης του ΓεΔΕΕ της 8ης Δεκεμβρίου 2021, *Dyson κ.λπ./Επιτροπή* (T-127/19, ECLI:EU:T:2021:870, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση). Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την αγωγή που άσκησε η Dyson με βάση το άρθρο 268 ΣΛΕΕ και το άρθρο 340, εδάφιο β' ΣΛΕΕ, λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης. Στην αγωγή της, η Dyson ισχυρίστηκε ότι υπέστη ζημία συνεπεία της εκδόσεως, εκ μέρους της Επιτροπής, του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού (ΕΕ) 665/2013 για την επισήμανση της κατανάλωσης ενέργειας από ηλεκτρικές σκούπες (ΕΕ 2013 L 192/1) (στο εξής: επίμαχος Κανονισμός), με το ΓεΔΕΕ όμως να μην διαπιστώνει περίπτωση παράβασης του δικαίου της Ένωσης.

Επομένως, η υπό κρίση υπόθεση αφορά την έννοια της κατάφωρης παράβασης του δικαίου της Ένωσης, η διαπίστωση της οποίας αποτελεί προϋπόθεση για τη θεμελίωση της σχετικής ευθύνης προς αποζημίωση, είτε ο υπόχρεος είναι η Ένωση είτε κράτος μέλος. Το Δικαστήριο καλείται να αποσαφηνίσει τη μέθοδο διά της οποίας εκτιμάται ο κατάφωρος ή μη χαρακτήρας της παράβασης. Ειδικότερα, στην υπό κρίση υπόθεση, εγείρονται τα ακόλουθα σημαντικά ζητήματα. Ασκεί πράγματι επιρροή το αν το οικείο θεσμικό όργανο της Ένωσης (εν προκειμένω, η Επιτροπή) διέθετε διακριτική ευχέρεια κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του στον οικείο τομέα ή αν, αντιθέτως, η διακριτική του ευχέρεια ήταν πολύ περιορισμένη ή ανύπαρκτη; Πώς διαπιστώνεται αν το θεσμικό όργανο της Ένωσης διέθετε διακριτική ευχέρεια ή όχι; Πώς θα πρέπει το Δικαστήριο να εκτιμήσει τα στοιχεία που η νομολογία έχει κρίνει ικανά να καταστήσουν συγγνωστή την επίμαχη παράβαση;

Ειδικότερα, ως προς το ιστορικό της διαφοράς λεκτέα είναι τα εξής:

Κατ' εξουσιοδότηση της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ, η Επιτροπή εξέδωσε τον επίμαχο Κανονισμό που θέτει σε εφαρμογή την Οδηγία όσον αφορά την επισήμανση της κατανάλωσης ενέργειας

από ηλεκτρικές σκούπες. Σε αυτό το πλαίσιο, η Επιτροπή υιοθέτησε μια μέθοδο δοκιμής η οποία καθιστά δυνατή τη μέτρηση, μεταξύ άλλων, της ενεργειακής απόδοσης και του ποσοστού συλλεγόμενης σκόνης από τις ηλεκτρικές σκούπες, βάσει της οποίας η δοκιμή πραγματοποιείται με άδειο δοχείο σκόνης κατά την έναρξη των δοκιμών απορρόφησης σε διάφορα είδη επιφανειών (στο εξής: δοκιμή με άδειο δοχείο).

Η Dyson, η οποία κατασκευάζει κυκλωνικές ηλεκτρικές σκούπες, υποστήριξε ότι η μέθοδος δοκιμής υποτίμησε την απόδοση των προϊόντων της. Οι κυκλωνικές ηλεκτρικές σκούπες διατηρούν σταθερή απόδοση ανεξάρτητα από το πόσο γεμάτο είναι το δοχείο σκόνης, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές ηλεκτρικές σκούπες, των οποίων η απόδοση υποβαθμίζεται καθώς το δοχείο γεμίζει με σκόνη. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του ΓεΔΕΕ στις 7 Οκτωβρίου 2013, η Dyson υποστήριξε, μεταξύ άλλων, αφενός, πως η Επιτροπή δεν ήταν αρμόδια για τη θέσπιση μεθόδου δοκιμής και, αφετέρου, ότι, σε κάθε περίπτωση, η εν λόγω μέθοδος δεν αντικατοπτρίζει τις πραγματικές συνθήκες χρήσης, όπως απαιτείται από το άρθρο 10 παρ. 1 της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ, το οποίο διευκρινίζει ότι η ενεργειακή απόδοση πρέπει να αξιολογείται «κατά τη χρήση». Η προσφυγή αυτή απορρίφθηκε με την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2015, *Dyson/Επιτροπή* (T-544/13, ECLI:EU:T:2015:836).

Κατόπιν αίτησης αναίρεσης που άσκησε η Dyson, η εν λόγω απόφαση αναιρέθηκε με την απόφαση της 11ης Μαΐου 2017, *Dyson/Επιτροπή* (C-44/16 P, ECLI:EU:C:2017:357, στο εξής: αναιρετική απόφαση) και η υπόθεση αναπέμφθηκε ενώπιον του ΓεΔΕΕ προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί ορισμένων στοιχείων της προσφυγής ακυρώσεως, ήτοι, αφενός, επί του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με το οποίο προβαλλόταν αναρμοδιότητα της Επιτροπής να θεσπίσει τη μέθοδο δοκιμής που επελέγη, και, αφετέρου, επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορούσε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Με την απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2018, *Dyson/Επιτροπή* (T-544/13 RENV, ECLI:EU:T:2018:761, στο εξής: ακυρωτική απόφαση), η οποία κατέστη απρόσβλητη, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η Επιτροπή δεν είχε λάβει υπόψη ένα ουσιώδες στοιχείο της εξουσιοδότησης που παρέχει η Οδηγία 2010/30/ΕΕ, ήτοι ότι οι πληροφορίες που παρέχονται στους καταναλωτές πρέπει να αφορούν την ενεργειακή απόδοση των συσκευών «κατά τη χρήση». Ως εκ τούτου, ακύρωσε τον επίμαχο Κανονισμό, χωρίς να εξετάσει τον τρίτο λόγο ακυρώσεως.

Ως προς την προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ και την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, σημειώνονται τα εξής:

Στις 21 Φεβρουαρίου 2019, η Dyson και άλλοι οικονομικά συνδεδεμένοι προσφεύγοντες υπέβαλαν αγωγή αποζημίωσης στο ΓεΔΕΕ υποστηρίζοντας πως η Επιτροπή διέπραξε αρκετές επαρκώς σοβαρές παραβιάσεις κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, ικανές να στοιχειοθετήσουν εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης, ήτοι παράβαση του άρθρου 10 παρ. 1 της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ, παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και της αρχής της χρηστής διοίκησης, παράβαση του καθήκοντος επιμέλειας και, τέλος, προσβολή του δικαιώματος άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την οικεία αγωγή καταδικάζοντας τους αναιρεσιβάλλοντες στα δικαστικά έξοδα, κρίνοντας ότι καμία από τις προβαλλόμενες παρανομίες, στο μέτρο που θεωρήθηκαν αποδειχθείσες, δεν συνιστούσε κατάφωρη παράβαση του οικείου κανόνα δικαίου.

Ειδικότερα, πρώτον, αναφορικά με την παράβαση του άρθρου 10 παρ. 1 της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ, το ΓεΔΕΕ σημείωσε ότι, ενώ κατ' αρχάς η Επιτροπή δεν διέθετε κανένα περιθώριο εκτίμησης, αυτό από μόνο του δεν καθίσταται αρκετό για να συναχθεί η ύπαρξη κατάφωρης παράβασης του ως άνω κανόνα. Ειδικότερα, λαμβανομένης υπόψιν της πολυπλοκότητας των προς ρύθμιση καταστάσεων, των δυσχερειών εφαρμογής ή ερμηνείας των διατάξεων και του βαθμού σαφήνειας και ακρίβειας του παραβιασθέντος κανόνα δικαίου, ο χαρακτήρας του σφάλματος της Επιτροπής καθίσταται εν τέλει συγγνωστός.

Δεύτερον, όσον αφορά την παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ως προς τον τύπο των ηλεκτρικών σκουπών που κατασκευάζουν οι διάφοροι ενδιαφερόμενοι οικονομικοί φορείς, το

ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η ύπαρξη εύλογων αμφιβολιών ως προς την επιστημονική εγκυρότητα και ακρίβεια των αποτελεσμάτων για την υιοθέτηση μιας μεθόδου παρά τις διαφορές μεταξύ κυκλωνικών και άλλων ηλεκτρικών σκουπών αρκούσε για να γίνει δεκτό ότι η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου από την Επιτροπή, δηλαδή η επιλογή της δοκιμής του «άδειου δοχείου», δεν οδηγεί σε κατάφωρη παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης (σκ. 110-111 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης).

Τρίτον, όσον αφορά την παραβίαση της αρχής της χρηστής διοίκησης και την παράβαση του καθήκοντος επιμέλειας, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η Επιτροπή δεν είχε παραβεί το εν λόγω καθήκον διότι δεν αποδείχθηκε ότι παρέβη την υποχρέωση αμεροληψίας ή ότι ενήργησε κατά καταστρατήγηση της διαδικασίας ούτε, εν τέλει, ότι παραβίασε την αρχή της χρηστής διοίκησης (σκ. 117 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης) και, εν πάση περιπτώσει, ότι δεν υπερέβη κατά τρόπο πρόδηλο και σοβαρό τα όρια της διακριτικής της ευχέρειας ούτε παραβίασε κατάφωρα την αρχή της χρηστής διοίκησης, για λόγους ανάλογους με εκείνους που έγιναν δεκτοί όσον αφορά τις δύο πρώτες προβαλλόμενες παρανομίες (σκ. 118 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης).

Τέλος, τέταρτον, όσον αφορά την προσβολή του δικαιώματος άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι δεν αποδείχθηκε προσβολή της επιχειρηματικής ελευθερίας ή του δικαιώματος ιδιοκτησίας (σκ. 130 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης), απορρίπτοντας τα προβαλλόμενα για ακόμη μία φορά επιχειρήματα των αναιρεσιουσών αναφορικά με το κύρος της επιλεγείσας μεθόδου δοκιμής από την Επιτροπή.

Αναφορικά με την αναιρετική διαδικασία, η Dyson και άλλοι οικονομικά συνδεδεμένοι προσφεύγοντες αιτήθηκαν από το Δικαστήριο την αναίρεση της προσβαλλόμενης απόφασης, τη διαπίστωση της κατάφωρης παραβίασης του δικαίου της Ένωσης από την Επιτροπή, την αναπομπή της υπόθεσης στο ΓεΔΕΕ και, τέλος, την καταδίκης της Επιτροπής στα δικαστικά έξοδα και των δύο βαθμών δικαιοδοσίας. Στον αντίποδα, η Επιτροπή ζήτησε την απόρριψη της αναίρεσης και την καταδίκη των αντιδίκων της στη δικαστική δαπάνη.

Οι αναιρεσιούντες, προς υποστήριξη της αίτησής τους, προέβαλαν επτά λόγους αναίρεσης με τους τέσσερις πρώτους να αφορούν στη δήθεν λανθασμένη εκτίμηση του ΓεΔΕΕ πως η παράβαση του άρθρου 10 παρ. 1 της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ δεν συνιστά κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου της Ένωσης ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Με τους λοιπούς τρεις αναιρετικούς λόγους, οι αιτούντες παραπονούνται περί των δήθεν εσφαλμένων εκτιμήσεων του ΓεΔΕΕ περί μη κατάφωρης παράβασης της Επιτροπής αντιστοιχώς, της αρχής της ίσης μεταχείρισης, της αρχής της χρηστής διοίκησης, της παράβασης του καθήκοντος επιμέλειας και, τέλος, της προσβολής της επιχειρηματικής ελευθερίας.

Με εμπεριστατωμένες αιτιολογίες και αναφορές σε νομολογία του, το Δικαστήριο, σε μία μακροσκελή απόφαση, απέρριψε διαδοχικά όλα τα σκέλη των επτά αυτών αναιρετικών λόγων καταλήγοντας εν συνόλω στην απόρριψη της εν θέματι αναίρεσης με παράλληλη καταδίκη των αιτούντων στη δικαστική δαπάνη της Επιτροπής.

VIII. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Αθηνά Γαϊτανίδου

Φορολογία

Ο περιορισμός της ποσότητας τσιγάρων που τίθενται σε ανάλωση στο εσωτερικό κράτους μέλους κατά τη διάρκεια δεδομένης χρονικής περιόδου είναι θεμιτός όταν προβλέπεται προκειμένου να εξυπηρετήσει την καταπολέμηση της φοροαποφυγής και των καταχρηστικών πρακτικών

προδικαστική παραπομπή – ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων – άρθρο 34 ΣΛΕΕ – ποσοτικοί περιορισμοί επί των εισαγωγών – μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος – εθνική ρύθμιση η οποία θέτει, ως προς την ποσότητα των τσιγάρων που μπορούν να τεθούν σε ανάλωση κατά τη διάρκεια δεδομένης περιόδου, ανώτατο όριο το οποίο αντιστοιχεί στον μηνιαίο μέσο όρο των

ποσοτήτων που τέθηκαν σε ανάλωση κατά τους δώδεκα προηγούμενους μήνες – άρθρο 36 ΣΛΕΕ – δικαιολόγηση – καταπολέμηση της φοροαποφυγής και των καταχρηστικών πρακτικών – προστασία της δημόσιας υγείας – φορολογία – ειδικοί φόροι κατανάλωσης – Οδηγία 2008/118/ΕΚ – άρθρο 7 – χρόνος κατά τον οποίο καθίστανται απαιτητοί οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης – θέση σε ανάλωση των προϊόντων που υπόκεινται σε ειδικό φόρο κατανάλωσης – άρθρο 9 – όροι του απαιτητού και εφαρμοστέος συντελεστής – υπέρβαση του ισχύοντος ποσοτικού ορίου – υπερβάλλον – εφαρμογή του συντελεστή που ισχύει κατά τον χρόνο υποβολής της εκκαθαριστικής δήλωσης

ΔΕΕ C-96/22, CDIL, 21.12.2023, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: E. Regan, Εισηγητής: M. Pešič, Γεν. Εισαγγελέας: P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2023:1025 – Προδικαστική παραπομπή

Η πορτογαλική εταιρεία CDIL δραστηριοποιείται στο λιανικό εμπόριο προϊόντων καπνού. Στο πλαίσιο εκκαθαριστικής δήλωσης της CDIL προς την τελωνειακή υπηρεσία του Funchal, διαπιστώθηκε ότι η ποσότητα τσιγάρων που τέθηκε σε ανάλωση από 1η Σεπτεμβρίου 2010 έως 31η Δεκεμβρίου 2010 ήταν τρεις φορές μεγαλύτερη από το καθορισμένο μηνιαίο ποσοτικό όριο, με συνέπεια την επιβολή συμπληρωματικής χρέωσης ειδικού φόρου κατανάλωσης.

Στο πλαίσιο της δικαστικής διαδικασίας, υποβλήθηκαν στο ΔΕΕ τα παρακάτω προδικαστικά ερωτήματα.

Πρώτον, κατά πόσον τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ επιτρέπουν εθνική ρύθμιση η οποία να απαγορεύει η μηνιαία θέση σε ανάλωση τσιγάρων να υπερβαίνει τη μέση μηνιαία ποσότητα τσιγάρων που έθεσε σε ανάλωση η ίδια επιχείρηση κατά τους δώδεκα προηγούμενους μήνες, προσαυξημένη κατά 10%.

Το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών κατοχυρώνεται στο άρθρο 34 ΣΛΕΕ και εκφράζεται με την απαγόρευση ποσοτικών περιορισμών επί των εισαγωγών μεταξύ των κρατών μελών και κάθε μέτρου ισοδύναμου αποτελέσματος.

Διαπίστωσε, όμως, ότι εν προκειμένω το εθνικό μέτρο δεν περιορίζει τον αριθμό εισαγωγών αλλά την ποσότητα τσιγάρων που τίθεται σε ανάλωση στο εσωτερικό κράτους μέλους. Τούτο, όμως, συνιστά μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος, διότι είναι εν δυνάμει ικανό να αποτρέψει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την εισαγωγή τσιγάρων.

Το ΔΕΕ επισήμανε ότι τέτοια μέτρα μπορούν να δικαιολογηθούν εφόσον υφίστανται λόγοι υπέρτερου συμφέροντος, όπως εν προκειμένω η καταπολέμηση της φοροαποφυγής και η διαφύλαξη των φορολογικών εσόδων της Πορτογαλικής Κυβέρνησης. Ειδικότερα, σκοπός του μέτρου είναι να αποτρέπονται οι πορτογαλικές επιχειρήσεις από το να πωλούν αυξημένες ποσότητες τσιγάρων κατά το τέλος του έτους, γνωρίζοντας ήδη τον υψηλότερο συντελεστή του ειδικού φόρου κατανάλωσης που θα ισχύει για το επόμενο έτος. Η πρακτική αυτή, κατά το ΔΕΕ, συνιστά μορφή κατάχρησης, την οποία τα κράτη μέλη δικαιούνται να προλαμβάνουν μέσω της λήψης πρόσφορων μέτρων. Εξάλλου, η μελλοντική αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης θα αυξήσει την τιμή λιανικής πώλησης των τσιγάρων, και τούτο μπορεί να αποτρέψει τους καταναλωτές από την αγορά τσιγάρων και, άρα, μπορεί να συντελέσει στην προστασία της δημόσιας υγείας, η οποία συνιστά λόγο γενικού συμφέροντος με βάση το άρθρο 36 ΣΛΕΕ.

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορούσε στο αν μπορεί ένα κράτος μέλος να επιβάλει στις υπερβάλλουσες ποσότητες τσιγάρων τον συντελεστή ειδικού φόρου κατανάλωσης ο οποίος θα ισχύει για το επόμενο φορολογικό έτος και αν τέτοια ρύθμιση ευθυγραμμίζεται με τα άρθρα 7 και 9 της Οδηγίας 2008/118/ΕΕ.

Το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι ο ειδικός φόρος κατανάλωσης αποτελεί φόρο επί της κατανάλωσης, άρα το χρονικό σημείο κατά το οποίο καθίσταται απαιτητός ο φόρος πρέπει, κατ' αρχήν, να είναι όσο το δυνατόν πλησιέστερο στην ημερομηνία κατανάλωσης του προϊόντος που υπόκειται σε τέτοιο φόρο. Εξάλλου, τούτο επιβάλλει σαφώς και ανεπιφυλάκτως το άρθρο 7 της Οδηγίας, όπως διαπίστωσε το ΔΕΕ. Επιπλέον, το άρθρο 9 προβλέπει ότι ο χρόνος για τον

καθορισμό του εφαρμοστέου συντελεστή του ειδικού φόρου κατανάλωσης πρέπει να συμπίπτει με τον χρόνο κατά τον οποίο ο ειδικός φόρος κατανάλωσης καθίσταται απαιτητός.

Συνεπώς, βάσει των παραπάνω, το ΔΕΕ έκρινε ότι δεν επιτρέπεται τα κράτη μέλη να επιβάλουν στις υπερβάλλουσες ποσότητες τσιγάρων τον συντελεστή ειδικού φόρου κατανάλωσης ο οποίος θα ισχύει για το επόμενο φορολογικό έτος.

IX. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ) αντιτίθεται σε δύο πρακτικές επεξεργασίας δεδομένων από τους οργανισμούς παροχής πιστωτικών πληροφοριών

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 22 – αυτοματοποιημένη ατομική απόφαση – ιδιωτικά γραφεία οικονομικών πληροφοριών – αυτοματοποιημένη παραγωγή τιμής πιθανότητας σχετικά με τη μελλοντική ικανότητα προσώπου να ανταποκριθεί σε υποχρεώσεις πίστωσης (“scoring”) – χρησιμοποίηση της τιμής πιθανότητας από τρίτους

ΔΕΕ C-634/21, SCHUFA Holding (Scoring), 07.12.2023, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjič, Εισηγητής: A. Kumin, Γεν. Εισαγγελέας: P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2023:957 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6 παρ. 1 και του άρθρου 22 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Verwaltungsgericht Wiesbaden (διοικητικό πρωτοδικείο Wiesbaden, Γερμανία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της OQ και του Land Hessen (ομόσπονδου κράτους της Έσσης, Γερμανία) σχετικά με την άρνηση του Hessischer Beauftragter für Datenschutz und Informationsfreiheit (Επιτρόπου προστασίας δεδομένων και ελεύθερης πληροφόρησης του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, Γερμανία) (στο εξής: HBDI) να υποχρεώσει τη SCHUFA Holding AG (στο εξής: SCHUFA) να κάνει δεκτό αίτημα της OQ για παροχή πρόσβασης σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που την αφορούν και για διαγραφή τους.

Πιο συγκεκριμένα, ορισμένοι πολίτες αμφισβητούν την άρνηση του αρμόδιου επιτρόπου προστασίας δεδομένων να λάβει μέτρα κατά ορισμένων δραστηριοτήτων της SCHUFA, ιδιωτικής εταιρείας που παρέχει πιστωτικές πληροφορίες για πελάτες, συμπεριλαμβανομένων τραπεζών, ενώπιον του διοικητικού πρωτοδικείου Wiesbaden. Συγκεκριμένα, αντιτίθενται στο “scoring” («βαθμολόγηση») και στην αποθήκευση πληροφοριών σχετικά με τη χορήγηση απαλλαγής από τα υπόλοιπα χρέη που λαμβάνονται από δημόσια μητρώα. Η «βαθμολόγηση» είναι μια μαθηματική στατιστική μέθοδος που χρησιμοποιείται για την πρόβλεψη της πιθανότητας μελλοντικής συμπεριφοράς, όπως η αποπληρωμή ενός δανείου. Οι πληροφορίες σχετικά με τη χορήγηση απαλλαγής από τα υπόλοιπα χρέη διατηρούνται στο γερμανικό δημόσιο μητρώο αφερεγγυότητας για έξι μήνες, ενώ ένας κώδικας δεοντολογίας για τους γερμανικούς οργανισμούς παροχής πιστωτικών πληροφοριών προβλέπει περίοδο διατήρησης τριών ετών για τις δικές τους βάσεις δεδομένων. Το διοικητικό δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει το πεδίο εφαρμογής της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως προβλέπεται από τον ΓΚΠΔ.

Όσον αφορά τη «βαθμολόγηση», το Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να θεωρηθεί ως «αυτοματοποιημένη ατομική απόφαση» που απαγορεύεται κατ’ αρχήν από τον ΓΚΠΔ, εφόσον οι πελάτες της SCHUFA, όπως οι τράπεζες, της αποδίδουν καθοριστικό ρόλο στη χορήγηση πιστώσεων, το οποίο, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, ισχύει στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Στο δικαστήριο αυτό εναπόκειται να εκτιμήσει αν ο γερμανικός ομοσπονδιακός νόμος περί προστασίας δεδομένων περιέχει έγκυρη εξαίρεση από την απαγόρευση αυτή σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ. Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει ακόμη να ελέγξει αν πληρούνται οι γενικές προϋποθέσεις που προβλέπει ο ΓΚΠΔ για την επεξεργασία δεδομένων.

Όσον αφορά τις πληροφορίες σχετικά με τη χορήγηση απαλλαγής από τα υπόλοιπα χρέη, το Δικαστήριο θεωρεί ότι είναι αντίθετο προς τον ΓΚΠΔ το γεγονός ότι οι ιδιωτικοί οργανισμοί διατηρούν τα δεδομένα αυτά για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ό,τι το δημόσιο μητρώο αφερεγγυότητας. Η απαλλαγή από τα υπόλοιπα χρέη αποσκοπεί στο να επιτρέψει στο υποκείμενο των δεδομένων να επανέλθει στην οικονομική ζωή και, ως εκ τούτου, έχει υπαρξιακή σημασία για το πρόσωπο αυτό. Η πληροφορία αυτή εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως αρνητικός παράγοντας κατά την αξιολόγηση της φερεγγυότητας του υποκειμένου των δεδομένων. Στην περίπτωση αυτή, ο γερμανικός νομοθέτης έχει προβλέψει την αποθήκευση των δεδομένων για έξι μήνες. Ως εκ τούτου, θεωρεί ότι, μετά το πέρας των έξι μηνών, τα δικαιώματα και τα συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων υπερσχύουν εκείνων του κοινού για πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές. Εφόσον η διατήρηση των δεδομένων είναι παράνομη, όπως συμβαίνει πέραν των έξι μηνών, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει τη διαγραφή των δεδομένων και η υπηρεσία υποχρεούται να διαγράψει τα δεδομένα το συντομότερο δυνατό.

Όσον αφορά την παράλληλη αποθήκευση των πληροφοριών αυτών από την SCHUFA για τους έξι αυτούς μήνες, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να σταθμίσει τα εμπλεκόμενα συμφέροντα προκειμένου να αξιολογήσει τη νομιμότητά της. Σε περίπτωση που καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η παράλληλη αποθήκευση για έξι μήνες είναι νόμιμη, το υποκείμενο των δεδομένων θα εξακολουθεί να έχει το δικαίωμα να αντιταχθεί στην επεξεργασία των δεδομένων του και το δικαίωμα διαγραφής των δεδομένων, εκτός εάν η SCHUFA μπορεί να αποδείξει την ύπαρξη επιτακτικών νόμιμων λόγων. Τέλος, το Δικαστήριο τονίζει ότι τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να μπορούν να ασκούν πλήρη έλεγχο επί κάθε νομικά δεσμευτικής απόφασης εποπτικής αρχής.

Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Υπαγωγή επίσημης εφημερίδας κράτους μέλους στην έννοια του «υπεύθυνου επεξεργασίας» προσωπικών δεδομένων

ΔΕΕ C-231/22, Βελγικό Δημόσιο (Données traitées par un journal officiel), 11.01.2024, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Jürimäe, Εισηγητής: Μ. Safjan, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2024:7 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – προσέγγιση των νομοθεσιών – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 4, σημείο 7 – έννοια του «υπεύθυνου επεξεργασίας» – επίσημη εφημερίδα κράτους μέλους – υποχρέωση δημοσίευσης των εταιρικών πράξεων όπως αυτές έχουν καταρτιστεί από τις εταιρείες ή τους νομίμους εκπροσώπους τους – άρθρο 5 παρ. 2 – διαδοχική επεξεργασία, από περισσότερα πρόσωπα ή περισσότερες χωριστές οντότητες, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται στις πράξεις αυτές – προσδιορισμός της ευθύνης

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, σημείο 7, και του άρθρου 5 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του État belge (Βελγικού Δημοσίου) και της Autorité de protection des données (Αρχής Προστασίας Δεδομένων, Βέλγιο) (στο εξής: APD), ήτοι της εποπτικής αρχής που έχει συσταθεί στο Βέλγιο δυνάμει του άρθρου 51 του ΓΚΠΔ, με αντικείμενο απόφαση με την οποία η εν λόγω αρχή ζήτησε από την υπηρεσία που διαχειρίζεται τη Moniteur belge, ήτοι την επίσημη εφημερίδα στην οποία δημοσιεύεται στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, σε χαρτί ή ηλεκτρονικά, ευρύ φάσμα επίσημων και δημόσιων εγγράφων, να προβεί σε ενέργειες σε συνέχεια της άσκησης εκ

μέρους φυσικού προσώπου του δικαιώματος διαγραφής όσον αφορά διάφορα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιελήφθησαν σε πράξη δημοσιευθείσα στην επίσημη αυτή εφημερίδα.

Πιο συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ έχει την έννοια ότι η υπηρεσία ή ο φορέας, εν προκειμένω η Moniteur belge, που έχει την ευθύνη της επίσημης εφημερίδας κράτους μέλους και, δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους αυτού, υποχρεούται, μεταξύ άλλων, να δημοσιεύει ως έχουν επίσημες πράξεις και έγγραφα που καταρτίζονται, τηρουμένων των ισχυόντων κανόνων, από τρίτους με δική τους ευθύνη και κατατίθενται σε δικαστική αρχή που τα αποστέλλει προς δημοσίευση στην επίσημη εφημερίδα, μπορεί να χαρακτηριστεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας», κατά τη διάταξη αυτή, των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχουν οι επίσημες αυτές πράξεις και έγγραφα.

Το ΔΕΕ υπενθυμίζει ότι η έννοια του «υπευθύνου επεξεργασίας», κατά το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ, προϋποθέτει την ύπαρξη «επεξεργασίας» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία εν προκειμένω συνίσταται στη συλλογή, καταχώρηση, αποθήκευση, διαβίβαση και διάδοση από την Moniteur belge των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται στο επίμαχο χωρίο στην κύρια δίκη. Επιπλέον, το ΔΕΕ επισημαίνει ότι, λαμβανομένου υπόψη του ευρέος ορισμού της έννοιας του «υπευθύνου επεξεργασίας», κατά το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ, ο καθορισμός των σκοπών και του τρόπου της επεξεργασίας και, ενδεχομένως, ο ορισμός του υπευθύνου της επεξεργασίας από το εθνικό δίκαιο μπορούν να γίνονται όχι μόνο ρητώς, αλλά επίσης και εμμέσως. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, απαιτείται εντούτοις ο ορισμός του υπευθύνου της επεξεργασίας να συνάγεται με επαρκή βεβαιότητα από τον ρόλο, την αποστολή και τις εξουσίες που ανατίθενται στο συγκεκριμένο πρόσωπο ή στη συγκεκριμένη οντότητα.

Με βάση τα ανωτέρω, η Moniteur belge υπάγεται στην έννοια του «υπευθύνου επεξεργασίας», ενώ το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η Moniteur belge δεν διαθέτει νομική προσωπικότητα ούτε από το γεγονός ότι, δυνάμει του εθνικού δικαίου, αυτή δεν ελέγχει, πριν από τη δημοσίευση στην επίσημη εφημερίδα, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία περιέχουν οι πράξεις και τα έγγραφα που παραλαμβάνει.

Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η Moniteur belge, ως «υπεύθυνος επεξεργασίας», πρέπει να θεωρείται ως μόνος υπεύθυνος για την τήρηση των αρχών που προβλέπονται στο άρθρο 5 παρ. 1 του ΓΚΠΔ ή αν η τήρηση των συγκεκριμένων αρχών βαρύνει, μαζί με την ως άνω υπηρεσία ή φορέα, και τρίτες δημόσιες οντότητες οι οποίες επεξεργάστηκαν προηγουμένως τα δεδομένα που περιέχουν οι πράξεις ή τα έγγραφα που δημοσιεύονται στην εν λόγω επίσημη εφημερίδα.

Το ΔΕΕ επισημαίνει σχετικά ότι το άρθρο 26 παρ. 1 του ΓΚΠΔ προβλέπει από κοινού ευθύνη στην περίπτωση που δύο ή περισσότεροι υπεύθυνοι επεξεργασίας καθορίζουν από κοινού τους σκοπούς και τα μέσα της επεξεργασίας. Μάλιστα, η από κοινού ευθύνη περισσότερων συμμετεχόντων σε αλυσίδα πράξεων επεξεργασίας των ίδιων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο, εφόσον, αφενός, τις διάφορες πράξεις επεξεργασίας συνδέουν σκοποί και τρόπος επεξεργασίας που έχουν καθοριστεί από το εθνικό δίκαιο και, αφετέρου, το εθνικό δίκαιο ορίζει τις αντίστοιχες ευθύνες καθενός από τους από κοινού υπευθύνους επεξεργασίας.

Τέλος, συμπεραίνει ότι η Moniteur belge πρέπει να θεωρείται ως μόνος υπεύθυνος για την τήρηση των αρχών που προβλέπονται στο άρθρο 5 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, όσον αφορά τις πράξεις επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τις οποίες υποχρεούται να εκτελέσει δυνάμει του εθνικού δικαίου, εκτός αν από το εθνικό δίκαιο προκύπτει από κοινού ευθύνη του με άλλες οντότητες σε σχέση με τις πράξεις αυτές.

Το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται στην αποθήκευση δεδομένων υποκειμένου που έχει καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση και έχει μετέπειτα αποκατασταθεί μέχρι τον θάνατό του όταν δεν υφίσταται δικαίωμα διαγραφής ή περιορισμού της επεξεργασίας

ΔΕΕ C-118/22, Direktor na Glavna direksia "Natsionalna politisia" pri MVR – Sofia, 30.01.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Δ. Γρατσίας, Γεν. Εισαγγελέας: P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2024:97 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για τους σκοπούς της καταπολέμησης των ποινικών αδικημάτων – Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 – άρθρο 4 παρ. 1, στοιχεία γ' και ε' – ελαχιστοποίηση των δεδομένων – περιορισμός της αποθήκευσης – άρθρο 5 – κατάλληλες προθεσμίες για τη διαγραφή ή για την περιοδική επανεξέταση της αναγκαιότητας αποθήκευσης – άρθρο 10 – επεξεργασία βιομετρικών και γενετικών δεδομένων – απόλυτη αναγκαιότητα – άρθρο 16 παρ. 2 και 3 – δικαίωμα διαγραφής – περιορισμός της επεξεργασίας – άρθρο 52 παρ. 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – φυσικό πρόσωπο που έχει καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση και έχει μετέπειτα αποκατασταθεί – αποθήκευση των δεδομένων υποκειμένου μέχρι τον θάνατό του – μη ύπαρξη δικαιώματος διαγραφής ή περιορισμού της επεξεργασίας – αναλογικότητα

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5 της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Απόφασης-πλασιού 2008/977/ΔΕΥ, ερμηνευόμενου σε συνδυασμό με το άρθρο 13 παρ. 2, στοιχείο β', και παρ. 3, αυτής. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του NG και του Direktor na Glavna direksia «Natsionalna politisia» pri Ministerstvo na vatreshnite raboti – Sofia (διευθυντή της «Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης» παρά το Υπουργείο Εσωτερικών, Βουλγαρία) (στο εξής: DGPN) σχετικά με την απόρριψη εκ μέρους του διευθυντή της αίτησης διαγραφής από το εθνικό μητρώο στο οποίο οι βουλγαρικές αστυνομικές αρχές εγγράφουν πρόσωπα σε βάρος των οποίων έχει ασκηθεί δίωξη για εκ προθέσεως τελούμενο, αυτεπαγγέλτως διωκόμενο ποινικό αδίκημα (στο εξής: αστυνομικό μητρώο) την οποία είχε υποβάλει ο NG στηριζόμενος στην αποκατάστασή του μετά την αμετάκλητη ποινική καταδίκη του.

Ο NG ενεγράφη στο αστυνομικό μητρώο, σύμφωνα με το άρθρο 68 του νόμου περί του Υπουργείου Εσωτερικών, στο πλαίσιο ανακριτικής διαδικασίας για ψευδομαρτυρία. Μετά το πέρας της ανάκρισης, του απαγγέλθηκαν κατηγορίες και, με απόφαση της 28ης Ιουνίου 2016, η οποία επικυρώθηκε κατ' έφεση με απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2016, κηρύχθηκε ένοχος για το προαναφερθέν αδίκημα και καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης ενός έτους με αναστολή. Μετά την έκτιση της επιβληθείσας ποινής, δόθηκε στον NG το ευεργέτημα της αποκατάστασης καταδικασθέντος και, στη συνέχεια, υπέβαλε στην αρμόδια περιφερειακή αρχή του Υπουργείου Εσωτερικών αίτηση διαγραφής του από το αστυνομικό μητρώο επί τη βάση της αποκατάστασής του, η οποία και απορρίφθηκε.

Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στο ΔΕΕ προδικαστικό ερώτημα με το οποίο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4 παρ. 1, στοιχεία γ' και ε' της Οδηγίας 2016/680, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με τα άρθρα 5 και 10, το άρθρο 13 παρ. 2, στοιχείο β', καθώς και το άρθρο 16, παρ. 2 και 3, αυτής, και υπό το πρίσμα των άρθρων 7 και 8 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει την αποθήκευση από τις αστυνομικές αρχές, για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και δη βιομετρικών και γενετικών δεδομένων, των οποίων υποκείμενα είναι πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση για εκ προθέσεως τελούμενο, αυτεπαγγέλτως διωκόμενο ποινικό αδίκημα, μέχρι τον θάνατο των προσώπων αυτών, ακόμη και στην περίπτωση μεταγενέστερης αποκατάστασής τους, χωρίς να τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα να

ζητήσουν και να επιτύχουν τη διαγραφή των δεδομένων τους ή, κατά περίπτωση, τον περιορισμό της επεξεργασίας τους.

Το ΔΕΕ υπενθυμίζει τον σχετικό χαρακτήρα των δικαιωμάτων στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη, καθώς και ότι οποιοσδήποτε περιορισμός στην άσκηση των εν λόγω θεμελιωδών δικαιωμάτων πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 52 παρ. 1 του Χάρτη, να προβλέπεται από τον νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων καθώς και την αρχή της αναλογικότητας.

Επιπλέον, επισημαίνει ότι οι επίμαχες διατάξεις της Οδηγίας 2016/680 καθορίζουν ένα γενικό πλαίσιο χάρη στο οποίο διασφαλίζεται, μεταξύ άλλων, ότι η αποθήκευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, πιο συγκεκριμένα, το χρονικό διάστημα αποθήκευσής τους περιορίζεται σε εκείνο που κρίνεται αναγκαίο για τον σκοπό για τον οποίο τα δεδομένα αυτά αποθηκεύονται, ενώ συγχρόνως καταλείπουν στα κράτη μέλη τη μέριμνα να καθορίσουν, τηρουμένου του εν λόγω πλαισίου, τις επιμέρους περιπτώσεις στις οποίες η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων επιτάσσει τη διαγραφή των δεδομένων και το χρονικό σημείο κατά το οποίο πρέπει να λάβει χώρα η διαγραφή τους. Αντιθέτως, οι εν λόγω διατάξεις δεν επιβάλλουν στα κράτη μέλη να καθορίσουν απόλυτα χρονικά όρια για τη διατήρηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν των οποίων πρέπει να διατάσσεται αυτόματα η διαγραφή τους.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα και με σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει τη συστηματική συλλογή των βιομετρικών και γενετικών δεδομένων κάθε προσώπου που κατηγορείται για την εκ προθέσεως τέλεση αυτεπαγγέλτως διωκόμενου αδικήματος είναι, κατ' αρχήν, αντίθετη προς την απαίτηση περί απόλυτης αναγκαιότητας του άρθρου 10 της Οδηγίας 2016/680. Πράγματι, μια τέτοια νομοθεσία μπορεί να οδηγήσει, αδιακρίτως και γενικώς, στη συλλογή των βιομετρικών και γενετικών δεδομένων της πλειονότητας των προσώπων κατά των οποίων έχει απαγγελθεί κατηγορία.

Ωστόσο, μπορεί να γίνει δεκτό ότι η αποθήκευση βιομετρικών και γενετικών δεδομένων ανταποκρίνεται στην απαίτηση σύμφωνα με την οποία πρέπει να επιτρέπεται μόνον «όταν είναι απολύτως αναγκαία», κατά την έννοια του άρθρου 10 της Οδηγίας 2016/680, μόνον εφόσον συνεκτιμώνται η φύση και η σοβαρότητα της αξιόποινης πράξης για την οποία το υποκείμενο των δεδομένων καταδικάστηκε με αμετάκλητη ποινική απόφαση, ή άλλες περιστάσεις όπως το ιδιαίτερο πλαίσιο εντός του οποίου τελέστηκε η αξιόποινη πράξη, η τυχόν σύνδεσή της με άλλες εκκρεμείς διαδικασίες ή ακόμη το ποινικό ιστορικό ή το προφίλ του καταδικασθέντος. Επομένως, σε περίπτωση που στην εθνική νομοθεσία προβλέπεται ότι τα βιομετρικά και γενετικά δεδομένα των καταδικασθέντων που έχουν καταχωριστεί στο αστυνομικό μητρώο διατηρούνται, σε περίπτωση αμετάκλητης καταδίκης τους, μέχρι τον θάνατό τους, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, η διατήρηση αυτή φαίνεται να προσλαμβάνει ένα εξαιρετικά ευρύ πεδίο εφαρμογής σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους τα δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία.

Το ΔΕΕ καταλήγει ότι το ενωσιακό δίκαιο αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει την αποθήκευση από τις αστυνομικές αρχές, για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και δη βιομετρικών και γενετικών δεδομένων, των οποίων υποκείμενα είναι πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση για εκ προθέσεως τελούμενο, αυτεπαγγέλτως διωκόμενο ποινικό αδίκημα, μέχρι τον θάνατο των προσώπων αυτών, ακόμη και στην περίπτωση μεταγενέστερης αποκατάστασής τους, χωρίς ο υπεύθυνος επεξεργασίας να υπέχει υποχρέωση περιοδικής επανεξέτασης της αναγκαιότητας αποθήκευσης των δεδομένων και χωρίς να αναγνωρίζεται στα υποκείμενα των δεδομένων το δικαίωμα να ζητήσουν και να επιτύχουν είτε τη διαγραφή των δεδομένων που τα αφορούν, οσάκις η διατήρησή τους παύει να είναι αναγκαία υπό το πρίσμα των σκοπών για τους οποίους έτυχαν επεξεργασίας, είτε, κατά περίπτωση, τον περιορισμό της επεξεργασίας τους.

Πεδίο εφαρμογής ΓΚΠΔ: Εξεταστική επιτροπή συσταθείσα από το κοινοβούλιο κράτους μέλους δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και του ΓΚΠΔ

ΔΕΕ C-33/22, Österreichische Datenschutzbehörde, 16.01.2024, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: L. S. Rossi, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2024:46 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – άρθρο 16 ΣΛΕΕ – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 2 παρ. 2, στοιχείο α' – πεδίο εφαρμογής – εξαιρέσεις – δραστηριότητες οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης – άρθρο 4 παρ. 2 ΣΕΕ – δραστηριότητες οι οποίες αφορούν την εθνική ασφάλεια – εξεταστική επιτροπή συσταθείσα από το κοινοβούλιο κράτους μέλους – άρθρο 23 παρ. 1, στοιχεία α' και η', άρθρα 51 και 55 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 – αρμοδιότητα της εποπτικής αρχής προστασίας δεδομένων – άρθρο 77 – δικαίωμα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή – άμεσο αποτέλεσμα

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 16 παρ. 2, εδάφιο α' ΣΛΕΕ καθώς και του άρθρου 2 παρ. 2, στοιχείο α', του άρθρου 51 παρ. 1, του άρθρου 55 παρ. 1 και του άρθρου 77 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Österreichische Datenschutzbehörde (αρχής προστασίας δεδομένων, Αυστρία) (στο εξής: Datenschutzbehörde) και του WK με αντικείμενο την απόρριψη της καταγγελίας που υπέβαλε ο τελευταίος κατά προβαλλόμενης προσβολής του δικαιώματός του σε προστασία των προσωπικού χαρακτήρα δεδομένων του.

Στις 20 Απριλίου 2018, το Εθνικό Συμβούλιο συνέστησε εξεταστική επιτροπή για να διερευνήσει πιθανή πολιτική επιρροή στην Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Προστασίας του Συντάγματος και Αντιτρομοκρατίας (BVT) της Αυστρίας, την οποία διαδέχθηκε αργότερα η Διεύθυνση Κρατικής Προστασίας και Υπηρεσιών Πληροφοριών. Στις 19 Σεπτεμβρίου 2018, ο WK, ένας μυστικός ερευνητής, κατέθεσε ενώπιον αυτής της επιτροπής. Παρά το αίτημά του για ανωνυμία, τα πρακτικά της ακρόασης, συμπεριλαμβανομένου του πλήρους ονόματός του, δημοσιεύθηκαν στον ιστότοπο του αυστριακού κοινοβουλίου. Ο WK υπέβαλε καταγγελία στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Datenschutzbehörde) στις 2 Απριλίου 2019, υποστηρίζοντας ότι η δημοσίευση παραβίασε τον ΓΚΠΔ και την εθνική νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων. Ωστόσο, στις 18 Σεπτεμβρίου 2019, η Datenschutzbehörde απέρριψε την καταγγελία του, επικαλούμενη την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, την οποία ερμήνευσε ότι αποκλείει τον έλεγχο του νομοθετικού κλάδου από την εκτελεστική εξουσία.

Το ΔΕΕ ερωτάται κατ' αρχάς αν οι δραστηριότητες που διεξάγονται από εξεταστική επιτροπή που έχει συσταθεί από το κοινοβούλιο ενός κράτους μέλους, στο πλαίσιο της άσκησης της εξουσίας ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και του ΓΚΠΔ. Το άρθρο 16 της ΣΛΕΕ και το άρθρο 2 του ΓΚΠΔ είναι κεντρικής σημασίας σε αυτό το ερώτημα. Το άρθρο 16 παρ. 2 της ΣΛΕΕ εξουσιοδοτεί την ΕΕ να νομοθετεί σχετικά με την προστασία των δεδομένων για δραστηριότητες που εμπίπτουν στο δίκαιο της Ένωσης. Το άρθρο 2 παρ. 1 του ΓΚΠΔ ορίζει ευρέως το ουσιαδές πεδίο εφαρμογής του, ώστε να περιλαμβάνει κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με αυτοματοποιημένα ή χειροκίνητα μέσα. Οι εξαιρέσεις περιγράφονται στο άρθρο 2 παρ. 2, ιδίως για δραστηριότητες εκτός του δικαίου της Ένωσης.

Το αιτούν δικαστήριο διερωτήθηκε αν η επεξεργασία δεδομένων από κοινοβουλευτική επιτροπή, στο πλαίσιο του εποπτικού της ρόλου, εμπίπτει στην εξαίρεση αυτή. Το ΔΕΕ τονίζει ότι οι εξαιρέσεις του ΓΚΠΔ πρέπει να ερμηνεύονται στενά, καθώς εφαρμόζονται μόνο σε δραστηριότητες που αποσκοπούν στην εθνική ασφάλεια ή σε παρόμοιες κρατικές λειτουργίες και όχι απλώς σε οποιαδήποτε δραστηριότητα δημόσιας αρχής.

Το Δικαστήριο σημειώνει προηγούμενες αποφάσεις που επιβεβαιώνουν ότι ο ΓΚΠΔ εφαρμόζεται τόσο σε ιδιωτικούς όσο και σε δημόσιους φορείς, εφόσον ελέγχουν τον σκοπό και

τα μέσα επεξεργασίας των δεδομένων. Ακόμη και οι επιτροπές που συνδέονται άμεσα με κοινοβουλευτικές δραστηριότητες δεν εμπίπτουν αυτομάτως στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ, εκτός εάν οι δραστηριότητές τους βρίσκονται εγγενώς εκτός του δικαίου της Ένωσης.

Το ΔΕΕ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το γεγονός και μόνο ότι μια δραστηριότητα διεξάγεται από κοινοβουλευτική επιτροπή που εποπτεύει την εκτελεστική εξουσία δεν την εξαιρεί από τον ΓΚΠΔ. Η δραστηριότητα πρέπει να βρίσκεται εγγενώς εκτός του δικαίου της Ένωσης για να τύχει της εν λόγω εξαίρεσης. Έτσι, η επεξεργασία δεδομένων από τέτοιες επιτροπές παραμένει συνήθως εντός του πεδίου εφαρμογής του ΓΚΠΔ.

Το δεύτερο ερώτημα που τέθηκε ενώπιον του ΔΕΕ αφορά το αν οι δραστηριότητες της κοινοβουλευτικής εξεταστικής επιτροπής της ΒΥΤ που διερευνά δραστηριότητες αστυνομικής αρχής προστασίας του κράτους λόγω υπονοιών για πολιτικές παρεμβάσεις στην αρχή αυτή εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του ΓΚΠΔ ως δραστηριότητες που αφορούν την εθνική ασφάλεια.

Το άρθρο 2 παρ. 2, στοιχείο α' του ΓΚΠΔ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκ. 16, εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του δραστηριότητες που αποσκοπούν στη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η εξαίρεση αυτή πρέπει να ερμηνεύεται στενά και να εφαρμόζεται μόνο σε δραστηριότητες που αποσκοπούν εγγενώς στην προστασία βασικών κρατικών λειτουργιών και θεμελιωδών κοινωνικών συμφερόντων.

Η εξεταστική επιτροπή της ΒΥΤ συστάθηκε για να διερευνήσει υποψίες πολιτικής επιρροής επί της ΒΥΤ, η οποία έχει ως αποστολή την προστασία του Συντάγματος και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ο πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου και η Τσεχική Κυβέρνηση υποστήριξαν ότι, δεδομένου ότι τα καθήκοντα της ΒΥΤ αφορούν την εθνική ασφάλεια, ο έλεγχος της επιτροπής επί της ΒΥΤ θα πρέπει επίσης να θεωρηθεί ως δραστηριότητα εθνικής ασφάλειας και, επομένως, να εξαιρείται από τον ΓΚΠΔ.

Ωστόσο, το ΔΕΕ διευκρινίζει ότι η απλή ιδιότητα δημόσιας αρχής ή η ανάληψη καθηκόντων που σχετίζονται με την εθνική ασφάλεια δεν εξαιρεί αυτομάτως τις δραστηριότητες επεξεργασίας δεδομένων από τον ΓΚΠΔ. Για να ισχύσει η εξαίρεση από τον ΓΚΠΔ, η συγκεκριμένη δραστηριότητα πρέπει εγγενώς να μην εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο έλεγχος της επιτροπής σχετικά με πιθανή πολιτική επιρροή δεν αποσκοπεί εγγενώς στη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας. Συνεπώς, οι εν λόγω δραστηριότητες δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ. Ωστόσο, η επιτροπή μπορεί να έχει πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που απαιτούν ειδική προστασία για λόγους εθνικής ασφάλειας. Το άρθρο 23 του ΓΚΠΔ επιτρέπει περιορισμούς στα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί είναι νομοθετικά αιτιολογημένοι, αναγκαίοι και αναλογικοί.

Το ΔΕΕ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι δραστηριότητες της εξεταστικής επιτροπής, στην προκειμένη περίπτωση, δεν αφορούν εγγενώς την εθνική ασφάλεια και, ως εκ τούτου, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ. Οποιοσδήποτε περιορισμός των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων για λόγους εθνικής ασφάλειας πρέπει να είναι δεόντως νομοθετημένος και αιτιολογημένος.

Τέλος, το ΔΕΕ ερωτήθηκε αν το άρθρο 77 παρ. 1 και το άρθρο 55 παρ. 1 του ΓΚΠΔ παρέχουν άμεση αρμοδιότητα στην εποπτική αρχή ενός κράτους μέλους να χειρίζεται καταγγελίες σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από κοινοβουλευτική εξεταστική επιτροπή, ακόμη και αν το εθνικό δίκαιο δεν παρέχει ρητά τέτοια αρμοδιότητα.

Το άρθρο 77 παρ. 1 του ΓΚΠΔ επιτρέπει σε κάθε υποκείμενο των δεδομένων να υποβάλει καταγγελία σε εποπτική αρχή εάν τα δεδομένα του υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά παράβαση του Κανονισμού. Το άρθρο 55 παρ. 1 ορίζει ότι κάθε εποπτική αρχή είναι αρμόδια στην επικράτεια του κράτους μέλους της. Οι διατάξεις αυτές, σημειώνει το Δικαστήριο, είναι σαφείς, ακριβείς και άνευ όρων, δηλαδή έχουν άμεσο αποτέλεσμα χωρίς να χρειάζονται εθνικά μέτρα εφαρμογής.

Ο ΓΚΠΔ παρέχει στα κράτη μέλη διακριτική ευχέρεια ως προς τον αριθμό των εποπτικών αρχών που ιδρύουν, αλλά επιβάλλει οι αρχές αυτές να έχουν πλήρη αρμοδιότητα για την εποπτεία της συμμόρφωσης με τον ΓΚΠΔ. Ως εκ τούτου, εάν ένα κράτος μέλος επιλέξει μία μόνο εποπτική αρχή, η εν λόγω αρχή πρέπει να διαθέτει όλες τις αρμοδιότητες που ανατίθενται από τον ΓΚΠΔ.

Η Αυστριακή Κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι συνταγματικοί της νόμοι εμποδίζουν την εκτελεστική εξουσία (η οποία περιλαμβάνει την εποπτική αρχή) να εποπτεύει τη νομοθετική εξουσία (συμπεριλαμβανομένης της κοινοβουλευτικής εξεταστικής επιτροπής). Ωστόσο, το ΔΕΕ τονίζει ότι οι εθνικοί νόμοι, συμπεριλαμβανομένων των συνταγματικών διατάξεων, δεν μπορούν να υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα και την ενότητα του δικαίου της ΕΕ. Ο ΓΚΠΔ επιτρέπει στα κράτη μέλη να δημιουργούν πολλαπλές εποπτικές αρχές για να αντικατοπτρίζουν τις συνταγματικές τους δομές, αλλά δεν επιτρέπει σε κανένα εθνικό νόμο να περιορίζει το πεδίο εφαρμογής των εξουσιών μιας ενιαίας εποπτικής αρχής.

Έτσι, εάν ένα κράτος μέλος ιδρύσει μία και μόνο εποπτική αρχή, δεν μπορεί να αποκλείσει την αρμοδιότητα της εν λόγω αρχής επί των δραστηριοτήτων επεξεργασίας δεδομένων των κοινοβουλευτικών εξεταστικών επιτροπών. Το άρθρο 77 παρ. 1 και το άρθρο 55 παρ. 1 του ΓΚΠΔ αναθέτουν άμεσα την αρμοδιότητα να εκδικάζει καταγγελίες σχετικά με την εν λόγω επεξεργασία δεδομένων, διασφαλίζοντας την ολοκληρωμένη εποπτεία και τη συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ.